

Tümka

içindekiler

- 3 .. Başyazı - Celal İçten
4 .. Kırımoglu'nun Kurultay Konuşması
15 .. Kırım Hanlığı Kronolojisi - V
Oğuz Çetinoğlu
19 .. Celal İçten'in Kurultay Konuşması
20 .. Kurbanlarımızı Kırım'da Keselim
Kampanyası - 2006
24 .. "Gamalı Haç ile Kızıyıldız Arasında"
Emre Kulcanay
25 .. Yeni Kitaplar
26 .. Kırım Tatar Göç Hikâyeleri:1
F.Tutku Aydın

Okuyucularımıza teşekkür ederiz

Bahçesaray Dergisi bugün 30 ülkeden 6000 kişiye ücretsiz olarak ulaşıyor. 4500 dergi postaya veriliyor geri kalanı elden dağıtılıyor. Kırım, Türkiye, Almanya, ABD, Avustralya, Belçika, Bulgaristan, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsviçre, Kanada, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Litvanya, Macaristan, Moldova, Özbekistan, Romanya, Rusya, Polonya, Tataristan ve Ukrayna'daki okurlarımıza, üniversite kütüphanelerine, sivil toplum kuruluşlarına gönderilen dergimizi okumasını istediğiniz Kırım dostlarının adreslerini de bize ulaştırabilirsiniz.

Dergimiz sizlerin katkısıyla büyüyor. Okuyucularımıza teşekkür ederiz.

Bahçesaray Dergisi

BAHÇESARAY

ISSN-1304-7744

Kırım Türkleri
Kültür ve Yardımlaşma Derneği
İstanbul Şubesi

Dernek Adına Sahibi
Celal İçten

Yazı İşleri Müdürü
Özgür Karahan

Yazışma Adresi
Dr. Ahmed İhsan Kırımlı
Kırım Tatar Türkleri Kültür Evi
Akkoyunlu Sok. No: 52
Çapa - İstanbul

İletişim
Tel. : (212) 534 92 31
Faks: (212) 635 26 11

Bahçesaray Dergisi
bahcesaray@vatankirim.net
www.bahcesaray.org

Dernek
istanbul@kirimdernegi.org
www.kirimdernegi.org
www.kirimturkleri.com

Baskı
HAS Matbaacılık
Asmalı Çeşme Sok. 6/7
Sultanahmet - İstanbul
(212) 518 22 97

Aidatlarınız ve bağışlarınız için
derneğimizin hesap numaraları

İŞ BANKASI - Şehremini Şb. : 1195740

Bahçesaray'a gönderilen yazılar basılsın, basılmasın iade edilmez. Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

Yayın türü : Yerel Süreli Yayın. - İki ayda bir yayımlanır. - Üyelerimize ücretsiz dağıtılır.

Sevgili okuyucular ve Kırım dostları,

Bu sayımızda da sizinle olmanın sevincini yaşıyorum.

Bir mübarek kurban bayramını daha geride bıraktık. Dernek olarak organize ettiğimiz **“Kurbanlarımızı Kırım’da Keselim”** kampanyası başarılı bir şekilde, katılımcılarının sayısı artarak devam ediyor. Kurbanlarımız Milli Meclisimiz ve müftülüğümüzün organizasyonunda İslâmî usullere göre eksiksiz olarak yerine ulaştırılmıştır.

Bu sene de kurbanlarını Kırım’da kestirenler yalnız Türkiye’imizden değildi. Almanya Ülkücü Türk Federasyonu ve Fransa Ülkücü Türk Federasyonu da kurbanlarını Kırım’da kestirerek hem halkımıza hem de milli meclisimize destek vermiştir. Bizleri bu sene de unutmadıkları için teşekkür ederim.

*

Ocak ayında 10. ölüm yıldönümünü rahmetle anacağımız Av. **Müstecip Ülküsal** için bir anma günü planladık. 3 Şubat 2006 Cuma günü saat 19:00’da derneğimizin konferans salonuna tüm Kırım dostları davetlidir.

*

2005 yılı sonlarında Ukrayna İstanbul Başkonsolosluğu derneğimizde yemeğimize katılarak milletimizin sorunlarını dinledi ve bize destek verdi. Ukrayna’nın İstanbul Başkonsolosu’na ve yardımcılarına teşekkür ederiz.

Derneğimizde yeniden yapılanan halk oyunları çalışmaları süratli bir şekilde devam ediyor. Eğitim Ukrayna devlet sanatçısı Cemile Osman tarafından veriliyor. Halk oyunları çalışmaları derneğimizden başka Zeytinburnu’da “Kırımlı İsmail Rüştü Olcay Çok Programlı Lisesi” ve Bağcılar’da “İsmail Gaspıralı İlköğretim Okulu”nda yapılıyor. Derneğimiz bu halk oyunları çalışmalarını her yaştan ilgililerin katılımıyla 2006’da da sürdürecektir. Derneğimizdeki Kırım halk oyunları kıyafetleri için maddi desteğinizi bekliyoruz.

*

Aralık 2005 tarihinde Kırım’da toplanan 4. Millî Kurultay’ın 4. bölümüne katıldık. Ukrayna genel seçimleri, 1944 sürgününün dünyaca soykırım olarak

tanınması gibi önemli konular tartışıldı.

Ukrayna genel seçimleri milletimiz için her zaman çok önemli olmuştur. Milletimiz iki temsilcisini M.A.Kırımoğlu ve Refat Çubar’ı Ukrayna parlamentosunda vekil tayin etmişti. 26 Mart 2006’da yapılacak yeni seçimler de çok önemlidir. Halkımız mutlaka seçimlerde oyunu Kurultay kararlarına göre kullanmalıdır. Bu bizim milli mücadelemizin ana unsurudur. Var oluşumuz ve geleceğimiz buna bağlıdır. Milletimizin birliğini bozmak isteyenler çıkacaktır. Milli kurultayda seçilemeyenler milletimize rağmen değişik yollar arayacaklardır. Ama bunlar unutmazınlar ki milletimiz bunları geçmiş yıllarda gördü ve itibar etmedi. (Aksakallar, koordinasyoncular, Ruslarla işbirliği yapanlar.) Meclis’in ve Kurultay’ın niçin karşısında olurlar, niçin onun otoritesini bozmak için guruplar birlikler kururlar, niçin başka millet insanları ile ortaklık yaparlar (Araplar ve Ruslar) anlamak mümkün değil. Zaten sürgün yerlerinde ve Sovyet eğitim sistemi içinde milletimizin milli kimliğini bozmaya çalıştılar. Ama Allah’a şükür ki milletimiz dimdik ayakta ve şuurlu bir şekilde Kurultay’ına ve Milli Meclis’ine bağlıdır.

Dünyada benzeri olmayan bir mücadele ile 50 yıl sonra insanlarımız vatanlarına dönmeye başladı. Elbette bu mücadelemizin kararlı kahramanı, milleti için hayatını hiçe sayan **MUSTAFA ABDÜLCEMİL KIRIMOĞLU’nun** mücadelesini unutmamak lazım.

Milletimizin başına gelenler unutulmamalı, işbirlikçileri iyi tanımalıyız ve onlara meydan vermemeliyiz ki vatanımızda daha sağlam kök salalım ve Kırım yeniden Türk ve İslam toprağı olsun.

Vatan yolundaki mücadelemizde Allah hepimizin yardımcısı olsun.

Celal İÇTEN
Kırım Türkleri
Kültür ve Yardımlaşma Derneği
İstanbul Şubesi Başkanı

18 MAYIS 1944
KIRIM TÜRKLERİ SOYKIRIMI
www.surgun.org

Kırımoglu'nun Kurultay Konuşması

IV. Qırımtatar Milliy Qurultay'ının dördüncü sessiyasında Milliy Meclis reisi Mustafa Kırımoglu'nun maruzası

Saygılı Qurultay delegatları, urmetli musafirler!

Belli olğan kibi, IV. Qurultay'ın üçüncü sessiyası eki yıl evel, 2004 senesi 10-12 Sentyabr künlerinde prezident sayıvları arfesinde olıp keçti. Böyle oldı ki, IV. Qurultay'ın bu sessiyası da sayıvlardan evel ötkerile. Lâkin bu sefer sayıvlar Ukraina Yukarı Radası'na, Qırım Muhtar Cumhuriyeti ve yerli akimiyet organlarına olıp keçecekler. Onıñ için bu sessiyada memlekette olğan muim vaqialarnen bağılı esas meseleler baqılacaq. Bundan ğayrı, elbette, halqımıznıñ muim ve aktual meseleleri müzakere etilecek.

Malüm olğanı kibi, Qırımtatar Milliy Qurultayı Reglamentiniñ (tüzüğüñün) 3.3-nci maddesine binaen Qurultay'ın nevbetkeki sessiyasınıñ keçirilüvi aqqında Milliy Meclis delegatlarını sessiya başlamazdan eñ azı 1 ay evel haberdar etmek kerek. Lâkin biz bazı sebeplerge köre, Reglamentniñ mezkûr maddesine riayet etmedik.

Birinciden, nasıldır siyasiy fırqa ya da siyasiy fırqaların blokı ile parlament sayıvlarında iştirak etmek elverişli olğanını bilmek için ve Qurultay delegatlarına öz tekliflerini teklif etmek maqsadınan biz bloklarğa nasıl şartlar ile kirmek kerekliğini bilmek kerek edik.

Olacaq sayıvlar boyunca Qurultay'ın qararı çıkarılmazdan evel biz 2001 senesi 31-İyül'de (*Temmuz*) Milliy Meclis ve Ukraina Halq Areketi (UHA-NRU) arasında imzalanğan siyasiy işbirlik aqqında Añlaşmağa kore iş tuttuq. UHA ise "Naşa Ukraina" blokına kirmek qararına kelgeni için bu sene 3-Dekabr'de (*Aralık*) "Naşa Ukraina" blokı toplaşuvınıñ qararını bilmek zarur oldı.

Toplaşuvnıñ ötkerilecek künü belli olğan soñ, biz Milliy Meclis azalarını toplaş, Qurultay sessiyasını keçirmek qararına keldik. Reglamentniñ talapları boyunca sessiyayı 16-Dekabrden evel keçirmek mümkün degil edi. Lâkin "O vıborah VR ARK, mestnih sovetov i selskih, poselkovih, gorodskih golov" (*nahalli , şehir kasaba şehir Sovyetleri başkanlığı K.Ö.C. Yüksek Radası seçimleri hakkında*) Ukraina qanunınıñ 34-nci maddesiniñ talaplarını riayet etmek için vaqıt az qaldı.

Milliy Meclis'niñ bazı azaları Qurultay sessiyasınıñ 5 kün evel belgilenmesine qarşı çıqtılar, attı bu aqta Meclis'ke qarşı yazğan rustilli gazetlerniñ saifelerinde öz fikirlerini bastıracaq oldılar. Lâkin bu demagogiyadır, çünki Reglamentni azırlağanda ve qabul etkende biz olacaq vaqialarnı köz öğüne ketirip olamaz edik. Delegatlar için bir ay müddet olar sessiyağa azırlansınlar dep berile, lâkin bu Reglament qaideleri başqa, emiyetli meselelerge qulaq asmamaq kerekliğini bildirmey. Niayet, fevkalade vaqialar peyda olsalar bile, biz Qurultay delegatlarını 2-3 kün içinde çağırta bilemiz.

Özümiz azırlağan Reglamentniñ birde-bir maddesine riayet etmek maqsadınan milletimiz için muim meselelerimizi çözmek büyük hata yapmaqtır. Bundan ğayrı, Qurultay Reglamentine daa bir madde qoşmaq kerek dep sayam. Bu maddege binaen, Milliy Meclis vaziyetke köre karar alğan soñ sessiyayı 30 kün içinde degil de, daa da qısqa müddette çağırmaq uquğı olmalı.

Keçken prezident sayıvlarından alınğan hulâsalar

Şübesiz, keçeyatqan yılınıñ siyasiy vaqialarından birisi bütün Ukraina'da olğanı kibi, halqımız için de prezident sayıvları oldı. Semetdeşlerimizi başqa namzetler için degil de, Ukraina demokratik quvetleri blokından prezident namzeti için öz reylerini bermege davet etkenimiz aqqında laqırdı ketmeycek, çünki bu mevzu Qurultay'ın keçken sessiyasında ve sayıvaldı kampanyası çerçivesinde müzakere olundu.

Bunu hatırlatmaq ister edim ki, V.Yuşçenko'nıñ namzetine qoltutmaq için sessiyada iştirak etken 226 delegattan 224-i rey berdi, tek 2 delegat bitaraf oldı. Bu qararğa bir delegat bile qarşı çıqmadı. Qurultay'ın qararını ömürge keçirmek için Milliy Meclis'niñ episi qurumları ve ekseriyet Qırımtatar içtimaiy-siyasiy teşkilâtları çalışmağa başladılar.

Areketlerniñ vazifesi sayıvlarda vatandaşlarımıznıñ faal iştirakini teminlemek ve V.Yuşçenko namzetine qoltutuv boyunca qararını añlatmaqdan ibaret edi. Lâkin Qırımtatarlar arasında sayıvlar boyunca halqımıznıñ vekâletli organınıñ noqtai nazarınen razı olmağanlar bar ediler, em bugün de barlar.

Böyle vatandaşlarımıznıñ ekseriyetinde muayen siyasiy fikirler yoq, lâkin olarnıñ esas vazifesi Milliy Meclis'te ve Qurultay'da çıkarılğan qararlarğa mtlaqa qarşılıq bildirmekdir.

Sayıvlar vaqtında Milliy Meclis'niñ ekseriyet muhalifleri "Qırımtatar halqınıñ içtimaiy-siyasiy küçleri koordinatsion keñeşinde" birleştiler. Muhalifler arasında Keñeş'ke Qırımtatar Milliy Areketi (QMA-NDKT)niñ qalıntıları (olar sovetler vaqtında kommunistik ğayeye qoltutular, 1997 senesi Qurultay qararınan Meclis erkânından çıkarıldılar) ve 1998 senesi parlament sayıvları arfesinde Donetsk'te meydanğa ketirilgen Ukraina musulmanları fırqasınıñ Qırım bölüğiniñ azaları da bulundılar.

Belli olğanı kibi, bu "Koordinatsion keñeş" sayıvlarda iştirak etmemek qararını çıkarğan edi. Bu "keñeşniñ" erkânına "seksiya" olaraq kirgen Donetsk'teki musulman fırqası Qırım'daki bölüğiniñ azaları V.Yanukoviç'ke qoltutacağını qatiyen bildirdi. Onıñ için Milliy Meclis'ke qarşı çıqqan bu muhaliflerniñ maqsadı böyle edi: sayıvlarğa barılmaycaq, eger barılsa bile, reyler Yanukoviç'ke berilmek kerek edi.

Sayıvlarda iştirak etmemek qararına Qırım'daki belli diniy sektalarnıñ vekilleri "vahhabitler" ve "hizb ut-tahrir"niñ azaları qoltutular. Olar bu devlet musulman devleti olmağanı için prezident sayıvlarında iştirak etmek zarur degil, Quran-ı Kerim'de ise sayıvlar aqqında yazılmağanını, sayıvlar "tañritanmazların" uydurması olğanını bildirdiler.

Qayd etmeli ki, bazı "hizbutlar" ve "vahhabitler" sayıvlarda iştirak ettiler ve V.Yanukoviç'ke rey berdiler. Ğaliba, Qurultay'ın işine zarar ketirmek istegi "ilâhiy maqsatlardan" daa ziyade emiyetli oldı.

Bazıda V.Yanukoviç'ke qoltutmaq için musulman fırqası tarafından qandırıcı "deliller" olaraq salmaqlı maddiy yardım darqatıla edi. Böyle adiseler de oldı: meselâ, Bağçasaray rayonında bir-qaç vahhabit Yuşçenko için rey berdi. Öz işinden marum etilmege ya da bergi ve başqa devlet hizmetleriniñ teşkerüvleri neticesinde berbat olmağa istemegen bir-qaç Qırımtatar Qurultay'ın qararını red etti ve akimiyet tarafından teklif etilgen namzet için çalıştı.

"Hizbutlar", "vahhabitler", "musulman fırqasınıñ" ve "koordinatsion keñeşiniñ" tarafdarları ve başqalarınıñ Qırımtatar cemaatçılığında büyük emiyeti yoq, vatandaşlarımızğa olarnıñ tesiri halq arasında Qurultay'ın itibarınan teñeştirmek mümkün olmağanını köz öğüne alıp, Milliy Meclis'niñ esas vazifesi semetdeşlerimize sayıvlarda faal iştirak etilüviniñ muimliğini añlatmaqdan ibaret oldı.

Bizim teşviqat kampanyamız sayıvaldı kampanyasınıñ ketişatında bütün Ukraina boyunca eñ nizamlı, tertipli şekilde alıp barıldı, demek mümkün. Birazdan bunu muhaliflerimiz de añladılar. Biz birde-bir namzette ya da onıñ tarafdarlarına qarşı itibarını tüşüre bilgen malzemelerni (kompromat) darqatmadıq, olarğa qarşı aqaretlev sözleri

kullanmadıq. Biz tek vatandaşlarımızğa Qırım tatar halqı V.Yuşçenko namzetine qoltutmaq kerekligi aqqında Qurultay'niñ müracaatını aňlatmağa tırıştıq.

Lâkin bularnı qarşılıq bildirgen diger taraf aqqında aytıp ola bilmem. Men Qırım'da çıqqan çoqtirajlı rustilli gazetlerniñ saifelerinde V.Yuşçenko ve onıñ tarafdarları adına yazılğan aqaretler ve saylavlardan evel ötkerilgen mitingler ve toplaşuvlarda muhaliflerimiz tarafından darqatılğan veraqalar aqqında toqталmaq istemeyim.

V.Yuşçenko'nıñ Qurultay sessiyasına sahte muracaatını matbuatta ve veraqalar şekilde darqatıp, milletlerara davanı çıqarmaq intiluvı olarnıñ eñ aşaa usullarından biri oldı. Muracaatnıñ mundericesine köre V.Yuşçenko ğalıp çıqsa, Qırım'da akimiyet Qırım tatarlarınıñ eline berilir, Ruslar ise Qırım'dan quvulır emiş.

Bu sahte malümat Anayasa mahkeme ceryanında V.Yanukoviç'nıñ tarafdarları tarafından saylav qanunıcılığını bozğan şaati olaraq işletilgenine baqmadan, milletlerara tınçlıqı bozğan havlı sahtelik için iç bir kimse cezalanmadı. Buña köre, şimdi saylavaldı kampaniyasında fitneler daa da keñiş ve cezasız qullanılacaq.

Buña baqmadan, men bu fitne Qırım territoriyasında prezident saylavları neticelerinde emiyetli rolını oynadı, dep saymayım. Mında eñ muim faktor olaraq çeşit içtimaiy tedqiqatlarğa binaen Qırım'da yaşağan rustilli grajdanlar (*vatandaş*) 70 fayızınıñ ziyadesi Rusiye siyasetine qoltuta, Qırım'nıñ kelegecini Rusiye erkânında körmege istey, tek Milliy Meclis'ke degil de, umumen episi Qırım tatarlarğa menfiy münasebet bildire.

Tek Qırım'da degil, bütün Ukraina boyunca Yuşçenko “ğarbiy siyasetke qoltutqan”, “bänder”, “Rusiye'ge qarşı” olğanı, Yanukoviç ise Rusiye'ge yakınlaşmaq, rus tiline devlet statusını bermek istegeni aqqında sahtece pekingen fikirler saylavlarınıñ neticelerini em Qırım'da, em Ukraina'nıñ ekseriyet rustilli rayonlarında köstere bile edi.

Bu neticeler rustilli elektoratnıñ (*seçmenler*) demokratik quvetleri belli bir kısmı saylav kampaniyası semereli alıp barılsa bile Yuşçenko'ğa qoltutacağına pek küçük imkân yarata ediler. Buña esaslanıp bizim saylavaldı ştabımıznıñ (*çeflik*) faaliyeti tek öz Qırım tatar elektoratu ile çalıştı.

Aynı böyle vaziyet parlament saylavlarında olması beklenile. Çünki Qırım elektoratu fikirleriniñ deñişüvi kozetilmey. Bunıñ tek bir farqı olacaq: bu saylavlarda memuriyet resursı belli bir fırqanıñ faydasına keñiş ve açıq-aydın surette işletile bilmez.

Prezident kampaniyasının ketişatında tek birinci turda degil de, soñki eki turda da akimiyetnıñ saylavcılar cedvellerinen manipulâtsiyalar biz için eñ büyük mesele oldı. Bu ayım-oyunlar neticesinde vatandaşlarımız adlarınıñ ekseriyeti saylavcılarınıñ cedvellerinde yoq edi.

Meselâ, Milliy Meclis'nıñ adliye hızmetiniñ yolbaşçısı E.Avamileva 2004 senesi 9-Noyabr'de *Qasım* Aqmescit'te ötkerilgen tögerek masada Qırım tatarlar toplu yaşağan bazı qasabalarda rey bermege uquqı olğan adamlarınıñ 50 fayızğa yaqın saylav bülletenlerini alıp olamadı. Mezkûr hızmet faal saylavcılar için hatırlatmalar (pamyatki) azırladı. Hatırlatmalarınıñ 100 biñ nüshası regional meclisler vastasinen darqatıldı. Anda saylavcılarınıñ aq-uquqlarını talap etüv boyunca qullanma da bar edi. Neticede 21-Noyabr'de ve 26-Dekabr'de rey berüvniñ nevbetteki turlarında böyle büyük sahtelikler olmadı.

Şübesiz, prezident saylavlarında Yuşçenko'nıñ rustilli saylavaldı Qırım ştabı rustilli elektoratnıñ çalıştı. Evelden közde tutulğanına köre, bizim ştablarımız arasında üzviy işbirlik ve biri-birine yardım olmaq kerek edi.

Lâkin böyle olmadı. V.Yuşçenko Qırım'daki ştabınıñ yönelişini bir memur özaraları olğan toplaşuvda bildirdi. Ebet, bu sözlerni Qırım tatarlar eşitmek kerek edi. “Çtobı privileç russko yazıcnıy

elektorat, nam nujno distantsirovatsya ot krımskih tatar, no v takoy mere, çtobı ne poteryat ih golosa” - dedi o. (*rusdilli seçmenleri bizden yana çekmek için kırım tatarlarından uzak durmalıyız, onların oylarını kaybetmeyecek ölçüde*)

Olar Qırım tatarlardan pek kolay çetlendiler, amma rustilli elektoratını ise celp etip olamadılar. Belli oldı ki, çoqsu yerlerde Yuşçenko ştabından resmiy közeticiler bile öz reylerini Yanukoviç'ke berdiler. Qırım tatar elektoratını ise olar “coya” bilmez ediler, çünki bu elektorat öz fikirlerine ve büyük vekâletli organınıñ qararına esaslandı.

V.Yuşçenko rustilli ştabınıñ vekillerinen yerlerde qonuşqan Qırım tatarlardan böyle fikirlerni eşitmek mümkün edi: “Bugünde Qırım'da bizim reylerimiz çoq olğan maalde olar özlerini böyle şekilde alıp barsalar, ğalebe qazanılğan soñ bizge nasıl munasebet kösterir ekenler?”

Alğan malümatların kelecekteki saylav kampaniyalarında işletmek maqsadınen, biz prezident saylavlarında Qırım tatarlarınıñ iştirak etüvini tafsilâtlı ve adaletli surette talil ettik. Ebet, episi bizim vatandaşlarımız elektorat olaraq özünü alıp baruv aqqında, hususan, Qırım tatarlarınıñ sayısı az olğan saylav uçastkaları aqqında aytıp olamaymız.

Prezident saylavlarında Qırım tatarlarınıñ iştiraki aqqında umumiy teessuratlarını bilmek için Qırım tatarlarınıñ sayısı 80 ve ondan ziyade fayızını teşkil etken “test” saylav uçastkalarından malümatlar alındı. Aynı bu uçastkalarda rustilli saylavcılarınıñ rey berüvini belgilemek için Qırım tatarlar aslında yazılmağan uçastkalardan malümatlar alındı. Tedqiqatlarımıznıñ umumiy neticelerine köre, prezident saylavlarında qararnen 120-122 biñ vatandaşımız iştirak etkenini bildik. Saylavlarda iştirak etken semetdeşlerimizden V.Yuşçenko için qararnen 108 biñ adam, 89-90 fayızını öz reyini berdi.

Mında, bu zalda saylavaldı kampaniyasında faal iştirak etken ve bizim muvafaqiyetimiz için çalışqan adamlarınıñ çoqusı toplandı. Soñ ise olar Milliy Meclis'nıñ daveti boyunca Kiyev'deki kutleviy aktsiyalarda faal iştirak ettiler. Bu yük minberden olarğa ve daa bu zalda olmağan başqa çoq vatandaşlarımızğa samimiy minnetdarlıq bildirem.

Belli olğanı kibi, çeşit sahtelikler az olğan soñki turnıñ rey berüvünde saylavcılarınıñ umumiy sayısı 1.159.437 adamnı teşkil etti. Olardan V.Yuşçenko için 178.755 adam rey berdi, bu 15,41 fayızını teşkil etti.

Böyleliknen, bütün Qırım'da Yuşçenko için rey berilgen 15,41 fayızdan qararnen 10,5 fayızını Qırım tatarlar teşkil ete. Eger de Qırım'da matbuatta bazıda yazılğanı kibi “Qırım tatar faktoru” olmasa edi, cumhuriyet boyunca V.Yuşçenko için berilgen reyleriniñ fayızını Ukraina boyunca qararnen başqa ekseriyet rustilli regionlarda 4-5 fayız (Donetsk'te, Aqyar'da) kibi olur edi.

Bunu emiliknen aytmaq mümkün. Bu malümatlarğa köre, Qurultay'nıñ qararına ve halqımızğa yapqan muracaatqa baqmadan, V.Yanukoviç için qararnen Qırım tatar saylavcılarınıñ 10-11 fayızını rey berdi. Belki böyle neticelerni kelecek saylavlarda da köre bilemiz. Lâkin bu raqamınıñ eksilüvi ya da ösüvi saylav kampaniyamıznıñ teşkil etilmesine bağılı.

Ağımdaki yılınıñ 19-Fevral'de (*Şubat*) Milliy Meclis'nıñ 133-nci toplaşuvında prezident saylavlarınıñ neticeleri müzakere olundu ve bizim semetdeşlerimiz saylavlarda faal iştirak etmegen regionlarda regional meclisleriniñ esabat-saylav konferentsiyalarını ötkermek qararına kelindi. Bu regionalarğa qararnen 25 fayız rey etişmegen Qarasuvbazar rayonu, qararnen 24 fayızını rey berilmegen Kezlev şeerı ve Aqyar şeerı kirdi. Aqyar'da atta regional Meclis'nıñ reisi V.Yanukoviç'ke qoltuttı, o bunu akimiyet onıñ biznesini bozmaq istegeninden sebep yapqanını aňlattı.

Prezident saylavlarından alğan hulâsalarımız

Saylavlarınıñ neticeleri beyan etilgen soñ, elbette, akimiyet

deñißecegi aqqında mesele peyda oldı. Başında Qırım Cumhuriyeti'niñ akimiyet vekilleri özlerini ğalıp köstermege tırıştılar. Biz mında 80 fayızdan ziyade rey qazandıq, demek ki, halq bizge qoltuta ve akimiyetni deñiştirmek aqqında laqırdı ketmeycek, degen tüşünceler yer aldı.

Anayasaağa binaen Qırım Muhtar Cumhuriyeti ükümetiniñ erkânını cumhuriyetniñ parlamenti teşkil etkeni de köz ögüne alındı. Parlament deputatlarınıñ ekseriyeti ise saylavaldı kampanyası vaqtında V.Yanukoviç'ke çalıştı. Lâkin birazdan cumhuriyette yolbaşçılıq meselesi Kiyev'de baqlılacağı aqqında belli oldı.

O maalde çoqsu memurlar ve rayon devlet memuriyetleriniñ başları Kiyev'ge Prezident ve "Portaçal tüsteki inqalâbı"niñ başqa yolbaşçılarından körüşip, olarğa özleriniñ kerekliligini isbat etmege, yañı akimiyetke "işanç ve adalet ile" hizmet etmege azır olğanlarını aytmay maqsadınan çoq qatnadılar.

Bazıları evelki kibi Kiyev'ge çeşit yeşil kâğıtlarnen tolu "diplomatlarnen" kettiler. Men olar öz maqsatlarına etmediler dep ayıtp olamayım. Birden Qırım'da, hususan memurlar arasında, V.Yuşçenko'ni açığan adamlar çoq peyda oldı. Olar, çeşit sebeplerden oña öz müsbet munasebetlerini açıq-aydın sanki kösterip olamadılar, onıñ saylav kampanyasında da iştirak etip olamadılar. Lâkin, ayılğanı kibi, olar "can-yürekten" Yuşçenko ile oldılar.

Saylav kampanyasında Qırımtatarlarınñ rolünü eksiltmek ıntıluvları da yüz berdi. Hususan böyle ıntıluvlar saylavlar vaqtında ittifaqdaş olğan adamlar tarafından yapıldı. Añlaşıla ki, öz emiyetini kötermek için başqalarını çetleştirmek gerek, çünkü Qırım'da Prezident için az reyler berildi. Kiyev'ge nasıldır "analizler" yollanıldı.

Olarda Qırımtatarlar saylavlarda passiv iştirak etkenleri, em Yuşçenko em de Yanukoviç için reyler berilgeni aqqında bildirildi. Bu delilge esas olaraq QMPU Universiteti'niñ rektori F.Yaqubov onıñ universitet yataqhaneleriniñ qurucılığına V.Yanukoviç maddiy yardım etmege vade bergeni, F.Yaqubov ise onıñ işançlı şahsı olmağa razı olğanı delil olarak qullanıldı.

Bundan: ayneci Qırımtatarlar "yımırtaqları çeşit sepetlerge qoymaq qararına keldiler", Yani eki namzet için de reyleri berdiler, degen hulâsa çıqarıldı.

Bu işte olarnıñ yahşı yardımcıları. Qırımtatar siyasiy yaşayışında endi iştirak etmegen "koordinatsion keneşiniñ" vekilleri oldılar. Sanki halqniñ ekseriyet qısımı olarnı diñlep, saylavlarını red etti ya da Yanukoviç için rey berdi. Onıñ için kelecekte nasıldır Milliy Meclis ya da Qurultay'nen degil de, tek olarnen iş körmek lâzım emiş. Olar V.Yuşçenko'ğa o saylavlarda ğalıp çıqqanı için onı "can-yürekten hayırlap" mektüpni yolladılar ve oña Qırımtatar meselesi boyunca özlerini "konsultantlar" olarak teklif ettiler.

Qırım'da saylavaldı rustilli V.Yuşçenko ştabınıñ yetekçilerinden bazıları saylavlar bitken soñ biri-birinen ve, elbette, Milliy Meclis'nen añlaşmayıp cumhuriyetniñ yañı yolbaşçılığını meydanğa ketirüv boyunca merkezleri teşkil etmege, olacaq vezirleriñ ve rayon devlet memuriyet başlarıniñ cedvellerini tüzmege, soñra ise bu cedvellerini "tıqıştırmaq" için Kiyev'ge qatnamağa başladılar.

Bizge belli olğanı kibi, eñ yük vazifelerge kelışmegen, biznes boyunca emekdaş ya da cedvelni tüzgen adamğa "öz adamı" olğan

namzetler teklif etildi. Neticede, bu teklifler ömürge keçirilse edi, yañı ükümet evelki ükümetten daa da yaramay ve ziyade şovinistik olur edi.

Elbette, biz de cumhuriyetniñ yañı ükümetiniñ quruluşına lâqayd baqmadıq. Lâkin bizim noqtai nazarımız böyle edi: "Biz, Qırımtatarlar, Qırım'da saylavlarda yañı prezidentke qoltutqan siyasiy küç olaraq imtiyazlar soramaycaqız. Lâkin kadrlar meselesinde Qırımtatarlarınñ diskriminatsiyası (ayrımcılık) bitecek dep ümüt etemiz. Yani V.Yanukoviç saylavlarda ğalıp çıqsa bile biz aynı böyle talaplarını qoyar edik".

Bu noqtai nazarımızı yañı yolbaşçılıqniñ yük vazifedar şahslarinen körüşkende em de matbuat kütleliy vastalarına bergen intervyularımızda (mülakat) bildirdik. Cumhuriyet'niñ yük vazifelerine biz tek Qırım'da Prezident'niñ temsilcisi yerine öz namzetimizni teklif ettik.

Saylavlardan soñ bu yıl 4-Fevral'de Ukraina Yukarı Radası'niñ sessiya zalında V.Yuşçenko ile birinci qısqa körüşüv vaqtında kadrlar meselesi boyunca laqırdı ettik. Prezident kadrlar meselesinde deñişmeler Kiyev'den kelgen qarar neticesinde degil de, çalışqan qanuncılık normalarında olacağını añlattı.

O, 8 künden soñ Qırım'ğa keleşegini ayttı ve anda Milliy Meclis yolbaşçılarınñ körüşceğini, kadrlar deñişmelerinen bağılı episi meseleleri müzakere etip, Milliy Meclis'nen añlaşacağını kayd etti. Şaraitler deñişüvi sebebinden köre, Prezident Qırım'ğa kelip olamadı.

Prezident ile R.Çubarov'nen nevbetteki körüşüvimiz 24 künden soñ - 28-Fevral'de olup keçti. Bu körüşüvde biz esasen sürgün oluğanlarınñ uquqlarını ğayrıdan tiklemek aqqında qanunniñ taqdiri, Prezident ve Milliy Meclis'niñ körüşüvlerini stabilizeştirüv, Qırım'niñ cenübiy yalısındaki topraq meseleleri, ğurbetlikte qalğan vatandaşlarımızniñ avdet problemleri ve endi vatanğa qaytqanlarınñ yerleşüv programmalarını finansirlev meseleleri aqqında laqırdı ketti.

Qırım'daki kadrlar meselesi de koterildi. Prezident oña Qırım Muhtar Cumhuriyeti Vezirler Şurası'niñ reisi ve Qırım'da Prezident'niñ temsilcisi vazifelerine teklif etilgen namzetler aqqında meraqlandı, lâkin biz bu namzetlerden razı olmadıq. Bu mevzunı devam etecegimiz aqqında qararğa keldik.

Niayet, 20 Aprel'de QMC Vezirler Şurası'niñ reisi olarak A.Matviyenko tasdiqlandı. Bu biz için beklenilmegen adise oldı, çünkü onıñ namzetini iç bir Qırım siyasetçisi teklif etmedi. Lâkin, şunı aytmay isteyim ki, bu yahşı haber oldı, çünkü Matviyenko bizim problemlerimizni yahşı añlaşan adam kibi belli edi ve milliy-territorial cumhuriyetni qaytarmaq bizim qanuniy talabımızni doğru dep saya edi.

Bu aqta o özü keçken sene Qırım'ğa kelgen vaqtında aytqan edi. Lâkin, birazdan onıñ bu vazifede tasdiqlanmasına quvanmağa esas olmağanı belli oldı.

Onıñ Qırımtatarlarğa nisbeten munasebeti ve Qırım'da olğan vaziyetni añlamağanı ükümetniñ erkânı tüzülgeninde ve kadrlar meselesinde koründi. Onıñ birinci sheması boyunca S.Kunitsinnıñ ükümetine nisbeten ükümette çalışqan Qırımtatarlarınñ vaziyeti, atta fenalaştı. Ükümet erkânında öz vazifelerinde bir-qaç şovinist memur qaldı. O bunı parlament saylavları yaqınlaşa ve Qırımtatarlarınñ vaziyetini küçlendirmek, demek rustilli adamlarınñ reylerini coymaqtır, dep añlattı.

Kırımoglu: "Qırım Tatar halkının egemenlik bildirisi Sovyetler Birliği dağılmadan önce, Ukrayna devleti yokken açıklandı. Rusya Qırım'ı kendine bağlamak istemişti."

Biz onen razı olmaq qərarına keldik. Cumhuriyet yolbaşçılığında çalışqan episi Qırımtatarlar istifağa çıqmaq aqqında arızalar yazdılar. Böyleliknen rustilliler için yerler boşatıldı.

Biz doğrudan-doğru oña ayttıq: endi kommunistler, faşistler ve şovinistler siz olarını adamı olğanınıznı añlarlar ve siz saylavlarda beklenilgen 30 fayız rey degil de, 70 fayız rey qazanırsıznı. O böyle teklifni begenmedi, onıñ için meseleni çəzövniñ başqa yollarını qıdırmaq kerek oldı.

Biz o ile rayon devlet memuriyet başlarını tayinlev meselesinde de añlaşıp olamadıq. Biz idare qurumlarına, hususan rayonlarda işke kirmek için qattı diskriminatsiya olğanına esaslı surette oña añlattıq. Onıñ için biz eñ azdan 3-4 rayonda rayon devlet memuriyet başları vazifelerine Qırımtatar mütəhassısları tayinlenmesini talap ettik.

Matviyenko milliy aləmeti boyunca tayinlemege qarşı çıqqanını ayttı, ləkin, eger de namzetler ihtisaslı mütəhassıslar olsalar, o episi rayonların başları Qırımtatarlar olğanına da razı olurım, dep cevaplanı edi.

Namzetlerniñ ihtisas seviyesini bilmek için o konkurs komissiyalarını meydanğa ketirmek qərarına keldi.

Bu, birinciden, qanunğa qarşı edi, çünki memuriyetlerniñ başları Prezident qərarınen tayinleneler ve Vezirler Şurası'nıñ yanındaki nasıldır konkurs komissiyaları meydanğa ketirilmeyler. Bundan ğayrı, bu komissiyalarda şovinistler olmaycağına kefalet yoq edi. Ləkin Matviyenko öz sözünde qattı turdı ve biz onen razı olmağa mecbur oldıq.

İhtisaslı komissiyalar biz beklemegen neticelerni çıqardılar. Bazı rayonlarda Matviyenko'nıñ qərarına boysunmağa ve komissiyalar qanun boyunca olmaycağına esaslanıp, olarını keçirmege red ettiler. Dört rayonda ise Milliy Meclis tarafından tevsiyə etilgen namzetler komissiyadan muvafaqiyet ile keçip, ğalebe qazandılar.

Ləkin bizge eki Qırımtatardan ziyadesini tayinlemek mümkün degil, çünki buna ruslar öz narazılığını bildirirler, dep añlattılar. Tek milliy aləmeti boyunca memuriyet başı vazifesine bizim tarafımızdan tevsiyə etilgen İbraim Mamutov'nı tayinlemege red etkenleri bizni pek ğadaplandırıldı. O ihtisaslıq komissiyasında eñ çoq ball qazandı, ondan soñ ise komissiyadan keçken, milleti rus olğan namzet 4 ball eksik aldı.

Bu vaziyette saylavlı kampaniyası boyunca ittifaqdaşlarımızniñ noqtai nazarı da mərəqlı oldı. V.Yuşçenko ştabınıñ yolbaşçısı maña telefon etip, bularını ayttı: "*Vı je ponimayete, çto kırımского tatarına ni v koem sluçaye ne naznaçat glavoy Simferopolskoy raygosadministratsii. Podderžite našu kandidaturu!*" İşte, mına böyle demokrat-ittifaqdaşlarımız bar.

Siz bilgeniñiz kibi, niayet bu sene 5 Mayıs'ta, Bağçasaray'da Milliy Meclis'niñ yolbaşçıları Ukraina Prezidenti V.Yuşçenko ile körüştiler. Eki buçuq saat devamında olıp keçken körüşüvde biz etraflıca esas problemlerimizni koterip, olarını çəzmek için kerekli devlet qurumlarına avale leyihalarını azırladıq.

Leyiha 14 maddeden ibaret edi. Olardan eñ muimleri bulardır: "O statute kırımkotatarskogo naroda v Ukraine" (*Ukrayna'da Kırım Tatar halkının statusü*) ve sürgün olunğanların aq-uquqlarını ğayrıdan tiklev aqqında qanunların qəbul etilmesini tezleştirmeq, Qırım Muhtar Cumhuriyeti'niñ Anayasasına Qırım'da Qırımtatar tilini devlet tili kibi darqalmasını teminlemek maqsadınen deñişmelerni kirsetmek, bunıñnen beraber Qırım'da devlet organları meydanğa ketirilgende Qırımtatarların menfaatlarını qorçalanuvı, kelecək 2006-2010 senelerde Qırımtatarların yerleşüv programmasının qəbul etilüvi, Qırım tarihiy toponimikasınıñ (*coğrafi yer adlarının*) ğayrıdan tiklenüvi, qanunsız qabaatlanıp apske alınğan vatandaşlarımızı azatlıqqa çıkaruv ve çoq başqaları. Prezident biz teklif etken avaleler leyihası boyunca iç bir itiraz bildirmeydi.

O bazılarını izaatladı ve, atta kelecək aftalarda 4-5-nci madde

boyunca meselelerni çəzmege vade berdi. Aynı vaqıtta, o biz 1991 senesi İyün'de (*Haziran*) II. Qurultay'niñ 1-nci sessiyasında qəbul etken Qırımtatar halqınıñ suvereniteti (*egemenliğı*) aqqında deklaratsiyasını ğayrıdan baqmağa teklif etti. Onıñ sözlerine binaen, bu deklaratsiyağa köre Qırımtatarların öz müstaqil devletini qurmaq ıntıluvı Ukraina'da Qırımtatarların eñ yaqın dostlarında bile teləş doğura.

Biz terbiyeli surette mında añlaşmamazlıq bar, dep cevap berdik. Çünki deklaratsiya halqlarınıñ öz territoriyasında öz-özünü belgilemek halqara prinsiplerine (*ilkelerine*) uygundur ve Ukraina için havf ola bilmez.

Birazdan bazı matbuat vastaları bu laqırdını Qırımtatar meselelerinde Prezident ve bizim aramızda bölünöv olğanı kibi añlattılar. Men bellesem, bu öyle degil ve vaziyetni kerginleştirmege esas yoq. Mesele şunda ki, Prezidentke bu vesiqanıñ manasını doğru añlatmadılar.

Çoq millionlı memleketniñ Prezidenti Milliy Meclis'nen körüşmezdən evel 15 yıl evelsi Qurultay sessiyasınıñ episi vesiqalarınen etraflıca tanış olğanını köz öğüne almaq qıyım. Böyle işni Prezident'niñ yardımcıları ve konsultantları ya da mahsus tedqiqat müessiseleri becerele. Eger de bu konsultantlar mevzunı yahşı añlamasalar, mezkür adiseler ola bile.

Qırımtatar halqınıñ suverenitet aqqında deklaratsiyası Sovyetler Birliğı darqalmazdan evel qəbul olunğanını hatırlatmaq ister edim. O vaqt daa müstaqil Ukrain devleti yoq edi, Qırım'da ise Moskva'dan kelgen qarar boyunca ve yerli kommunistler firqasınıñ yolbaşçılığında Qırım'nı Ukraina'dan çıkarıp, onı Rusiye'ge kirsetüv boyunca referendum keçirildi. Bu vaziyette Qırımtatar halqınıñ meselelerini qorçalamaq ve Kreml avantüristleriniñ ve olarınıñ Qırım'daki yardımcıların isteklerine qarşı yarımadamıñ asıl halqı suvereniteti aqqında deklaratsiyanıñ qəbul etilüvi kerekli ve mecbur adım edi.

Bundan ğayrı, konsultantlar, ğaliba, Prezident'ke Ukraina öz müstaqilligini beyan etken soñ Qurultay ve Milliy Meclis'niñ başqa çoq vesiqalar qəbul etkeni aqqında haber etmege "unuttılar". Bu vesiqalarğa köre, öz-özünü belgilev demek, milliy-territorial muhtar cumhuriyetini Ukrain devleti çerçivesinde ğayrıdan tiklemektir. Onıñ için, men bellesem, bu meselede bizde Prezident'nen añlaşmamazlıqlar peyda olmaz.

Milliy Meclis erkäniniñ Prezident, Qırım Vezirler Şurası'nıñ reisi A.Matviyenko ile körüşüviniñ neticesinde müzakere olunğan Qırımtatar meselelerini çəzöv boyunca avaleler cedveli işlep çıkarıldı. Bu cedvel Ukraina Milliy Havfsızlıq ve Mudafaa Keñeşi'niñ (MHMK) toplaşuvında baqlıcaq edi. MHMK'niñ toplaşuvlarınıñ künləri dört kere Qırım'da, Kiyev'de belgilendi, ləkin çeşit tehnikiy sebeplerden toplaşuv başqa künlerge qaldırıldı.

Ukraina ükümetinde olğan davadan ve MHMK'niñ kätibi Petr Poroşenko istifağa ketken soñ Qırımtatar problemleri boyunca mahsus toplaşuvni keçirüv meselesi daa koterilmedi. Ləkin, men bellesem, bu toplaşuv episi bir ötkerilecek. O leyihada avaleler bizim bütün

tekliflerimizi qaplap almaylar. Olar biz tevsiye etken kibi degil de, biraz başqa yazdılar. Buña baqmadan, olarnıñ qabul etilmesi ve omürge keçirilmesi bir çoq problemlerimizniñ çözilmesine imkân açacaq.

Belli olğanı kibi, bu sene 28-sentyabrde, istifafa ketken A.Matviyenko'nıñ yerine Qırım Muhtar Cumhuriyeti Vezirler Şurası'nın reisi vazifesine Prezidentniñ tevsiyesi boyunca A.Burdyugov tayinlendi ve Qırım ükümetiniñ yañı erkânı tüzüldi.

Aqlımızda olğanı kibi, "Meclis tarafını tutqan Tatarlar" eline keçti. Yañı ükümet meydanğa ketirilgende Rus blokınıñ yetekçisi, deputat S.Tsekov, parlamentte "şimdi akimiyet "Tatar meclisililerini" eline keçti", dep yayğara qopardı ve Rus deputatlarını "öz balaları aqqında tüşünmege" çağırdı. Aslında, ükümetniñ erkânına Rus balalarına zarar ketirmegen bir Qırımtatar, vitse-premyer (*Başbakan yardımcısı*) Aziz Abdullayev kirdi. Bağçasaray rayon devlet memuriyetiniñ başı İlmi Umerov tayinlengen soñ, Rus faşistleriniñ tarafından rayonda Rus adamlarını vazifelerden quvmağa başlağanları, "etnik çistkasi" keçirilgeni aqta matbuatta ve televideniye de çıqışlar oldı. Aslında, o Qırımtatarlarınıñ fayızını idare apparatında 9,2 fayızdan 16,7 fayızğa qadar koterdi. Rayonda yaşağan ise Qırımtatarlar ise 25 fayızını teşkil ete. Qarasubazar rayonu aqqında da aynı böyle aytmaq mümkün. Anda rayon devlet memuriyeti başı vazifesine Albert Kangiyev tayinlengen soñ, ealiniñ 35 fayızını Qırımtatar teşkil etkenine baqmadan, idare apparatında Qırımtatarlarınıñ sayısını 14 fayızdan tek 21 fayızğa qadar köterdi.

Yani Rus şovinistleri tek Qırım idareleriniñ qurumlarında Qırımtatarlarınıñ musaviy iştirakine qarşı degil de, diskriminatsiyaniñ biraz eksiltilmesine qarşı çıqışlar yapalar.

Böyleliknen, Qırım boyunca idare qurumlarında Qırımtatarlarınıñ fayız keçken sene içinde közge korünecek kibi deñişmedi. O qararnen 3-4 fayızını teşkil ete, Yani o cumhuriyette Qırımtatar ealisiniñ sayısına nisbeten üç bucuq kereden ziyade eksiktir.

Qırımtatarlarınıñ içtimaiy meseleleri aqqında

Bilgeniñiz kibi, sessiyamızniñ kün tertibinde bazı Qurultay vekilleriniñ ayrı mevzular boyunca maruzaları közde tutulğan. Bu maruzalarda halqımızniñ içtimaiy-iqtisadiy, medeni, tasil ve topraq meseleleri tafsilatlı tariflenecek, onıñ için bu çıqışında ayrı meseleler aqqında qısqa ve umumiy sözlernen ayıp keçecem.

Olğan malumatlarımızğa binaen ağımdaki seneniñ 1-yanvarine Qırım'da milliy mensüpligine köre sürgün oluğan halqlarınıñ vekillerinden 262 biñ Qırımtatar ve 3,5 biñ diger milletli (ermen, bulğar, ün ve nemseler) insanlar mevcut. Böyleliknen, sürgün etilgenleriniñ umumiy miqdarından añılğan millet vekilleri 1,33 fayızını teşkil etmekte. Qırımtatarlar Qırım'da ekseriyette dağınıq tarzda yerleştirilgen, lâkin bunıñnen beraber 1989 senesinden bu küнге qadar yaratılğan 300 qasabada halqımız toplu yaşay. Bu qasabaların üçte bir payı suvnen teminlengen, 25-inde daimiy elektroyaqlıq ağı yoq, gazlaştıruv ve qattı töşeme yolnen yañız 5-8 fayız teminlengen. Qasabaları suv, elektroyaqlıqnen teminlemek için bugünde 60 km elektrik tel yolları ve 300 km suv ağı gerek.

Halqımızni ev-meskennen teminlev de ğayet keskin tura. 14 yıl devamında (1991-2004.s.) repatriantlarğa içtimaiy meselelerini çezmek için devlet ayırğan paradan 7 biñ ev ve mesken quruldu em de 2100 ev ve mesken satın alındı. Bu yañız 12,5 fayız vatandaşlarımızniñ mesken meselesini çezdi. Bundan ğayrı Ukraina'nen añlaşmağa esaslanıp, Türk Halqara İşbirlik ve İnkişaf Agentligi (TIKA) yardımnen

"Yardımları için Türkiye Cumhuriyeti'ne çok teşekkür ederiz."

semetdeşlerimizge 600 yaqın şahsiy evni Meclis satın alıp berdi. Qalğanlar öz ev-mesken meselelerini öz başına çezmege mecbur etildiler.

Bugünde mesken nevbetinde 6100 qoranta turmaqta, amma bu raqamlar evsizlerniñ episini köstere bilmey, çünkü çoqusı vatandaşlarımız, nevbetniñ pek yavaş yılışqanını korip ve bu ayatında nevbet olarğa kelegeğine işanmayıp, nevbetke turmaq için vesiqalarını resmiyleştirmeyler. 16 biñ qoranta parası etişmegeni sebebinden ev qurucılığını bitirip olamay ve şaraitsiz muvaqqat evçiklerde yaşamağa mecbur.

Qırımtatarlar arasında işnen teminlev ğayet alçaq seviyede. Episi olup Qırım'da 66 biñ vatandaşımız çalışmaqta. Olardan tek yarısı cumhuriyetiñ işaneleri ve muessiselerinde işleyler. Qalğanları, daimiy işi olmağanından sebep, kuçuk teşebbüsçiliknen oğraşa - bu, esasen, ufaq danelep ticaret, cemaat aş, ziraatçılıq mahsulatını ğayrıdan işlev ve ilâhre saalarda bulunalar. İşsizlik fayızı köy yerlerinde pek yük, semetdeşlerimizniñ 70 fayızını ise anda yaşay.

100 millî mektebe ihtiyacımız var. "Çocuklarımızın ancak yüzde 10'u ana dilinde eğitim veren millî mekteplerde okuyor. Bu okulların ihtiyaçlarını karşılamak için 6 milyon dolar gerekli."

ve halqara teşkilâtlardan salmaqlı vastalarını celp etmege imkân olmadı. Elbette, yapılğan yardım için, hususan Türk Cumhuriyeti'ne büyük teşekkür bildiremez.

Qırımtatarlarınıñ ana tilinde tasili meselesinde işlerimiz ğayet ağır vaziyette. Bugünde açılğan 15 umumtasil mektebimizde oqutuv ve terbiye ana tilinde alıp barılsa da, bu mekteplerde yañız 4170 bala, Yani mektep çağındaki balalarımızniñ 10 fayızını oquy. Qalğanları rustilli mekteplerde tasil alalar.

Bu mekteplerniñ pek az kısmında Qırımtatar tilinde dersler alıp barılsa, o da, esasen, fakultativ şekilinde. Milliy mekteplerimizniñ ekseriyeti maqsatqa uymağan, ğayrıdan quruv ve tamirge muhtac binalarda erleştirilgen, gerekli teknik vastalarnen teminlengen, çoqusı fenlerden dersliklerimiz yoq. Bu mektepleri bir qararğa ketirmek için eñ azdan 6 million dollarğa yaqın para gerek olacaq. Sürgün oluğanlarınıñ yerleşüvi boyunca Programmanıñ leyhası ise 2006-2010 seneleri Qırımtatar tilinde tasil bergen yañız 4 mektepniñ işke tüşürilmesini közde tuta. Bizim balalarımız ana tilinde tasil sisteminiñ çerçevesine bütünlüyle alınmaq için üzden ziyade mektep gerek olacaq.

Eger bir ortatasil mektepniñ qurucılığına tahminen 3 million dolar gerek olğanını esapqa alsaq, bu meseleniñ çezilüvi ğayet ağırlaşsa. Amma ana tilinde tasil sistemini tiklemesek, yaqın kelegeğimizde bütünlüyle assimilatsiyağa oğratılacağımız belli. Onıñ için, menimce, eñ nufuzlı ve eñ esas meselelerimizden biri, bu meseleniñ çezilüvinde ilk nevbette ve semereli çareler korülmesidir.

Qırımtatarlarğa nisbeten qanunsızlıqlar

Evelki yıllardan eksik olmağan tarzda, bu yıl da Qırımtatarlarğa nisbeten qanunsızlıq ve diskriminatsiya areketleri devam ettirildi. Vandallıq aktlarına camilerimiz, mezarlıqlarımız, medeniyet abidelerimiz, hususan Qırımtatar halqınıñ genotsidi ve sürgünlük qurbanlarına tiklengen abideler oğratıldılar.

Keçken yıl devamında üç kere Milliy Meclis binasına ucüm yapıldı. Bu cinayetlerniñ iç birisi umumen tahqiqit yapılmadı, yapılsa da, körgezme şekilde, bir türlü çareler korülmeyip yapıldı. İç bir cinayetçi bu küнге qadar tapılmadı ve cezalanmadı.

Bugünde özünü "kazak" dep adlandırğan, ameliyatta ise bandit gruppirovkalrı (*haydut çeteleri*) olğan çeşit Rus yarı-yarığa arbiy şekilli

teşkilâtlar yaşamaqta ve yañıları teşkilâtlandırılmaqta. Olarñın esas maqsadı öz aq-uquqlarını qorçalağan Qırım tatarlarını qorquzmaqtır.

Qırım tatarlarğa nisbeten eñ çoq qanunsızlıqqa yol bergenlerden uquq qoruyıcı organlardır. Mında Qırım tatar milletli insanlarımız akimiyet qurumının başqa saallarına nisbeten eñ az miqdarda taqdim etilgen.

Qurultaynıñ er bir sessiyasından evel biz muhtariyetniñ çeşit muessiselerine Qırım tatar milletine mensüp hizmetçileriniñ miqdarı aqqında malümat bermelerine muracaat yollaymız. Biz için bu malümatlar muim, çünkü biz Qırım tatarlarınıñ idare qurumuna integratsiya esasınıñ tezligi aqqında bilmege isteymiz.

Umumen episi muessiseler böyle malümatlarını serbest taqdim ete, lâkin mahkemeler, prokuratura, militsiya, gumrükhane ve UHH (SBU) idaresi bizge aynecilikken yazılğan kâğıtçıqlar yollay ve hizmetçileriniñ milletinen meraqlanmağanları için böyle malümat berip olamağanlarını yazalar.

Qırım'nıñ Yalı boyu episi vastalardan faydalanıp, Qırım tatarlarğa topraq bermemege tırışqan QMC Yukarı Şurası Köktebel yanındaki Tıñ Körfez'ni sahte vesiqalarğa esaslanıp, "Koruq topraqlarına" kirsetkenine narazılıq bildiren vatandaşlarımızğa qarşı Qırım prokuratura ve militsiyası reberliginiñ Qırım tatarlarğa nisbeten şovinistik munasebetinden çıqma areketleri Tıñ Körfez rayonında qan tökülüvine ketirmege az qaldı.

Amma eñ küçlü ve açıq-aydın qanunsızlıq, dep Milliy areketimizniñ veteranı Qurtseit Abdullayev ve onıñ ile Aqmescitte oquğan ve "kazak" adlandırılğan em de "skinhed" faşist birleşmelerinen toquşqan beş yaş vatandaşımız üstünden yapılğan mahkemeni saymaq mümkün. Olarğa mensüp yüzüzlükken tahqiqat ve mahkeme organları er şeyni ayaqdan başqa qoyıp, işni oyle alıp bardı ki, hırsız, satqın, canbaz ve ayduqlar "zarar korgenler" ve şaatlar kibi taqdim etildi, olarñın arsızlığına oğrağanlar ise - havflı cinayetçiler olup çıktılar. Bundan da ğayrı yaqalanğan yaş vatandaşlarımız ğayet qattı qıynavlar ve eziyetlerge oğratılğanı belli oldı.

Biz bu semetdeşlerimizge qarşı yapılğan cinayetke Ukraina'daki aliy vazifedarlarınıñ diqqatını cel etmege tırıştık, tahqiqat ve mahkeme adaletni qıdırmayıp, Qırım'nıñ Yalı boyundaki topraq meselelerinde akimiyetniñ canavarca siyasetine ve şovinistik yanaşmasına narazılıq bildiren vatandaşlarımızıñ cezalap, halqımızni qorquzmaq niyetinen iş alıp barğanlarına şubesiz deliller ketirdik.

Bu münasebet ile Ukraina Baş prokurorinen (*Ukrayna Başsavcısı*) üç körüşüv, em de onıñ yardımcısı ile bir qaç körüşüv, İçki İşler Veziri, Ukraina Havfsızlıq Hizmeti'niñ Reisi, Ukraina Adliyeciliginiñ Aliy Radası ve Ukraina Qadılarınıñ Aliy Mütehasıs Komissiyası reislerinen, Ukraina Yukarı Radasınıñ İnsan Aq-uquqları Boyunca Vekâletçisi, Milliy Havfsızlıq Keñeşi ve Müdafaa Kâtibi'nen körüşüvler olup keçti.

Bu tahqiqat ve mahkemeniñ esasız yanaşması (proizvol) bu sene mayıs ayında Ukraina Prezidenti'nen olup keçken körüşüvde müzakere etilgen esas mevzulardan biri oldı.

Ne de olsa, Ukraina Baş Prokurorı matbuat için beyanat yaptı ve iş qanun bozuluvlarinen alıp barılğanını kayd etip, iş yañıdan baqılacağını işandırdı. Ayrı olğan subetimizde o Baş prokuratura Ukraina Aliy mahkemesine iş yañıdan baqılması kerekligi aqqında mahsus taqdimname yapacağını bildirdi. Amma tez vaqt içinde Baş Prokuror deñiştı ve biz kene yañı Baş Prokurorinen körüşüvler keçirmege mecbur oldıq. Yañı Baş Prokuror da Ukraina Aliy Mahkemesi'nde baqılacaq işniñ qararı adaletli ve qanunğa uyğun olmasını kozeteceğini işandırdı.

Böylelikken, semetdeşlerimiz ale bu küñge qadar tikenli teller artında bulunmağa mecburlar, şovinistik matbuat ise tosatsosat qanunbozucu mahkemeniñ neticelerini meydanğa çekip çıkarıp, Qırım tatarlarğa nefret ve düşmanlıq munasebetlerini tutaştırmak için qullana. Ukraina Aliy Mahkemesi adaletli karar çıkaracağına ümüt

2005'te 15.kuruluş yıldönümünü kutlayan Qırım Ansambli Qurultay münasebetiyle özel bir gösteri yaptı.

etemiz. Amma bu ümüdimiz yerine kelmese, umummilliy kolemdе çareler körmek kerek olacaq.

Qırım'daki diniy aqıntılar aqqında

Soñki yıl devamında bizim diger milliy meselelerimizge daa biri qoşıldı. Bu mesele Qırım'da çeşit islâm aqıntıları tarafından meydanğa ketirildi, çünkü soñki vaqıtta islâm dininiñ ve biraz eksik seviyede hristian dininiñ missionerleri öz işlerini faalleştirdiler.

İlk evelâ söz 18-nci asırınıñ soñunda peyda olğan diniy-siyasiy talimatnıñ sahabeleri "vahhabit"ler, Yani olar özlərini adlandırğanı kibi "salafit"ler em de yarım asır evelsi Felestin'de yaratılğan diniy-siyasiy "Hizb ut-Tahrir" fırqasınıñ tarafdarları aqqında yürsetile.

Vahhabitler Qırım'da 90 seneleriniñ ikinci yarısında peyda oldılar, "hizb"ler ise biraz keççerek darqalmağa başladı. Olarñın umumiy miqdarı Qırım çerçivesinde tahminen biñ adamni teşkil ete, olardan yañıñız 70-80-ni özünü tecavuzcasına alıp bara, lâkin böylelerniñ miqdarı artmaqta.

"Salafit"ler de "Hizb"ler de özünü haq musulman, dep esap eteler, islâm dinini kutken diger insanları ise, yañılışqanlar, amma esasen "yaurlar" dep sayalar. Bu aqıntılarınıñ vekilleri arasında da bazıda büyük davalar olup keçe - olar kim ziyade "haq" meselesini çizip olamaylar.

Amma olar dünyada bugünde aqıqiy islâm memleketi olmağanı ve şimdi musulman memleketleri adını taşığan ölkeler de dinsizlikke urulğanı ya da Amerika'ğa satılğanlarını kayd eteler. Böyle satılğan devletlerniñ arasına vahhablarınıñ aqıntısı resmiyleştirilgen Saudi Arabistanı da kirsetile.

Ana tilimizni, milliy medeniyetimizni, milliy aq-uquqlarımızni tiklemek kibi meseleler olar için yoq. Olar esasen Rus tilinde qonuşa, özünüñ esas düşmanı olaraq Amerika ve Ğarp memleketlerini tanıylar, onıñ için camilerde oquğan qurularında ve veraqalar tarzında darqatılğan çeşit yazılarında bu devletlerge qarğışlar yağdıralar.

Amma, bese-belli, şu lânet Amerika ve Ğarp olmağan olsa, olar şimdi de sürgün etilgen yerlerde yaşap, totalitar kommunist rejiminiñ pancasından qurtuluş qıdırmayıp, "aq" komsomollar olacaqlarından olarñın haberleri yoq.

Vahhabitler de, "hizb"ler de Qırım Musulmanlarınıñ Diniy İdaresi'ne düşman münasebetinde bulunalar. Qırım müftisini ve Diniy İdare'niñ azalarını ise yaur sayalar. Umumen, olar diniy idarenin barlığını artqaç dep tanıy, çünkü olarñın dünya baqışlarına köre, özünü musulman sayğan insan adamlar yaratqan qurularğa degil de, Quran'da yazılğan qaidelerge boysunıp, yañıñız Alla'nıñ iradesine tayanmaq kerekler.

Amma, buña baqmadan, Qırım diniy cemiyetleriniñ soñki qurultayında olarñın tarafından faal areketler yapılıp, Diniy İdare'niñ

reisi olaraq olarğa uyğan adamnıñ namzetine qoltutıp, onıñ saylanmasına isse qoşmağa intıluvlar yapıldı. Bu aqıntılarnıñ vekilleri Milliy Meclis'ke de düşmanca baqalar, amma bazı meselelerde şu Meclis'niñ qoltutuvını qıdıralar.

Quran'nıñ çoqusı sure ve ayetlerini olar özgün şekilde añlay ve añlatalar, bazıda olarnıñ özgün Quran izaatları ğayet alaçq seviyede ve mantıqsız ola. Meselâ, Meclis'ke vahhabitlerden birileri muracaat etip, olarnı ükümet basqısından azat etmekni soradılar. "Basqı" ise böyle meselelerden ibaret edi.

Olarnıñ elektrik quvetini keskenler ve bergi tölemegenleri için teşebbüsçilik faaliyetlerini qapatmağa qarar çıqarğanlar. Meseleni çezmege qarar berdik, belki adaletsizlik yüz berdi, dedik. Özlerinden sorasaq, kerçekten de elektrik quveti için çoq vaqıt devamında tölemegenler, teşebbüsçilik faaliyeti için bergiler bermegenler. Yarıq - Alla'nıñ bahşısı eken, bergilerini ise "haq musulmanlar" kâfirlerge bermemek kerekler, çünkü Quran'da alıñ-veriñ musulman için eñ eyi qazanç dep yazılğan emiş.

Bu "vahabbit"ler Qırım'da şimdilik çoq problem yaratmaylar, çünkü olar pek azlar. Amma olarnıñ areketlerini açıq-aydın numayıñ etken, misal olaraq, Cezair matbuatında basılğan maqalelerini ketirmek isteim. Soñki vaqıtta olar bu memlekette pek çoqlaştılar. Mında vahabbitlerniñ arbiy-siyasiy ve diniy birleşmesi olğan "Vaaz ve cihad salafit gruppası" aqqında söz yürsetile. Çoq yıllar devamında bu birleşme Cezair'de ükümetke qarşı qanlı cenk alıp bara, bu cenkte biñlernen qabaatsız adamlar elâk olalar:

"Cezair salafitleriniñ areketleri ğayet canavarcadır. Olarnıñ talimatına köre, yalnız düşmanlar degil, olarğa (salafitlerge) faal yardım köstermegenler episi yoq etilmek borclu. Böyle canavarlıq tarihta daa korılmegen edi.

Olarnıñ otryadları tıñ koylerge ucüm etmekten başladılar, iç de qabaatı olmağan insanlarnı öldürüp, bombalar patlatıp, adamlarnı qorquzdılar. Qorqudan çare tapılmağan adamlar öz balalarını partizan otryadlarına yiberdiler, digerleri ise silâlanıp, mudafaa otryadları teşkil ettiler...

Olar askerlerni ve polislerni, memurlarnı, ocalarnı ve ekimlerni, çet ellilerni ve ananeviy cilbab kiymegen qadınlarnı öldürelar. 13 yıl içinde elâk olğanlarnıñ sayısı 400 biñge çıqtı, olarnıñ arasında 12-15 biñ salafit isyancılarnı, tahminen o qadar daa askerler, polisler ve mudafaa ordusınıñ iştirakçileri, qalğanlarnı ise - tıñ eali...

Er bir areketniñ, hususan silâlı areketniñ aqıyq üzünü tıñ ealige, Yani qadınlarğa, balalarğa ve qartlarğa olğan munasebeti köstere. Mında ise cezair salafitleri er kimni artta qaldırdılar. Öldürmekten ğayrı olar kütleviy zorbalıqqa ve qadınlarnıñ yoq etilüvine manaçıq tüşünip taptılar.

Salafitler "keyflenmek için qadınlar" amelini kullanmağa başladılar, cihad askerlerinde özüne er bir begengen qadınını alıp ketmege aqqı bar emiş. Böyleliknen, biñlernen qadınlarnı isyancılarnıñ turaqlarına (bazalarına) alıp ketip, "vaqtınca qadınlar" vazifesinde qullana, soñra ise olarnı öldüre ediler.

Cariyeleriniñ öldürilüvini de salafitler islâm dinini "añlağan tarafından" aqladılar, çünkü "eger de erkek böyle tüşünse, öz qadınıını öldürmege de aqqı bar..." emiş.

"Hizb"ler salafit, Yani vahabbitlerden esasen öz büyük kolemlı planlarnın ayınırlar. Olar bir devlet çerçivesinen sınırlanmaylar ve musulmanlarnı olarnıñ milliy mensüpliginden, medeniyetinden, tilinden ve milliy ananelerinden "qurtarmaq" vazifesini eda eteler. Bu iş dünyada "Halifat" yaratılması için alıp barıla, çünkü anda yalnız arap tili ükümsürecek ve episi olarnıñ añlayışındaki şariat qanunlarına boysunacaq.

Öz areketlerini aqlamaq için bular da Quran metninden çıqarıılğan

satırlarnı kullanalalar. Çoqusı memleketlerde, şu cumleden, musulman ükümetlerinde de, bu teşkilât terrorist ve islâmğa qarşı çalışqan teşkilât olaraq yasaq etilgen.

Bu seneniñ avgust ayında, men London'da olğan zaman, Britaniya matbuatında "Hizb ut-Tahrir" teşkilâtını yasaq etmek meselesi müzakere etile edi, çünkü çoq canlarğa qast etken London metrosındaki patlavlarda şu teşkilâtınıñ azaları da iştirak etken ekenler.

Bu sene biz de "hizbut"larnıñ tecavuziy areketlerine rastkeldik, çünkü olar de bir camide, de diger camide bizim Diniy idareemiz qoyğan imamlarnı öz teşkilâtınıñ vekillerine deñiştirmek için intıluvlar yaptılar. Başta böyle "ücum" Aqmescit'te, Kebir camide yapıldı, soñra ise Sudaq, Aluşta ve başqa köy-qasabalarda tekrarlandı.

Er yerde bir usul kullanıla: cuma namazına bütün Qırım'dan bir camige teşkilâtınıñ azaları kelip tolalar, çoqluqni teşkil etken soñ, imamını deñiştirmek qararı çıqarıla. Böyle usulni keçirmek pek qolay, çünkü, teessüf ki, ekseriyet camilerimizde on beş yigirmi ihtiyardan ğayrı, adam toplanmay.

Bazı camilerde (Aqmescit, Sudaq, Aluşta) "hizbut"lar ve maalliy musulman cemiyetleriniñ azaları arasında davalar çıqtı, çünkü bu cemiyetler yerli meclislernen birlikte añılğan teşkilât azalarınıñ canbaz areketlerini toqtatmağa tırıştılar.

Vahabbitler ve "hizb"lerniñ nezariyesine köre, musulmanlar er bir dünya köşesinde şariat qanunlarına boysunmaq kerekler, amma özleri şu şariatını öz dünyabaqışlarına uyduralar. Yaşağan devletniñ qanunlarına ise, eger o "haq musulman" devleti olmasa, boysunmağa şart degil. Amma yaşağan yerlerinde öz semetdeşleriniñ narazılığına raskelgende, ne içündür "yaur" akimiyetke muracaat ete, qanun bilgilerini numayıñ ete, olarğa diniy dünyabaqışlarına köre "yaşamağa" keder etken Meclis, Müftiyatını qanunbozucılıqta qabaatlay ve Ukraina militsiya em prokuraturasından aq-uquqları qorçalanmasını talap eteler. Em de, doğrusını aytqanda, yerli akimiyetten, hususan QMC prokuraturası ve QMC Vezirler Şurası yanındaki diniy işler boyunca komitette qoltutuv tapalar.

Ağımdaki seneniñ Noyabr ayında "hizb"ler Qırım'da büyük tirajnen (5 biñ nüsha) Rus tilinde "Vozrojdeniye" ("Ğayrıdan tiklenüv") gazetini çıqarmağa başladılar. Gazetniñ resmий teşebbüsçileri olaraq "Aluşta" seer din cemiyeti kösterilgen, muariri Server Aşirov. Gazetniñ derc etilmesine resmий izinni QMC Vezirler Şurası'nıñ haberler boyunca Komiteti bu seneniñ Avgust ayında bergen. Komitetniñ reisi Ş.Memetov gazetiniñ resmийleştirilüvünü biraz keççe yapqanı için QMC prokuraturası QMC Vezirler şurasına bu aqta taqdimname yaptı ve bu insan işten boşatılmaq arfesinde buluna.

Gazeteki maqaleler ğayet zayıf tilde, çoqtan-çoq imlâ ve uslub hatalarinen yazılğan, amma maqalelerniñ aenki, hususan Qırımtatarlarnıñ cemaat-siyasiy ve diniy yaşayışınen bağılı vaqıalar ğayet ğarezli ve tecavuziy şekilde aks etile. Gazeteki muellif ya da muellifler hususan Qırım Müsulmanları Diniy İdaresi'ne, ve, elbette, Milliy Meclis'ke nisbeten pek okeli maqaleler derc eteler.

Bu maqalelerde dinlerara ve milletlerara kerginlikni tutaştırmaq için delil bergen ibareler mevcut. Böyleliknen, maqlelerniñ mundericesinde Ukraina cinaiy kodeksiniñ bazı maddeleri boyunca cezanalacaq malümatlar ve sözler kirsetilgen.

Meselâ, Milliy Meclis reisiniñ İsrail'ge, Moskva'da 1973 senesi elâk olğan belli uquqçorçalayıcısı İlya Gabay'nıñ 70 yıllığı munasebetinen keçirilgen tedbirlerge yapqan ziyaretine qıymet keskende, "Ne için?" adlı maqalenin muellifi böyle yaza: "Ne için bazı şahıslar Ramadan hayırlı ayında İsrail'ge nasıldır çufutniñ doğğan künnüni qayd etmege barıp, musulmanlarnıñ duygularını ayaq astına alalar?.. Çufutlar özünkilerinden yaqınca mı, yoqsa, çufutlarnıñ doğğan künlerni qayd etip, özünkilerini cami içinde qan tökülüvinen qorquzalar?.." ve ilâhre.

Böyleliknen, İ.Gabay pek alicenap, iradeli adam olup, insanlarnıñ aq-

uquqlarını, hususan onıñ vatandaşları - Qırım tatarlar, musulmanların aq-uquqlarını qorçalağanı ve bu münasebetnen elâk olğanı bir şey degil. Olar için bu insan diger din vekili, yeudi olğanı bu şahıslar için müimce ve o aqqında nefret ve rezil sözlerini aytmğa yeterlik delildir.

“Hepsi bize yegâne “hak dini öğretmeye çalışıyorlar. Buna tedbir almazsak bir gün hepimiz “hak”lı olacağız ama Kırım Tatarı olamayacağız.”

sözge kelip, gerekli çareler kormelerini teklif etem.

Bizim camilerimizge aqiqiy musulmanlar, şu cümleden maalliy meclisleriñ azaları qatnamaq borclu, bu camilerde Qırım’ğa çetten kelme aqıntılarını (sektalarıñ) tarafdarları üküm etmek borclu degil.

Aceba, olar muqaddes Quran’ını oquğan ekenler mi, anda diniy dayanmamazlıqqa yer yoq da! Hususan, Quran’ınıñ 62-nci ayetinde Baqara suresinde doğrudan doğru:

“İnnelleziyne amenu velleziyne hadu vennesara vessbüiye men amene billahi velyevmil’ahiri ve amile salihan felehüm ecrühüm inde rabbihim ve lâ havfün aleyhim ve lâ hüm yahzenun”.

“Quran’ğa iman etkenlerni, em de yeudi dinini kutkenlerni, em nazaryanlar, em sabeyler, Alla’ğa ve Ahiret kününe iman etkenlerden episi, ve eyilik yapqanlar Alla’ınıñ cümetliginden qazanacaq. Olarnı qorqu, ğam-qasevet ağırlığı basmaz”)

Bundan ğayrı olar, bese-belli, İsrail’iniñ özünde, onıñ şimdiki sınırlarında bir million musulman yaşağanı, Quddus’ınıñ Arap maallelerinde ise musulman qiymetlikleri sırasında üçüncü yerni tutqan Al-aksa camisi yerleşkenini ve şu camide namaz qılmaq pek büyük savap olğanını bilmeydirler.

Mına bu ahlâqsız, cail ve canbaz insanlar musulmanlarğa - Qırım tatarlarğa öz dünyabaqışını siñdirmge tırışa ve özlerini haq din vekilleri olaraq taqdim eteler.

Aytqanımdan vahhabit, salafit, “hizbut” aqıntılarınıñ devamlayıcılarına nefret besleyici neticeler çıqarmaq manaçıq olmasın. Ne olsa da, olar da bizim vatandaşlarımız, olar ya da olarnıñ ana-babaları cümle halqımıznen sürgünlükdeşetini, mahsus köçürülgenler için yaratılğan sovyet rejiminiñ aşalayıcı şartlarını başından keçirdiler, olar ya da olarnıñ ana-babaları vatanğa qaytmaq için küreştiler.

Olar da, çoqtan-çoq semetdeşlerimiz kibi öz vatanında diskriminatsiyağa oğratılalar, çoq aq-uquqlarından marumlar ve tamam bu sebep böyle soy aqıntılarını peyda olmasına ve aramızğa siñmesine siltem ola. Eger yarın olar, ya da olarnıñ qoranta azaları bir belâğa oğrasa, biz episi bir olarğa yardım etmek için çareler körecekmiz.

Amma biz İslâmı aqaretlemge doğrutılğan sahte, fikirsiz ve sağlam mantiqqa uymağan aqıntı em teşkilâtlar içinde ne türlü havf saqlanğanını bilmek keremiz. Çet elden idare etilgen ve akimiyet kurumlarında nasıldır maceracılar (avantüristler) tarafından qoltutulğan belli olmağan taqımlar (gruppırovkalar) halqımız arasında kerginlik yaratqanına, Qırım tatarlarını “haq” ve “yañılış” müsulmanlarğa bölmege tırışqanlarına, milliy gimn, bayraq, çoqasırlıq âdetler ve ananelerimiziñ ihmal etkenlerine (prenebregäüt), duşmanlarımızıñ quvandırıp, vatandaşlarımız arasında halqımız için pek muim olğan Qırım akimiyetiniñ vekilleri saylavlarında iştirak etmemelerini teşviqat etkenlerine ve ilâhre areketlerine lâqayd olmaq mümkünmi?

Bir kün milliy areketimizniñ veteranlarından biri böyle dinciler aqqında: “Olarğa o qadar okelenmek olmaz. Bu balalar keçmişte içkici, afyoncu ediler, uymağan yaşayışnen yaşay ediler. Endi olar içmey, afyon patlatmay, camige qatnay, olsun özgün bir şekilde - musulman olmağa isteyler ...”, - dep ayttı.

Buña cevap olaraq Meclisimizniñ bir azası aytqan lafları hatıramda qaldı: “Eger evel olar yañılış özlerine nisbeten pislik yapqan olsa, şimdi olar bütün halqımızğa ve dinimizge nisbeten pislik yapalar”, - dedi o.

Mesele tamam bu aqta kete, halqımızğa pislik yapqanlarına yuvaşlıqnen baqacaqımız mı, ya yoq? Men Qurultay vekillerine, regional meclisleriñ reberlerine bu meselege ciddi baqmalarını müracaat etem ve yaşağan yerlerinde toplaşuvlar keçirip, adamlarnen mesleatlaşıp, bir

Qırım’da hristian missionerleriniñ faaliyeti de biraz telâşlandırır. Bular, elbette, özlerini tecavuzcasına alıp barmaylar. Olar ğayet medeniyetli ve sabırlı, Qırım muftiyatına ve Milliy mecliske urmetini köstereler, amma olar da halqımızni dağıtmağa çalışqanları bellidir.

5-6 yıl evelsi, hususan Eski Qırım taraflarında ve bazı diger rayonlarda “İyegova şaatları” sektanıñ darqatıcıları özünü pek faal alıp bardı. Soñki vaqıtta olar biraz pıstı, lâkin bir kaç Qırım tatar qorantasını öz dinine celp etmege eştirdiler. Muftiyat vekilleri bu döngen iyegovalırlarğa barıp, olar öz dinini inkâr etip, başqa dinge döngenleri sebebinı aytmasını muracaat ettiler.

Añlağanlarına köre, bu insanlar iç bir dinge inanmağan bir adamlar eken, iyegova talimatını ise vaqtında yapıılğan maddiy yardımları için qabul ettiler. Kimisine sığır satın alılğan, kimisine ev qurıp bitirmege yardım etkenler ve ilâhre savap işlenen beraber bu hayriyeciler Qırım tatar ve Rus tilinde derc etilgen renkli ve dülber teşviqat kitapçıqlarını darqatqanlar.

Qırım’da bir kaç yıldan berli Baptist kilisesi cenübiy bürosınıñ Halqara missiyası hristian missionerleri faallik köstereler. Olarnıñ esas vazifesi, özleri aytqanına köre, Qırım tatarlarını “Evangelieyege çekirmek”, Yani hristian-baptist aqıntısına celp etmek.

Olar Qırım tatarlar arasında Qırım tatar tiline tercime etilgen İncilni, İsanıñ omürı aqqında ikâyelerden tertip etilgen resimli bala kitapçıqları, em de Qırım tatar tilinde yırılğan hristian mundericeli ilâiyler yazılğan kassetta ve disklerni darqatalar.

Buñ üstünde kommunist Ayder Memetov yolbaşılığında bir gruppa terciman çalışır. Qırım tatar yaşlarını baptist talimatına celp etmek usullarından, şekillerinden biri olaraq ingliz tili dersleri ve kurslarını teşkil etilmesidir.

Bıltır küzden başlap bu missionerleriñ İngiliz tilinde internet-saytı areket etmekte, onıñ serlevası “For All Crimean Tatars” (qısqaça “FACT”), Yani “Bütün Qırım tatarlar için”. Men bu missionerlernen körüştim ve subetleştım. Olar Qırım tatar halqına kerçekten de yardım etkenlerine inanğanlarına qanacaq oldım.

Öyle olsa, nasıl ola da, bir taqım çekilmegen meseleleriñ esiri olup qalğan az sayılı halqımızniñ arasına kerginlik ve anlaşılamazlıq siñdire ekenler, degen sual berdim. Cevapları tahminen böyle oldı: olar Qırım tatarlarını pek begengenler, onıñ için olarğa “aqiqiy talimat”ni siñdirmge niyetlengen ekenler.

Böyleliknen, bizni em “hizbut”lılar, em vahhabitler, em habbaşidler, em baptistler, em iyegovalılar, em de daa saireler qarardan ziyade sevgen ekenler. Olar episi bizge yekâne “haq din”ni siñdirmge isteyler. Onıñ için buña qarşı çareler körmesek, bir kün ola, epimiz “haq”lı olacaqımız, amma Qırım tatarlar olmamız.

2006 senesiniñ parlament saylavları

Niyet, kelecik senesiniñ mart ayında ötkerilecek parlament saylavları aqqında bir kaç söz. Bilgeniz kibi, bu saylavlar 2002 senesi olup keçken saylavlardan bayağı farklı olacaq, çünkü olar ilk kere yañılış proporsional sistemi boyunca ötkerilecek. Biz için bu sistemde musbet tarafları da kelişmegen yerleri de bar. Eger saylav kampanyasında muvafaqiyetli iştirak etsek, muhtariyetiñ Yukarı Şurası’na ve yerli şuralarğa Qırım’da Qırım tatarlarınıñ sayısına nisbeten miqdarını

keçirmege imkân yaratılacaq. Menfiy tarafı ise, biz mıtlaqa nasıldır bir fırqağa bağlanıp sayıavlarda iştirak etmek kerekligimizdedir. Çünkü Qırım tatarlarında eñ azdan devletniñ 14 vilâetinde öz bölüklerini teşkilâtlandırğan bütün ukrain siyasiy fırqası yoq.

Qırım tatarlar adet üzere tek Ukraina'nıñ demokratik quvetlerinden işbirlikte oldılar ve Ukraina mustaqilligini ilân etken vaqtından berli, evel olıp keçken sayıavlarnıñ episinde Ukraina Halq Areketine (RUH) qoltuttılar.

Amma, şubesiz, er bir sayıavlar arfesinde biz Qurultay sessiyalarını çağırıp, nevbetteki sayıavlarda iştiragimizni müzakere ete, eger iştirak etmege kerek degen karar qabul olursa, kimnen birleşecegimiz ve iştiragimizniñ şekilini sayıav ala edik. Buña oşağan qararnı bu sessiyamızda da qabul etmege kerek olacaq. Kesen-kes karar qabul olunğan soñ, Ukraina Yukarı Radası'na, QMC Yukarı Şurasına deputatlar ve, belki, bazı şeerlerniñ galavaları vazifesine teklif etilgen namzetlerniñ cedveli tüzülecek.

Semetdeşlerimizniñ ogümüzdeki sayıavlarğa munasebeti, olarnıñ öz vekâletli organlarına ve Ukraina'nıñ çeşit siyasiy fırqalarına olğan işanç seviyesini belgilemek, em de bizim içtimaiy-siyasiy yaşayışımızğa nisbeten fikirlerini bilmek için biz mustaqil içtimaiy tedqiqat keçirgen edik. Umumen çeşit yaştaki, tasıl seviyedeki, içtimaiy vaziyetindeki insanlar seçip alındı, Qırım'nıñ çeşit koşelerinde 2000 adam soruşturıldı. Soruşturılğanlar 29 çeşit suallerge cevap berdiler. Tedqiqatnı böyle soy içtimaiy soruşturuvlarda tecribesi olğan mustaqil ekspertler alıp bardılar.

Bu tedqiqatnıñ bazı malûmatlarını siziñ diqqatınızğa tevsiye etem:

Soruşturılğanlarnıñ yarısı öz içtimaiy-iqtisadi vaziyetine yaramay ve pek yaramay kibi qıymet keseler, tahminen 30 fayız vaziyetini orta qararda, dep sayalar, 18% - yaşlı yaşağanlarını kayd ete, ve, yalnızız 1,2% öz vaziyetini pek begeneler.

Semetdeşlerimizniñ 29 fayız soñki yıl devamında vaziyeti fenalaşqanını aytalar, amma 25 fayız aksine vaziyetini yahşı tarafqa deñiştirdiler. Qalğanlarnıñ vaziyeti bir türlü deñişmelere oğramağan.

Vatandaşlarımızniñ 60 fayız kelecekke ümütten baqa ve olarnıñ vaziyeti yahşı tarafqa deñişeceğine inanalar. Qalğanları böyle optimizmge qoltutmaylar.

“Meclis'niñ faaliyetine nasıl qıymet kesesiniñ?” degen sualge cevap bergende, 42,2 % müsbet, dep cevaplandı, “menfiy tarafı müsbet tarafından üstün”, degen neticege 12,7 fayız insan qoltuttı, faaliyetine kesen-kes menfiy qıymet keskenlerden 6,5 fayız çıqtı. Qalğan 38,4 fayız vatandaşlarımız cevaptan qaçındı ya da Milliy Meclis'niñ faaliyetini içki iş sayıp, kelmeşeklerden müzakere etmege istemegenlerini bildirdiler.

Şunı da kayd etmek kerek ki, Meclis'niñ faaliyetine menfiy munasebet bildirgen semetdeşlerimiz arasında Meclis'niñ faaliyeti ve vazifelerinden haberi olmağan insanlar çoq edi, bundan ğayrı böyle cevapnı esasen öz vaziyetini ağır, dep tanığan adamlar berdiler. Ne içündür, bazıları öz içtimaiy vaziyeti için mesuliyetni bütünley Meclis'ke taşıylar, olarnıñ eyiallıgı seviyesini Meclis yahşılaştıracaq dep sayalar.

Amma bundan böyle netice çıkarmaq mümkün: halqımızniñ eyiallılıgı ösken sayın, Meclis'ke ürmek de ösecek.

Bundan ğayrı, semetdeşlerimizniñ ekseriyeti Meclis faaliyetine bergen qıymet kesüvine Qırım tatarlar sırasından çıqqan memurlar tarafından adamlarnıñ ihtiyaclarına köstergen lâqaydlığı sebep olğanı belli oldı. Çünkü çoqusı adamlar episı memurlar meclis taqdiminen bu

Refat Çubar
KTMM Başkan yardımcısı
ve Ukrayna milletvekili

vazifelerge qoıla, dep belleyley.

Ogümüzdeki sayıavlar aqqında suallerge böyle cevaplar berildi. Vatandaşlarımızniñ 71 fayız sayıavlarğa mıtlaqa ya da çaresi olsa, baracaq olalar. 15 fayızı cevap bermeye qıynaldı, 10 fayızı iştirak eteceginde şubelene ve 3,2 fayızı iç bir şubesiz sayıavlarğa barmaycaq olalar. Soruşturılğanlarnıñ ekseriyeti (83% ziyade) bu sayıavlarda eyi neticelerge irişmek için Qırım tatarlar öz reylerini evel taqdim etilgen namzetlerge ya da ayrı siyasiy fırqağa bermek kerek, dep sayalar. 14% bu meselede şahsiy fikirleri yoq ve yalnızız üç fayızdan eksigi areketlerimizni uygunlaştırmağa kerkmey, deyler.

Qırım tatarlar arasında Ukraina fırqalarınıñ reytingi ğayet merahlıdır. Mında yetekçi olaraq “Naşa Ukraina” (29,2%), Y.Timoşenko blokı (10%), Ukraina halq areketi (6,7%), Regionlar Fırqası- 2,7%, A.Morozniñ Sotsialist Fırqası- 1,5%, qalğanları - bir fayızdan eksik teşkil eteler. Kommunist Fırqası- 0,7 % ve Progressiv-sotsialist Fırqasınıñ (N.Vitrenko) - 0,2% tarafdarları belli oldılar.

Vatandaşlarımızniñ ekseriyeti birde-bir siyasiy fırqağa goñüldeşligini bildirgende, eger Qurultay şu fırqanı taqdim etse, yalnızız o vaqıtta rey berecegini aytılar. Çoq semetdeşlerimiz bu sayıavlarda özü için kelişken fırqanı seçip olamaylar (18%), 23 fayızı fikirinen bölüşmege istemedi, lâkin olar Qurultay tevsiye etken fırqağa qoltutacaqları belli oldı.

“Qırım tatarlarnıñ Ukraina Yukarı Radasında mıtlaqa öz deputatı kerek degen fikirmen razısınıñ mı?”, degen sualge vatandaşlarımızniñ 91,6 fayız bu fikirge qoltuttı, 7,3% cevabını şaşırđı, ve 1,1 fayızı menfiy cevap berdiler.

Semetdeşlerimizniñ ekseriyeti (93,4%) öz deputatlarını Qırım parlamentinde körmege isteyler ve yalnızız 0,8 fayızına Qırım Yukarı Şurası'nda vekil kerkmey. İhtimal, bu adamlar umumen musulman olmağan ükümetniñ sayıavlarında iştirak etmekni günah sayğan

soylarındandır.

Böyleliknen, ötkerilgen soruşturuvlar neticesiniñ talili Meclis'niñ ve, men bellesem, Qurultay vekilleriniñ noqtai nazarına, Yani kelecek sayıavlarda faal iştirak etmege kerek degen fikirge qoltutular. Onıñ için bizge sayıavlarda nasıl fırqa ya da bloknen birleşmek kerek olğanını seçmek ve Qurultay adından episı seviyelerde deputatlıqqa namzetler tevsiye etmek kerek olacaq.

Bunıñnen beraber, diqqatınıznı şunı da celp etmege isteyim ki, halqımızniñ 15 fayız sayıavlarğa barmaq ya da barmamaq meselesini daa çekmediler, 10 fayız ise sayıavlarda iştirak etkeninden fayda körmeyler. Eger biz bu 25% reylerini öz başına bıraşsaq ve teşviqat işini semereli keçirmesek, bu adamlarnıñ reyleri kimniñ faydasına işleycegini bilmeyiz. Ukraina ve Qırım parlamentine deputatlarını namzetlerini mında, reyting seçimi yolunen belgileycek. Qırım boyu keçirilgen toplaşuvlarda Meclis'ke öz namzetini taqdim etken semetdeşlerimizge namzetler cedvelini Qurultay vekilleri gizli rey berip belgileyceklerini ayttıq. Namzetlerniñ episı Qurultay'ğa davet etildi. Çoqusı mındalar, men olarğa muvafaqiyetler tileyim. Şu fikirmi men tünevin Qırım teleyaymında da aytqan edim.

İçtimaiy soruşturuvlar anketasında biz semetdeşlerimizniñ Milliy Meclis azalarına, Yukarı Rada ve Qırım Yukarı Şurası'na, maalliy şuralarğa namzetlerini köstergen adamlarımızğa em de öz namzetlerini köstermegen, lâkin Qurultay tarafından tevsiye etilecek bazı Milliy areket faallerine, iş adamlarımızğa, tasıl ve medeniyet hadimlerine işanç seviyesini teşkergen sualler de bar edi. Bu reytingniñ neticelerini meydanğa çıkarmağa istemeyim, çünkü bu vekillerimizniñ fikirlerini

çarıştırmak mümkün. Amma Qurultay'dan soñ soruşturuvımızniñ neticeleri ayrıca derc etilecek, bu 150 saifelik tedqiqat işleridir. Yalnız ayrı adamlar aqqında aytağa mümkün. Halqımızniñ eñ sevimli insanı, çoqusınıñ işançını ve ümetini qazanğan siyasetçi, deputat ve Meclis azası Refat Çubarov eken. Vatandaşlarımızniñ 73 fayızını oña bütünley işanalar, 12,3 fayızını cevap bermege qıynaldılar, 9% onıñ faaliyetinen tanış degil ekenler ve yalnız 5 fayız (Yani 2000 adamdan, yalnız 10-nı) bu adamğa menfiy munasebetteleler. Amma, eger episi cevap bermegen ve onıñ faaliyetinen tanış olmağanlarını da menfiy cevap berdiler dep saysaq, episi bir reytingniñ neticesi muvafaqiyetli, çünki dünyada siyasetçilerniñ arasında öz semetdeşleri arasında böyle yük kıymet kesüvge rastkelgenler pek az. Men onı böyle neticelernen samimiyetle hayırlayım.

Bunu da qayd etmek gerek ki, soralğanların ekseriyeti bu ya da diger adamğa işanasızımı degen sualge, onıñ faaliyetinen tanış degilim, dep cevap berdiler. Demek, namzetlerge semetdeşlerimizniñ işançını qazanmaq için, adamlardan çoqça körüşmege, onların meselelerinden haberdar olmağa ve mümküni qadar yardım etmege gerek.

Saylavaldı kampaniyası devamında duşmanlarımız halqımızni bölmege ve semetdeşlerimizniñ reylerini öz fırqalarına celp etmege tırışacaqlarına şube yoq. Olar esasen Milliy Meclis'niñ faaliyetinen qanaatlanmegen ve daa seçim yapmağan adamlarımızğa müracaat etecekler. Bundan gayrı, bazı bizim semetdeşlerimiz çeşit Bütünukrain siyasiy fırqalarının azaları olğanı belli. Misal için böyle raqamlar ketirile: 4300 adam Regionlar fırqasına, 3600 adam USDF(b) (SDPU(o)), 900 adam HDF (NDP), 150 adam kommunistler fırqasına qoltuta eken. Amma bu raqamlar biraz eskirgen ve bu fırqalar akimiyetke yaqın olğan zamanda yazılıp alınğan edi. O zaman bu fırqalar bazı semetdeşlerimizniñ biznesini ve bazıda qanunbozucu areketlerinden bağıli faaliyetini qorçalay, yük vazifelerge koterilmege yardım ete ediler. Men bu soy "fırqa azalarını" subetleştım. Onların aytqanına köre, azalıqları resmiy surette ve ekseriyette mecburiyetnen yapılğan adım eken. Amma olar Qurultay ve Meclis qararlarına qoltuta ve boysunalar. Buña baqmadan, bu adamların bir talay kısmı saylavlarda öz reylerini diger fırqaların faydasına berecekleri istisna degil.

Qırım tatarlar arasında özünü pek büyük tutqan insanlarımız da az degil, onların çoqusı öz vaqtında Qurultay vekilleri, Meclis azaları, QMC parlamentiniñ deputatları, maalliy meclisleriñ reberleri ediler ve halqımızğa bu vazifede belli oldılar, lâkin Meclis terkiibinden çıkarılğan, Qurultay vekili olaraq tekrar saylanmağan soñ, koterilmek için bu yol

qapalı olğanını añlap, başka fırqalarda özü için yer qıdırılar ve biribirine qoltutıp, Qurultay qararlarına qarşı turalar, öz cedvellerini tize ve ealiniñ bir kısmını özüne çekmege tırışalar.

Bu adamların ekseriyeti şimdi QMC sabıq vitse-premyeri ve deputatı E.Çafarov etrafında toplanalar. Bilgeniñiz kibi E.Çafarov Qurultay'niñ keçken sessiyasında yalancılığ ve Qurultay oña işanğan vazifelerini eda etmegeni sebebinden, vekiller terkiibinden çıkarılğan edi. Şimdi o özünü "Kırmıskiy blok" areketiniñ etekçisi dep saya. Büyük tirajnen derc etilgen muracaatında bu "yetekçi" Milliy Meclis vatandaşlarımızniñ meselelerini çezip olamağanını ve yalnız o bu meseleleri çezeceğini işandırır. Amma bunıñ için oña mıtlaqa QMC Yukarı Şurası'niñ deputatı olmaq için semetdeşlerimizniñ reyleri gerek eken. Onıñ teşebbüsinen meydana ketirilgen ve bedava darqatılğan "Dialog" gazetiniñ tirajı em de darqatıcıların aylıqlarına baqsañ, bu gruppanıñ bayağı sermiyası mevcut. Onıñ şahsiy sözlerine köre, gruppa saylavlarda bir-bir buçuq million dollar masraf etmege ve Qırım tatarların 30 ve ziyade reylerini "yulqıp almağa" qararlaştra. Elbette, Qurultay saylavaldı kampaniyasına bu "yetekçi" qadar para masraf etip olamaz, amma Alla'ğa şükür, bizim halqımızda er mesele paranen çezilmey.

Ukraina ve QMC parlamentlerine namzetlet cedvelini tertip etken Qurultay'niñ bu sessiyasından soñ em de yerlerde şeer ve rayon şularına namzetler saylağan regional meclisleriñ toplaşuvlarından soñ bu gruppa daa bir qaç aza qabul eteceğine şube yoq. Lâkin yalnız şahsiy menligine esaslanğan ve öz menfaatlarını yerine ketirmek için insan kıymetlikleri ve halq menfaatlarını tepik keçken insanlar öyle pek çoq degildir degen ümüttemiz.

Menimce, olar qanun közde tutqan fayız sınırını (protsentniy barer) keçip, bir qaç deputatlıq yer qazanıp olamazlar. Bu gruppirovkağa berilgen reyler, bese-belli, boşuna berilecek ve fayız sınırını keçken fırqalar arasında proporsional surette bölünecekler. Amma, ne olsa da, bular halqımızniñ aq-uquqlarını tiklemek meselesine bayağı zarar ketire bileler. Kene şunu qayd etmege isteyim ki, bu al bizim saylavaldı kampaniyamızniñ semereliligine bağıli. Eger kampaniya nizam-tertipnen keçirilse, eger biz er bir semetdeşimizge meramımızni ve vaziyetni añlatıp olsaq, emininim, zararını azlaştırmak mümkün olacaq.

Diqqatünüz için sağ oluñız.

Cuma Söyleşileri devam ediyor

Büyük ilgi gören cuma söyleşileri programımız devam ediyor. Gündemdeki konular ve konuşmacıların yer aldığı programın ardından derneğimizin Konakbay adlı ikram salonunda Kırım Tatar ev yemeklerinden oluşan ikramlarımız da olacak. Kasım-Aralık ayının programı şöyleydi:

"Tatarların Etnik Yapısı ve Tatar Petrolleri"

11 Kasım 2005, Cuma, 19:00
Prof. Dr. Şener ÜŞÜMEZSOY,
Konakbay: Hüsniye KIZILTUĞ

"Türkiye nereye gidiyor?"

18 Kasım 2005, Cuma, 19:00
Prof. Dr. Zekeriya BEYAZ, İlahiyat Sosyoloğu
Konakbay: Ömer KIZILTUĞ

"Patrikhane"

25 Kasım 2005, Cuma, 19:00
Sevgi ERENOL, Türk Bağımsız Ortodoks Kilisesi
Konakbay: İbrahim ÖZDENOĞLU

"Türk Kültürü ve Coğrafyası"

2 Aralık 2005, Cuma, 19:00
Nevval SEVİNDİ - Gazeteci,
Konakbay: Rüstem Borluca

"Atatürk ve Bozkurt",

9 Aralık 2005, Cuma, 19:00
Kemal ÇAPRAZ - Gazeteci
Konakbay: İbrahim Özdenoğlu

"Dağıstan ve Kırım Kültürü",

16 Aralık 2005, Cuma, 19:00
Ahmed AHMEDOV - Sanatçı
Konakbay: Cevat Mandacı

Kemal Çapraz - Ufuk Ötesi Gazetesi

"Türkiye"

23 Aralık 2005, Cuma, 19:00
Hasan Celal GÜZEL

"Örneklerle müziğimiz, dilimiz, kültürümüz"

30 Aralık 2005, Cuma, 19:00
Bünyamin AKSUNGUR - Sanatçı
Konakbay: Cem Türer

reklam

KIRIM HANLIĞI KRONOLOJİSİ

(BEŞİNCİ BÖLÜM)

Oğuz ÇETİNOĞLU

ocetinoglu@tnn.net

(Olayın cereyan tarihinin ay ve günü belirlenememişse yıl olarak gösterilmiştir.)

3 Mayıs 1481: Kırım Hanlığını Osmanlı himâyesine alan Fatih Sultan Mehmet Han Hazretleri, Gebze yakınlarında vefât etti. Doğumu: 30 Mart 1431.

Şehzâde Mehmed, Manisa Sancak Beyi olduğu sene, Amasya Valisi olan ağabeyi veliaht şehzâde Alâeddin Ali Çelebi vefât etti. Böylece tahtın tek vârisi durumuna geldi. 1444 senesinde Edirne'ye çağrıldı. Osmanlı tahtına; birincisi, 13 yaşında ve 1444'te, ikincisi, babasının ölümünden sonra, 18 Şubat 1451 tarihinde olmak üzere iki defa çıktı. İslâm'ı Hristiyanlığa üstün kılan İstanbul'un fethini gerçekleştirdi. Böylece kâinatın efendisi Hz. Muhammed (sav) Efendimizin, İstanbul mutlaka fetih olunacaktır. O'nu fetheden hükümdar ne mübârek hükümdardır... diyerek müjdelediği komutan olma şerefini kazandı.

Fetihten sonra ilk işi, Hristiyanlığın âbide eseri Ayasofya'yı, Fetih Hakkı olarak câmiye çevirmek oldu. Fethi gerçekleştirdiği o mübârek günde, Cuma namazını Ayasofya'da kıldı. Adına hutbe okundu. İstanbul artık dünya durdukça Türk'ün malı idi.

Fâtiş Sultan Mehmed Han, yalnızca İstanbul'u fethetmekle yetinmedi. İşte bir ömre sığdırılan seferler ve diğer fetihler: 1451'de Menteşe Beyliği'nin fethi, 18 Nisan 1453'te Marmara Denizi'ndeki adaların fethi, 1454'te Birinci, 1455'te İkinci Sırbistan Seferleri, 26 Temmuz 1455'te Arnavutluk'un fethi, 1456'da Cenevizlilere ait Ege Adaları'nın fethi, 13 Haziran 1456'da Üçüncü Sırbistan Seferi, 15 Mayıs 1458'de Mora Seferi ve Atina'nın fethi, 1458'de Sırbistan'ın fethi, 8 Kasım 1459'da Semendre'nin fethi, 13 Nisan 1460'ta İkinci Mora Seferi, 1461'de Amasra'nın fethi, Temmuz 1461'de İsfendiyaroğlu topraklarının fethi, 15 Ağustos 1461'de Trabzon Rum İmparatorluğu'nun fethi, 1462'de Eflâk Seferi ve Midilli Adası'nın fethi, 1463'de Bosna Krallığı'nın fethi, 12 Temmuz 1470'te Eğriboz Adası'nın fethi, 1471'de Alâiye Beyliği'nin zaptı ve Silifke havâlisinin fethi, 26 Temmuz 1476'de Boğdan'ın fethi, 11 Ağustos 1480'de İtalya'nın Otranto Limanı'nın fethi.

Târihçilerin yazdığına göre Fâtiş'in İstanbul'dan sonraki hedefi Roma idi. Fakat bunu kimseye söylememişti. Ordu-yu Hümayun'u, Gebze yakınlarındaki Sultançayırı mevkiinde topladı. Kimse nereye sefer düzenleneceğini bilmiyordu. 50 yaşında idi, sağlıklıydı. Aksi takdirde sefer hazırlığı yapmazdı. Hastalandı ve üç gün sonra Hakk'a yürüdü. Ölüm sebebi anlaşılmadı. Söylenilir ki Fâtiş Sultan Mehmed

Han Hazretleri, Venedikli Yahudi Hekimbaşı Yakup tarafından zehirlenmiştir. Söylentilerin çıktığı gün Yakup, Mübârek Sultan'ın yanındaki askerler tarafından parçalandı. Ölümü üzerine Avrupa kiliselerinin hepsinde 3 gün 3 gece çan çalınıp şükran âyini yapıldı. Bu hareket, başka hiçbir Osmanlı pâdişahı için yapılmamıştır.

Yedinci Osmanlı Pâdişahı idi. 32 yıl tahtta kaldı. Çağ kapayıp çağ açan Türk'ün yüce sultanının aziz kabri, Fâtiş semtinde, kendi yaptırdığı Fâtiş Camii ve Külliyesi içerisindeki türbesindedir.

Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri mükemmel bir şairdi. Şiirlerini Avni mahlâsi ile yazdı. Bir kısmı bestelendi. Sakiya, mey sun ki bir gün... musrai ile başlayan şiirini: Emin Ongan: Nihavend, Alâeddin Yavaşca: Şehnaz, Ekrem Güyer: Mâhûr makamında besteledi. Zülfünün zencirine bendeyleydi şâhum beni / Kulluğundan etmesin azad, Allah'ım beni musralarıyla başlayan şiirini de Emin Ongan, Rast makamında bestelemiştir.

1481: Altın Orda Devleti hanlarından Ahmed Han öldürüldü. Oğulları arasında taht kavgası çıktı. Bu kavgadan yararlanan Mengli Giray, 1502 yılında Saray şehrine hücum etti. Şeyh Ahmed Han kaçtı.

Ahmed Han Altın Orda tahtına, Seyid Ahmed Han'ın ölümü üzerine 1465 yılında oturmuştu. Ahmed Han Osmanlı Devleti'nin himâyesine giren Kırım Hanlığı ile mücâdeleye girmekten çekindi. Leh Kralı ile anlaşarak 1480'de Moskova üzerine yürüdü. Ruslar Moskova'yı terk ettiler. Bu sırada Moskova kinezinin müttefiki Kırım Hanlığı, Lehistan üzerine yürüyünce Leh Kralı, Ahmed Han'a yardımcı olamadı. Diğer taraftan, Kırım Hanının Altınorda Devleti'ne saldırdığını öğrenince Rusları tâkip etmekten vazgeçerek ülkesine döndü. Başşehirinin ve sarayının Kırım ordusu tarafından yerle bir edildiğini gördü. Kısa bir süre sonra da memleketinin ve halkının içine düştüğü felâketin acısına dayanamayarak üzüntüsünden öldü. Yerine Şeyh Ahmed Han geçti.

21 Mayıs 1481: Fâtiş Sultan Mehmed Han'ın büyük oğlu İkinci Beyazıd, Osmanlı tahtına oturdu.

Fâtiş Sultan Mehmed Han'ın 3 oğlu vardı. Yaş sırasıyla: Şehzâde İkinci Beyazıd, Şehzâde Mustafa ve Cem sultan. Şehzâde Mustafa, babasının sağlığında Karaman vâlisi iken 1474 yılının aralık ayında vefat etmişti. Şehzâde Beyazıd, babasının ölümünden 18 gün sonra, vezirlerin ve ordu ileri gelenlerinin desteği ile, 34 yaşında iken Osmanlı tahtına oturdu.

Babasının seferler sebebiyle İstanbul dışında bulunduğu dönemlerde vekâleten Osmanlı tahtında oturması sebebiyle ‘Sultan’ olarak anılan Şehzâde Cem, babası öldüğünde 23 yaşında idi. Tahta oturabilmek için ağabeyine karşı çıktı, savaşlar yaptı. Hepsinde yenildi. Osmanlı Devleti’ne problem oldu. Devletin kardeşi ile arasında paylaşarak bölünmesini teklif etti. Romanlara konu teşkil edecek şekilde; mâcerâli, felâketli, ıstırap dolu yıllar yaşadı. ‘Rodos şövalyeleri’ olarak anılan çapulcu takımının, Roma’daki papalığın esiri oldu. Çapulcular ve papalık, serbest bırakma ve tekrar Osmanlı Devleti’ne savaş açması halinde destekleme tehditleriyle Osmanlı hazinesinden çok önemli miktarlarda haraçlar aldılar. Sonunda, zehirleyerek öldürdüler ve cesedini Osmanlı Devleti’ne teslim ettiler.

Cem Sultan’ın Hıristiyanlığı seçtiği iddia edilmekte ise de, iddianın sâhipleri gariptir ki Osmanlı düşmanı olan Türklerdir. Batı kaynaklarında bu konuda herhangi bir bilgi ve iddia yoktur. Yazılanlar gerçek olsaydı, önce Hıristiyan batı konuyu yıllar öncesinde ve hararetle gündeme getirirlerdi.

.....

Beyazıd-ı Veli veya Sofu Beyazıd olarak da anılan İkinci Beyazıd, o târihe kadar Osmanlı Devleti’nin tahtına oturan pâdişahlar içerisinde en sâkin olanıdır. Babasından ve oğlu Yavuz Sultan Selim Han’dan apayrı bir karaktere sâhipti. Buna rağmen büyük ve önemli bir şahsiyettir. Sultan İkinci Beyazıd Han döneminde, Osmanlı Devleti ile Kırım Hanlığı ilişkileri iyi bir ortamda ve gelişerek devam etti. Osmanlı himâyesi hanlıkta otorite birliğini sağladı. Son Altın Orda şehzâdelerini birleştirme teşebbüsleri, adından Moskova’nın genişleme siyâsetine karşı Kırım Hanlığı’nın varlığını garanti altına alma düşünceleri önem kazandı. Kırım Hanlığı bu destek sâyesinde Altın Orda Hanlığı’na karşı Ruslarla işbirliği yapma siyâsetine son verdi. Altın Orda Devleti’nin târih sahnesinden silinmesinden sonra da Moskova ile mücâdele etmeye başladı. Bütün bu gelişmelerin temeli, Sultan İkinci Beyazıd Han döneminde atıldı.

19 Aralık 1482: Anadolu ve Rumeli’deki fetihlerde büyük hizmetleri olan, Kırım’ın Osmanlı Devleti’ne bağlanmasını sağlayan Osmanlı sadrâzamı Gedik Ahmed Paşa, Edirne’de idam edildi. Doğum yeri ve tarihi kayıtlara intikal etmemiştir.

Fâtiş Sultan Mehmed Han, 1477 yılında Arnavutluk üzerine sefer düzenlenmesini kararlaştırdı. Gedik Ahmed Paşa, seferin zamansız olduğunu ileri sürdüğü için azledildi. Kısa bir süre ile Rumeli Hisarı’nda hapsedildi ise de bağışlanarak kendisine Selânik Sancak Beyliği ve kaptan-ı deryâlık verildi. 1482 yılına kadar hizmetlerine ve fetihlere devam etti. Rodos’a sığınan Cem Sultan’ı geri almak için yaptığı diplomatik teşebbüslerden sonuç alamayınca, Cem Sultan taraftarı olmakla suçlandı. Bu yüzden Edirne’ye çağrılarak orada idam edildi. Öldürülmesi, kendisine çok bağlı olan yeniçerilerin

ayaklanmasına yol açıyorsa da çıkan olaylar bastırıldı.

Gedik Ahmed Paşa; Anadolu Beylerbeyi iken Afyonkarahisar’da Gedik Ahmed Paşa külliyesi’ni, sadrâzamlığı döneminde İstanbul’da bir hamam yaptırmıştır. İstanbul’daki Gedikpaşa semti, O’nun adını taşır.

1484: Moskova Prensi, ölen İbrâhim Han’ın oğlu Ali Han’ı tahttan indirip, babasının ölümü üzerine 1479’da Moskova’ya sığınan kardeşi Muhammed Emin’i Kazan Hanlığı tahtına oturttu. Ertesi sene de taraftarları Ali Han’ı tekrar tahta oturtular. Bu tarihten sonra Kazan’da taht mücâdelesini devamlı bir hal aldı.

1 Mayıs 1484: Sultan İkinci Beyazıd Han, Boğdan Seferi’ne çıktı. Seferin amacı, Babası, Fatih Sultan Mehmed Han tarafından Osmanlı Devleti’ne bağlanan Kırım Hanlığı ile karadan bağlantı kurmaktır.

Bağlantının kurulmasını Fatih Sultan Mehmed Han zamanında uygun görülmüştü. Sultan bu amaçla 1475 yılında Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa komutasında bir ordu gönderdi. Ordu, Boğdan Voyvodası Dördünce Stefan tarafından bozguna uğratıldı. Ertesi sene bu bozgunun intikamını almak için Fatih Sultan Mehmed Han bizzat ordunun başına geçerek sefere çıktı. Boğdan ordusu müthiş bir hezimete uğratıldı. Parlak bir zafer kazanılmasına rağmen Osmanlı ordusunda veba salgını baş gösterdiğinden Boğdan prensliği kesin bir şekilde işgal ve ilhak edilemeden geri döndü.

Sultan İkinci Beyazıd Han, babası Fatih Sultan Mehmed Han zamanında yarım kalan işi tamamlamak için harekete geçti. Kırım Hanı Mengli Giray Han 50.000 Kırım süvarisinin başında Boğdan Seferi’ne katıldı. Bu suretle Mengli Giray Han, Osmanlı pâdişahlarının maiyetinde savaşa katılan ilk Kırım hânı oldu. Sefer sırasında Kilya Kalesi teslim alındı. Sultan İkinci Beyazıd Han’ın fethettiği ilk kaledir. Sonraki günlerde de Akkerman Kalesi fethedildi. Böylece Osmanlı Devleti ile Kırım Hanlığı arasında karadan bağlantı sağlanmış oldu.

BİLGİLİK

Boğdan: Günümüzdeki Moldavya’nın Osmanlı dönemindeki ismi. (Buğdan olarak da anılırdı.)

Voyvoda: Osmanlı Devleti’nde Eflâk ve Boğdan beylerine verilen unvan. (Prens anlamına da gelmektedir.)

24 Temmuz 1484: Sultan İkinci Beyazıd Han, Kırım Hânı Mengli Giray Han’ın da 50.000 Kırım süvarisinin başında çıktığı Boğdan seferi’nde Akkerman Kalesi’ni fethetti. Böylece Osmanlı Devleti ile Kırım Hanlığı arasında karadan bağlantı kuruldu. Zâten seferin amacı da bu idi.

Zaferler elde edildikten sonra Mengli Giray Han’a; Kefe, Gözleve ve Balaklava limanlarının gümrük hâsılâtının bir kısmı, devamlı olarak ve kaftan parası adı

altında bırakıldı. Bu gelirler, Mengli Giray'dan sonraki hanlar zamanında da Kırım hazinesi tarafından tahsil edildi. Bunun dışında Kırım hanlarına günde bin akçe ve hanlığın yakını olan mirza ve ağa ailelerinin her birine de yılda 300 akça tahsis edildi.

Yavuz Sultan Selim Han zamanında, Kırım Hânı olanların oğul veya kardeşlerinden birinin İstanbul'a yollamaları konusunda anlaşmaya varıldı. İlk defa Mengli Giray'ın oğlu Saadet Giray, İstanbul'a gönderildi. Bu işlemin amacı şöyle açıklanmaktadır. Kırım'daki Han, Osmanlı Devleti'nin isteklerine karşı geldiğinde, İstanbul'daki Giray Hânedânı mensubu, Kırım Hânı olarak tayin edilecek yanına yeterli asker verilerek Kırım'a gönderilerek tahta oturması sağlanacaktır. Hanlık tarihinde bu tür uygulamalar defalarca tekrarlanmıştır.

Kırım Hanlığı, Osmanlı Devleti'ne tâbi imtiyazlı bir devlet olarak Türk târihine şanlı sayfalar yazdırmıştır.

1485: Mengli Giray'ın kızı, sonradan Yavuz Sultan Selim Han olarak anılacak olan Şehzâde Selim ile evlendi. Adı Ayşe olarak kayıtlara geçen bu hanımdan başka Şehzâde Selim'in üç eşi daha vardı. Dört eşinden; ileride Kanuni Sultan Süleyman Han olarak anılacak olan bir oğlu oldu. Kızlarının sayısının 10 olduğu söylenir. Bunlardan 5'inin adı kayıtlara geçmiştir. İsmi bilinmeyen kızlardan biri, Kırım hanlarından biri ile evlenmiştir. Bu bayanın Mengli Giray Han'ın, kızı Ayşe ile Şehzâde Selim evliliğinden doğan torunu olduğu tahmin edilmektedir. Diğer kızlarının hepsi, Osmanlı Devleti'nde sadrazam veya üst düzey devlet adamları ile evlenmişlerdir.

9 Temmuz 1487: Ruslar ilk defa Kazan Hanlığı topraklarına asker çıkardılar.

Ruslar, târihlerinde ilk defa olarak Kazan'ı işgal ettiler. Başşehir düştü. Fakat Moskova, Kazan Hanlığı'nı tamamıyla ortadan kaldıracak güçte olmadığı için burayı, Kasım Hanlığı gibi kendisine tâbi, Ruslara hizmet edecek bir devlet hâlinde muhafaza etmeyi düşündüler. (Bu olayın benzeri, Kırım Hanlığı'nın Ruslar tarafından işgal ve ilhak edilmesinden önce de yaşandı.)

Üçüncü İvan'ın, Kazan tahtına Muhammed Emin'i üçüncü defa oturttu. Onun da yardımını sağlayarak Ruslara düşmanlıkları ile tanınan Kazan Hanlığı'nın büyüklerinden bazıalarını öldürmeye teşebbüs etti. Bu amacını kısmen gerçekleştirdi ve geri çekildi. Ruslar, bu başarılarından ötürü kilisede kutlama çanları çaldırdılar ve İvan'ı, Bulgar Beyi olarak adlandırdılar. Böylece Kazan Hanlığı Moskova'nın himâyesine girmiş oluyordu. Muhammed Emin, Rus Çarı ile bir anlaşma imzaladı. Anlaşmaya göre Kazan Hanlığı Moskova' ile savaşmayacak, Moskova Prensi'nin muvafakatini almadan kendilerine han seçmeyeceklerdi. 1490 yılında Muhammed Emin Han Moskova prensine, Altınorda üzerine düzenlediği saldırı için askerî destek verdi.

Ağustos 1489: Moskova Prensi Üçüncü İvan, bölgenin

önemli bir şehri olan Novgorod'u yönetimi altına aldı.

Bölgenin önemli bir ticâret merkezi olan Novgorod, 859 yılında bağımsız bir prenslik olarak târih kayıtlarında yer aldı. 1238 yılında Altın Orda Devleti'nin hâkimiyetine girdi. Altın Orda Devleti'nin zayıflaması üzerine tekrar bağımsız prenslik konumuna kavuştu. 14 ve 15. yüzyıllarda Moskova ile uzun ve zorlu bir üstünlük mücadelesine girişti. Novgorod Prensligi ilk defa 1456 yılında İkinci Vasili'ye mağlup oldu. 1471'de bölgenin büyük bir bölümü Üçüncü İvan tarafından zapt edildi.

Novgorod şehri Kırım Türklerinin de katıldığı Rusya Müslümanlarının önemli toplantılarına sahne olması bakımından önem taşımaktadır. Günümüzde; bölgenin turizm, tarım ve sanayi üretim merkezi olarak önemini sürdürmektedir.

BİLGİLİK

Üçüncü İvan'a kadar Ruslar: Ruslar, 7. yüzyılda Rurik'i kendilerine şef olarak seçtiler. 861 - 874 yılları arasında Rusları yöneten Rurik, cesur ve savaşçı bir liderdi. Yerine geçen İkinci Oleg, 879 - 912 yılları arasında bölge halkını yönetirken, Slavlar ile Varegleri, Rus adı altında birleştirdi, Kiev Dukalığı'nı kurdu, kendisi de Kiev Prensi unvanını aldı. Rusların başına 980 yılında Birinci Vlâdimir geçti. Kendisi ve yönetimi altındaki Ruslar Hıristiyan dinine geçtiler. Vlâdimir, ülkesinde Kril alfabesinin kullanılmasını sağladı. 1015 yılında ölünce yerine Jroslav geçti. Prensligi 1054 yılına kadar devam eden Jaroslav, kızkardeşini ve üç kızını Avrupalı prenslerle evlendirip Avrupa devletleri ile akrabalık bağları kurdu. Yönetimi altındaki bölgeyi, Avrupalı devletlerin toplantı mahalli hâline getirdi.

Jaroslav'ın ölümünden sonra, 1462 yılında prensliğini ilân eden Üçüncü İvan'a kadar Ruslarda herhangi bir gelişme olmadı. İvan, Rusların merkezini Kiev'den Moskova'ya nakletti. Kazan Türkleri'nin korkulu rüyâsı oldu. Kendisini Rus Çarı olarak ilân etti.

31 Ağustos 1492: Rus Çarı Üçüncü İvan, Kırım Hânı Mengli Giray Han aracılığı ile Sultan İkinci Beyazıd Han'a mektup gönderdi. Mektupta, Türklerin hâkimiyetinde bulunan Karadeniz'de ticâret yapmalarına izin verilmesi talep ediliyordu. Bu istek kabul edildi ve Osmanlı Rus ilişkilerinin başlamasına zemin teşkil etti.

Karadeniz, o dönemde Türk hâkimiyetinde idi. İvan Vasilyeviç, Moskova Prensi (veya Moskova Büyük Dükası) unvânına sâhipti. Üçüncü İvan; etrafındaki küçük Rus Prensliklerinin birçoğunu kendisine bağlayarak büyük Rusya'nın ilk temellerini atan kişidir. İvan'ın Osmanlılarla ilişki kurma teşebbüsünde bulunması, Karadeniz'in Osmanlı hâkimiyetine girmesi üzerine Rusların bu bölgede ticâret yapmak ihtiyacını hissetmeleri sebebiyledir.

Üç asır boyunca Altın Orda Devleti'nin idâresi altında kalan Ruslar, Altın Orda Devleti'nin parçalanmasından

sonra genişleme imkânı buldular. Osmanlı Rus İlişkileri, Rusların genişleme imkânını henüz elde edemedikleri dönemde başlamıştı. Üçüncü İvan, yönetimi altındaki toprakların sınırlarını Beyaz deniz ile Ladoga Gölü'ne kadar genişletti. Ülkesini Altın Orda Devleti'ne vergi vermekten kurtardı ve Osmanlı Devleti ile ilişki kurmayı başardı. Ruslar bir başka başarıyı da Kırım, Kazan ve Astrahan ile Kasım hanlıklarını birleşmelerini engellemekte sağladılar.

1493: İlk Rus elçisi Mahail Pleçsev İstanbul'a geldi. Fakat bu kişi kaba ve terbiyesiz bir adamdı. Sultan'ın emri ile şehir dışına çıkarıldı. Görgü kurallarını bilmeyişi sebebiyle böyle bir uygulama yapıldığı, yazılı olarak kendisine bildirildi.

Bu târihe kadar Osmanlı Devleti ile Rusya arasında diplomatik ilişki yoktu. Rusya'da Türk hâkimiyeti başlamadan önce Rus kabilelerinden bâzıları, İsveç ve Almanlarla ticârette bulunan medeniyetten uzak görgüsüz kişilerdi. Rus kinezlerine yakın çevrelerde bulunan Mihail Pleşçev, ihtiyaç üzerine İstanbul'a elçi olarak gönderildi. Görgüsüzlüğü sebebiyle Osmanlı Saray nizâmına ayak uyduramadığı için geri gönderildi. Uzunca bir süre Osmanlı - Rus ilişkileri Kırım Hanlığı'nın görevlendirdiği kişiler aracılığı ile yürütüldü.

1496: Moskova Çarı Üçüncü İvan, Kazan Hânı Muhammed Emin'i tahttan indirdi, yerine kardeşi Abdüllâtif'i oturttu. Abdüllâtif'in hanlığı 1500 yılına kadar devam etti. Bu olay ile Rusya - Kazan Hanlığı ilişkileri başlamış oldu.

Rusya - Kazan Hanlığı ilişkileri, kanlı mücadeleler içerisinde geçti. Başlangıçta yapılan bütün savaşları, Kırım Hanlığı ordusundan da destek alan Kazan Türkleri kazanıyordu. Kırım ve Kazan Türkleri Moskova'ya kadar ilerleyip şehri yakıp yıktılar. Ruslar vergi ödemeyi kabul ederek şehre tekrar sâhip oldular. Bir başka Kırım hücumundan, Kanuni Sultan Süleyman'da elçiler gönderip yalvarmak suretiyle kurtuldular. Sultan'ın, Ruslardan yana tavır koymasının sebebini, Rus asıllı olduğu söylenen eşi

Köse Sultan'ın telkinlerine bağlayanlar vardır.

27 Nisan 1497: Sonraki yıllarda Kefe Vâlisi olarak şehzâdeliği döneminde Kırım'a ilk defa ayak basan Osmanlı şehzâdesi, ileride Kanuni Sultan Süleyman Han olarak anılacak olan Şehzâde Süleyman Trabzon'da dünyaya geldi. Babası Yavuz Sultan Selim Han da şehzâdeliği döneminde oğlunu ziyâret etmek görüntüsü altında Kırım'a, şehzâdeliği döneminde ayak basan ikinci Osmanlı pâdişahıdır. Şehzâde Selim'in bu ziyaretinin asıl amacı, taht iddiasında bulunan kardeşi Şehzâde Ahmet ile giriştiği mücadele için kayınpederi Mengli Giray Han'dan destek almak idi. Şehzâde Süleyman'ın annesi, Şehzâde Selim'in, Mengli Giray Han'ın kızı olan eşinden değil, Ayşe Hâtun ismiyle de anılan Hafsa Hâtun'dan dünyaya gelmiştir.

1499: Rus Çarı Üçüncü İvan, Osmanlı Devleti ile ilişkilerini geliştirmek amacıyla ikinci Rus elçisini İstanbul'a gönderdi.

Alexis Golakvastf isimindeki bu sefirle birlikte kalabalık bir ticaret heyeti de geldi. Heyet, Sultan İkinci Beyazıt Han'a; Rusya'nın siyâsî ve iktisadî ilişkilerde bulunulabilecek bir devlet olduğunu arzetti. İstekleri pâdişah tarafından kabul edildi. Osmanlı Devleti ile siyâsî ve ticârî ilişkiler kurmakta elde ettiği başarı, Rusya'nın, dünya devletleri arasına girebilmesi için atılmış önemli bir adımdır. Bir anlamda Rusya, ilk gelişmesini Osmanlı Devleti'ne borçludur. Zaman içerisinde gelişince, Osmanlı Devleti'nin zayıflamasına yol açan savaşları başlatan, Osmanlı'nın önemli bir parçası olan Kırım'ın işgal ve ilhak eden ülke konumuna gelmiştir.

1500: Kazan Hanı Muhammed Emin Han, Moskova tarafından tekrar Kazan tahtına oturtuldu. Bu defa Muhammed Emin Han, politika değiştirerek, Moskova aleyhine uygulamalar başlattı. Hatta, kendisinden beklenmeyecek bir şekilde, 22 Mayıs 1506 târihinde, Moskova'ya karşı sefer düzenledi.

(Beşinci Bölümün Sonu)

Tekirdağ Şubemizin faaliyetleri

Tekirdağ Şubemiz İsmail Bey Gaspıralı adını verdiği konferans salonunu hizmete soktu. 6 Ocak günü bu salonda Tekirdağ milletvekili Ahmet Kambur'un konuşmacı olarak katıldığı bir sohbet toplantısı yapıldı.

Dernek üzerinde Kırım Milli Marşı Ant Etkenmen, Yalta'daki Karılgaç Yuvası'nın da bulunduğu 2006 takvimini bastırdı.

Tekirdağ Şubemizin 3. olağan genel kurul toplantısı Şubat ayında gerçekleştirilecek.

tekirdag@kirimdernegi.org

Düzeltilme:

Geçtiğimiz sayıda sayın Oğuz Çetinoğlu'nun Kırım Hanlığı kronolojisinin 5. bölümünü yayımlamıştık. Baskı aşamasındaki teknik bir problem nedeniyle yazının bazı bölümleri okunamamaktaydı. Kronolojinin 5. bölümünü yeniden yayınlıyor ve okuyucularımızdan özür diliyoruz.

Vatan KIRIM
www.vatankirim.net

Celal İçten'in Kurultay'daki konuşması :

Sayın Başkanımız, Kırım Tatar Millî Kurultayı'nın saygılı azaları, Saygılı Kurultay misafirleri :

Türkiye'mizde Kırım Tatar Millî davası için çalışmalarımızı kesintisiz bir şekilde sürdürüyoruz.

Bir taraftan Türkiye'deki Kırım Tatarlarının Millî benliklerini, kültürlerini koruma çabalarına sahip çıkarken öte yandan Kırım'da yaşayan milletimizin meselelerini sürekli gündemde tutarak çözüm arıyoruz.

Bütün faaliyetlerimizde milletimizin yüksek çıkarları doğrultusunda Millî Kurultayımız ve Kırım Tatar Millî Meclisi'nin aldığı kararları göz önünde tutuyoruz.

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de Kırım Tatar Millî Meclisi ve onun kahraman başkanı Mustafa Abdulcemil Kırımoğlu üst seviyede saygı görmektedir. Bizler de yolbaşçımıza üstün hizmetlerinden dolayı şükranlarımızı sunarız.

Türkiye'de yaşayan milletimiz, Kırım'da Millî meclis etrafında birleşen ve Millî meclis kararları ile hareket eden kararlı ve bilinçli kahraman milletimizden güç almakta gurur duymaktadır.

Geçen sene Ukrayna'daki başkanlık seçimleri ve demokratik devrim sırasında milletimizin gösterdiği birlik ve beraberlik Türkiye'deki devlet kademelerinde ve halk arasında hayranlıkla izlenmiştir. Türkiye ve Ukrayna arasında son yıllarda giderek artan bir şekilde gelişen yakın ilişkiler tüm kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Bu gelişmelerde en önemli pay gerek Kırım'da ve Türkiye'de yaşayan Kırım Tatarlarıdır. Türkiye-Ukrayna dostluğu için Kırım Tatarları dostluk köprüsü olmuştur.

2006'nın Mart ayında yapılacak seçimlerde de milletimizin menfaatleri için en doğru kararı alacak olan Millî kurultayımız ve Millî meclisimizin kararlarını destekliyoruz. Milletimizin de bu kararlar etrafında birleşmesini istiyoruz.

Merkezi Ankara'da olan Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneklerinin Genel Başkanı Dr. Ahmet İhsan KIRIMLI ve çalışanları ile dernek üyeleri Kırım'daki

problemleri, sevinçleri, üzüntüleri yakından takip etmektedir. Bu meseleleri hem büyük Türk devletinin kurumlarına hem de Ukrayna'nın Türkiye'deki temsilciliklerine duyurmaktayız. Türkiye'deki gazete ve dergileri bilgilendirmekteyiz.

İstanbul'daki derneğimizin çıkardığı Bahçesaray adlı dergi 30 ülkede 6000'den ziyade aboneye parasız gönderiliyor. Dergimiz çeşitli gazetelerde kaynak olarak gösterilmektedir. İnternet üzerinden yaptığımız yayınlarla yüzbinlerce kişi Kırım ve Kırım Tatarlarının meselelerini takip ediyor.

Kırım ve Türkiye arasındaki önemli bir bağ da Türkiye'ye okumaya gelen talebelerimiz ve kültürel faaliyetler için İstanbul'a gelen meclis yetkilileri Millî meclisimize bu öğrenci kardeşlerimiz ve kültürel tanıtım konusunda daha iyi teşkilatlanmasını arz ediyoruz. İyi eğitim alan gençlerimiz ziyalı geleceğimizi kuracaklardır. Dernekler olarak da biz üstümüze düşen görevi yapmaya hazırız.

Kırım Tatar Millî Kurultayı'nın saygılı azaları,

Allah hepimizin ve Türk Dünyasının yardımcısı olsun.

Allah'a emanet olunuz...

Celal İçten

Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği

İstanbul Şubesi Başkanı

9 Aralık 2005 KIRIM AKMESCİT

Kırım'da Türkçe'nin Şiir Şöleni

Türkiye Yazarlar Birliği tarafından önceki yıllarda Bursa, Almatı, Aşabat, K.K.T.C. ve Strazburg'da gerçekleştirilen Türkçe'nin Uluslararası VI. Şiir Şöleni bu yıl Kırım'da gerçekleştirildi. 11-13 Kasım 2005 tarihlerinde yapılan Şölene, dünyanın dört bir yanından Türk dili ile şiir yazar şairler katıldı.

biliyor muydunuz?

193 numaralı Gelir Vergisi Kanununun 89'uncu maddesinin birinci fıkrasının 4'üncü bendine göre **kamu yararına çalışan derneklere** yıllık toplamı beyan edilecek gelirin yüzde 5'ini (kalkınmada öncelikli yörelerde % 10'u) aşmamak üzere makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar gelir vergisi beyannamesinde bildirilecek gelirlerden indirilir. Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği ve şubeleri 1992 senesinden beri kamu yararına dernek sıfatıyla halkımıza hizmet etmektedir.

KURBANLARIMIZI KIRIM'DA KESELİM KAMPANYASI - 2006

1991'den beri derneğimiz tarafından organize edilen Kurbanlarımızı Kırım'da Keselim Kampanyası'na bu sene iştirak ederek vekâlet yoluyla kurbanlarını Kırım'da kestiren 386 kişinin listesi alfabetik sırada ekte gibidir.

Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği İstanbul Şubesi Başkanı Celal İçten tarafından vekâlet Kırım Tatar Millî Meclisi Başkanı Mustafa Abdülcemil Kırımçoğlu'na verilmiş ve kurbanlar KTMM denetiminde İslâmî usullere göre kestirilerek ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır.

Cenab-ı Allah ibadetlerinizi kabul etsin.

Kırım Türkleri
Kültür ve Yardımlaşma Derneği
İstanbul Şubesi

- 1 - Tahsin Akbaş
- 2 - Süleyman Çelebi Akcura
- 3 - Murat Akkaya
- 4 - Özgür Aksoylu
- 5 - Bünyamin Aksungur
- 6 - Nilay Aktaran (adak)
- 7 - Turgut Albaş
- 8 - Kemal Albayrak
- 9 - Yalçın Alimoğlu
- 10 - Niyazi Alp
- 11 - Nevval Altinel
- 12 - Osman Altıntop
- 13 - Müge Aracı
- 14 - Vefa İbrahim Aracı
- 15 - Vefa İbrahim Aracı
- 16 - M.Bora Arasan
- 17 - Yıldız Arasan
- 18 - Halil İbrahim Arel
- 19 - Ahmet Arslan
- 20 - Necmi Artan
- 21 - Ülkü Ata
- 22 - Murat Atakan
- 23 - Abdülgani Atasayan
- 24 - Bülent Atasayan
- 25 - Bülent Ataunal
- 26 - Ahmet Mümtaz Aydın
- 27 - Baran Aydın
- 28 - İlhan Aydın
- 29 - Bülent Aydoğmuş
- 30 - İdil Totay Ayhan
- 31 - Nail Aytar
- 32 - M. Sinan Baki
- 33 - Ayperi Balkan
- 34 - Batuhan Balkan
- 35 - Burçe Balkan
- 36 - Emine Ümit Balkan
- 37 - Giray Balkan
- 38 - Gülçin Balkan
- 39 - Özcan Balkan
- 40 - Şanda Balkan
- 41 - Timuçin Balkan
- 42 - Timuçin Balkan
- 43 - Kenan Balki
- 44 - Orhan Barlık
- 45 - Ferhan Barluk
- 46 - Ahmet Başaran
- 47 - Lütfü Başaran
- 48 - Mehmet Başaran
- 49 - Niran Başaran
- 50 - İlyas Baştuhan
- 51 - Namık Kemal Bayar
- 52 - Hamdi Baybörü
- 53 - Mücella Baybörü
- 55 - Erdoğan Baydar
- 54 - Serhat Baydar
- 56 - Mehmet Berkyürek
- 57 - Sercan Besimoğlu
- 58 - Raci Bilgili
- 59 - Mustafa Bir
- 60 - Sami Bolat
- 61 - Şaziye Bolat
- 62 - Emel Bolluk
- 63 - Gökhan Bolluk
- 64 - Özkan Bolluk
- 65 - Mahmure Borlu
- 66 - H.Engin Borluca
- 67 - Ali Alper Boydak
- 68 - Aziz Bozatalı
- 69 - Bülent Bozkurt
- 70 - Golalai Bozkurt
- 71 - Hüseyin Buyan
- 72 - Süheyla Cambaz
- 73 - Gülçin Candarlıoğlu
- 74 - Ecüment Canköy
- 75 - Ertan Cetaman
- 76 - Ayşe Cilsim
- 77 - Bedrettin Cilsim
- 78 - Büşra Cilsim
- 79 - Hacer Cilsim
- 80 - İbrahim Cilsim
- 81 - İdris Cilsim
- 82 - Kübra Cilsim
- 83 - Mehmet Cilsim
- 84 - Semih Cilsim
- 85 - Sena Cilsim
- 86 - Yemen Çağlar
- 87 - Nazmiye Çakar
- 88 - Teoman Çakar
- 89 - Yeşim Çakar
- 90 - Funda Çakır
- 91 - Semih Çakır
- 92 - Sibel Çelik
- 93 - Aydın Çelikkcan
- 94 - Y.Ziya Çelikkcan
- 95 - Nureddin Çerrahi
- 96 - Nilay Çetin
- 97 - Zekai Çetin
- 98 - Ayfer Çilmi
- 99 - Berke Çilmi
- 100 - Can Çilmi
- 101 - Erkan Çilmi
- 102 - Orkun Çilmi
- 103 - Ökte Çilmi
- 104 - Recai Çilmi
- 105 - Remzi Çilmi
- 106 - Safiye Çilmi
- 107 - Metin Çırpın
- 108 - Talip Çizmeci
- 109 - Ekrem Çorman
- 110 - Bilgin Çorman
- 111 - Hediye Çorman
- 112 - Beytullah Demircan
- 113 - Sabriye Demircan
- 114 - Suat Demircan
- 115 - Pervin Demirkan
- 116 - Burak Demirsoy
- 117 - Füsün Dericioğlu
- 118 - Orhan Dericioğlu
- 119 - Ümit Devecioğlu
- 120 - Ümit Devecioğlu
- 121 - Ümit Devecioğlu
- 122 - Ümit Devecioğlu

Kırım'ın meşhur halk oyunları sanatçısı

CEMİLE OSMAN

*milli oyunlarımızı öğretmek üzere İstanbul'a geldi.
Milli oyunlarımızı öğrenmek isteyen herkes davetlidir.
Tüm akraba ve dostlarımıza duyuralım,
onları da katılmaya teşvik edelim.*

Duyularını döker insanlar notalara,
kelimelerin yetmediği anlarda,
notalar büyüdükçe anlatamaz hislerini
hareketlere can verir, danslara dönüşür.
Bir kültürü, anıları haykırır adeta
buradayım dercesine...

Sizler de yüzlerce yıllık duyularımızı
dile getirirken bizlere katılmak,
o coşkuyu paylaşmak,
geçmişimizden uzanan bu köprüyü
geleceğe taşımak istiyorsanız.
Her yaşta herkesin katılabileceği
Kırım Halk Oyunları derslerine
sizler de davetlisiniz.

Aramıza hoşgeldiniz...

Ayrıntılı bilgi ve başvuru için: Ayşegül Aydın
Adres: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği İstanbul Şubesi
Dr. Ahmed İhsan KIRIMLI Kırım Tatar Türkleri Kültür Evi
Akkoyunlu Sok. No: 52 34093 Çapa/ İSTANBUL Tel: 0212 534 92 31
www.kirimderneği.org/istanbul istanbul@kirimderneği.org

123 - Ümit Devecioğlu	189 - Özden Kalkay	255 - Haluk Oğuzbeyoğlu	321 - Hulusi Taşkoparan
124 - A. Cengiz Düzgün	190 - Murat Kandemir	256 - Fazilet Olcay	322 - Hasan Tatar
125 - Süleyman Ece	191 - Sevim Kandemir	257 - İlker Metin Orak	323 - Hamit Taymaz
126 - Abdurrahman Hilmi Efendi	192 - Hatice Kandemirli	258 - Emre Oskaylar	324 - Seçkin Terek
127 - Abdülaziz Efendi	193 - İlknur Karaaslan	259 - Macide Oskaylar	325 - Mehlika Tezcan
128 - Abdüşşekkür Efendi	194 - Baykal Karacaoğlu	260 - Ayşegül Aydın Otçu	326 - Yavuz Tezcan
129 - Hafız Mustafa Efendi	195 - Muzaffer Karacaoğlu	261 - Halit Otçu	327 - Erhan Tezgül
130 - Hüsameddin Merdi Efendi	196 - Özgür Karahan	262 - Saadet Öktem	328 - Ertan Tezgül
131 - İbrahim Efendi	197 - Mine Karakaş	263 - Ayşe Ölmez	329 - Nuri Tirkeş
132 - Kadım Emin Efendi	198 - Emire Karakulak	264 - Hikmet Önadlı	330 - Hüdai Toksoy
133 - M. Arif Dede Efendi	199 - Ramazan Karaman	265 - Şerife Önadlı	331 - Hüseyin Tokuz
134 - M. Sadık Efendi	200 - Sedat Karaman	266 - Yekta Önder	332 - Bülent Tonguç
135 - Morevi M. Emin Efendi	201 - Ülkü Karaman	267 - Bülent Önsoy	333 - Yaşar Topal
136 - Sertarikzade Emin Efendi	202 - Ertuğrul Karaş	268 - İbrahim Öz	334 - Sıddık Topaloğlu
137 - Süleyman Velüyyüddin Efendi	203 - Tolga Karatay	269 - İ.Hakkı Özçelik	335 - Fatma Tözen
138 - Yahya Moravi Efendi	204 - Turgut Karatay	270 - Rezzan Özçelik	336 - İbrahim Tözen
139 - Yavuzhan Eken	205 - Zafer Karatay	271 - Engin Özdemir	337 - Süleyman A. Tunç
140 - Mustafa Ekmekçi	206 - Behice Katkıcı	272 - Şükür Özdemir	338 - Arsan Turan
141 - Saide Elam	207 - Adem Kavalcı	273 - Hüseyin Cahit Özenbaş	339 - Necdet Turgut
142 - Ali Eldem	208 - Ramazan Kaya	274 - Mehmet Özenbaş	340 - Mehmet Unutulmazkan
143 - Niyazi Elitok	209 - M.Ersan Kaynaş	275 - Yavuz Özenboy	341 - Aslı Uskuay
144 - Ö.Cihat Elitok	210 - Müberra Kemaloğlu	276 - Mustafa Özgiray	342 - Begüm Uskuay
145 - Yüksel Elitok	211 - Fevzi Kerey	277 - Halime Özgüç	343 - Burak Uskuay
146 - Ahmet Bican Ercilasun	212 - Semih Keskin	278 - Yaşar Özgüleç	344 - Mehmet Uskuay
147 - Metin Ercümen	213 - İslam Ali Kılıç	279 - Ercan Özgür	345 - B. Burak Uyguner
148 - Semra Erdoğan	214 - Hacı Ali Kınaç	280 - Şükriye Özhaşçılar	346 - C. Orhan Uyguner
149 - Kemal Ergün	215 - Aklime Kırımadaalar	281 - Cem Özinal	347 - İ. Tülin Uyguner
150 - Tuncay Erkan	216 - Alattin Kırımadaalar	282 - Huriye Özkarasu	348 - Bekir Baki Uzel
151 - Ayşegül Erkil	217 - Ali Kırımadaalar	283 - Avni Özkul	349 - Kübra Uzel
152 - Tuğrul Erkin	218 - Betül Kırımadaalar	284 - Reha Özlü	350 - Mihrimah Uzel
153 - Yakup Erten	219 - Emir Kırımadaalar	285 - Asena Özsoy	351 - Fahrettin Ünal
154 - Resmîye Gelinçek	220 - Emir Salih Kırımadaalar	286 - Hasan Adil Öztan	352 - Murat Vatanserver
155 - Sengül Giray	221 - Hasan Kırımadaalar	287 - Faruk Öztumur	353 - Seyran Yağlı
156 - Ahmet Gökdemir	222 - Emel Kırımlı	288 - Kenan Öztumurlenk	354 - Müteveffa Arif Yaltır
157 - Kübra Göksu	223 - Hakan Kırımlı	289 - Emel Öztürk	355 - Müteveffa Hatice Yaltır
158 - Şahin Göksu	224 - Rukiye Kırımlı	290 - Necla Pampal	356 - Nuran Yaltır
159 - Savaş Göynüllü	225 - Mustafa Koçak	291 - Remzi Pampal	357 - Turgut Yaltır
160 - Can E. Gülseren	226 - Gökçe Koçarslan	292 - Bedriye Pekergin	358 - Özer Yanar
161 - Hadiye Günaçan	227 - Gökçin Koçarslan	293 - İbrahim Pekergin	359 - Şahin Yanar
162 - Müşerref Güngördü	228 - Antalya Şb. Apakaylar Kolu	294 - Hasene Pekmez	360 - Nazım Yaşın
163 - Sadan Güngörür	229 - Fikret Koyullu	295 - Serdar Pekmez	361 - Esaret Yağla
164 - Hakan Gürcaan	230 - Fikret Koyullu	296 - Ali Rasimgil	362 - Mustafa Gökhan Yiğit
165 - Birsen Gürsoy	231 - Fikret Koyullu	297 - A.Ayten Saklayıcı	363 - Aşır Yıldırım
166 - Nuh Mete Gürün	232 - Fikret Koyullu	298 - Ferudun Saraç	364 - Sema Yıldırım
167 - Behiye Hızır	233 - Hatice Kule	299 - Cemalettin Sarıkaya	365 - Abdullah Yılmaz
168 - Sevgi Hızır	234 - Kemal Kunter	300 - Serkan Sava	366 - Funda Yılmaz
169 - Batu İçten	235 - Ece Kurt	301 - Nevriye Selamioğlu	367 - Rüstem Yılmaz
170 - Berrak İçten	236 - Emre Kurt	302 - Alattin Sezer	368 - Feyzi Rahman Yurter
171 - Bilge İçten	237 - Gönül Kurt	303 - Koray Sönmez	369 - Zerrin Yücebulut
172 - Burak İçten	238 - Kurthan Kurt	304 - Koray Sönmez	370 - Tahir Yüceköy
173 - Gülşen İçten (adak)	239 - Nermin Kurt	305 - Hüseyin Sözlü	371 - Meltem Yücel
174 - Melike İçten	240 - Recep Adnan Kurt	306 - Baki Sübütay	372 - Basir Yüksel
175 - Meryem İçten	241 - Vicdan Kurt	307 - Şükriye Şanlı	373 - Numan Yüksel
176 - Şefik İçten	242 - Ali Mehmet Kutluk	308 - Halim Şanlıözenci	374 - Suadiye Yüksel
177 - Ali İlkbaş	243 - Nilgün Kutluk	309 - Salih Şanlıözenci	375 - Ümit Yüksel
178 - Engin İnciler	244 - Mehmet Kuzu	310 - Emel Şen	376 - Necat Zeren
179 - İrfan İnegöl	245 - Ervin Mambet	311 - Arzu Şener	377 - Bir Hayırsever
180 - Aptulkadir İpekoğlu	246 - Cumhuri Mandacı	312 - Sevim Şener	378 - Bir Hayırsever
181 - Esmâ İrmak	247 - Gürcaan Mendi	313 - Nesrin Şirin	379 - Bir Hayırsever
182 - Leviza İskanderova	248 - Almaz Mistakat	314 - Cevdet Tahiroğlu	380 - Bir Hayırsever
183 - Erdoğan İslamoğlu	249 - Engin Moral	315 - M.Cengiz Tanatar	381 - Bir Hayırsever
184 - Kadir İslamoğlu	250 - Nazmi Can Mutlu	316 - M.Şükrü Tanatar	382 - Bir Hayırsever
185 - Atilla İşlier	251 - Nurten Mutlu	317 - Aydan Tarkan	383 - Bir Hayırsever
186 - Selami Kaçamak	252 - Recep Mutlu	318 - Dilek Tarkan	384 - Bir Hayırsever
187 - İ.Ethem Kahvecioğlu	253 - Sema Mutlu	319 - Hasan Tarkan	385 - Bir Hayırsever
188 - Zeki Kalay	254 - H.İbrahim Nizamoğlu	320 - Ülge Tarkan	386 - Bir Hayırsever

Gamalı Haç ile Kızıl Yıldız Arasında

23 Ocak'tan itibaren

her Pazartesi akşamı

TRT-2'de

Haber ve söyleşi :
Emre KULCANAY

TRT BİR İLKİ DAHA GERÇEKLEŞTİRİYOR...

SAVAŞ TARİHİ BELGESELLERİNİN
GÖRMEDİĞİ İNSAN ÖYKÜLERİ TRT'DE
CANLANIYOR.

"GAMALI HAÇ İLE KIZIL YILDIZ ARASINDA"

YÖNETMENLİĞİNİ NEŞE SARISOY
KARATAY'IN YAPTIĞI BELGESEL, HİTLER VE
STALİN ORDULARININ ATEŞİ ARASINDA
KALAN TÜRKLERİN DRAMINI EKRANA
GETİRİYOR.

1,5 YIL SÜREN 150 SAATLİK ÇEKİMLERDE
100'DEN FAZLA SAVAŞ TANIĞIYLA
KONUŞULAN BU BELGESELDE
BİRBİRİNDEN İLGİNÇ İNSAN PORTRELERİ
DİLE GELİYOR.

AHMET VE MUHAMMED DADALI
KARDEŞLER, 60 YIL SONRA BELGESEL
ÇEKİMLERİNDE BULUŞUYOR.

TRT İstanbul Televizyonu tarafından hazırlanan "Gamalı Haç İle Kızıl Yıldız Arasında" adlı belgesel, savaş tarihi belgesellerinde şimdiye kadar izlemediğimiz bir konuyu gündeme getiriyor. 23 Ocak 2006'dan itibaren 8 bölüm halinde TRT-2 ve TRT-1 ekranlarında izleyeceğimiz belgesel, II. Dünya Savaşı'nda Nazi ve Kızılordu arasında kalan Rusya Müslümanları'nın acı dolu yıllarını anlatıyor.

Ödüllü belgesel yönetmeni Neşe Sarısoy Karatay'ın imzasını taşıyan ve danışmanlığını Zafer Karatay'ın yaptığı "Gamalı Haç İle Kızıl Yıldız Arasında", II. Dünya Savaşı'nda ölen, kaybolan, sürgüne gönderilen Türkler'in hayatlarını gösteriyor. Sovyet Rusya topraklarında yaşayan Türkler'in cephede nasıl kullanıldığını, savaşın ardından neler yaşadıklarını gözler önüne seriyor... TRT kameraları, II. Dünya Savaşı'nın karanlıkta kalmış köşelerinden bakan Sovyet Doğu halklarının; Kazak, Kazan ve Kırım Tatarı, Kırgız, Türkmen, Kafkas halkları, Karaçaylar ve Malkarlar'ın yüzünü aydınlatıyor!.. Tarihin önemli bir dönemine ışık tutan belgeselde Prof. Nadir Devlet ve Alman araştırmacı-yazar Patrick Von Zur Mühlen'in de görüşlerine yer veriliyor...

1,5 yılda 150 saat çekimde 100'den fazla tanıkla röportaj

Türkiye, Kırım, Türkmenistan, Kırgızistan, Almanya, Azerbaycan, Avusturya, İtalya ve Amerika Birleşik

Devletleri'nde gerçekleştirilen çekimlerine geçtiğimiz yıl başlanan belgesel; 1,5 yılda 100'den fazla savaş tanığının röportajlarına yer veren 150 saatlik bir maraton...

Belgeseldeki hoş sürprizlerden biri de savaş nedeniyle ayrı düşen Dadalı kardeşlerin belgesel çekimlerinde birbirine kavuşması. Muhammed (80) ve Ahmet Dadalı (68) kardeşler, tam 60 yıl sonra belgeselin çekimlerinde buluştu.

İki cephede savaşmak zorunda kalanlar...

Sovyetler Birliği sınırları içinde yaşayan Türkler'in, II. Dünya Savaşı sırasında Nazi ordusuna nasıl tutsak düştüğü, esir kamplarındaki korkunç yılları ve Alman üniforması giydirilerek yeniden Joseph Stalin'in Kızılordu'suna karşı nasıl kullanıldığı, Naziler'in işgal ettiği bölgelerden toplanan genç insanların "Doğu işçisi - Ostarbeiter" olarak zorla çalıştırılmaları tanıkların anlatımıyla ekranlara geliyor...

Belgesel, Cengiz Dağcı'nın öyküsüyle desteklendi

Savaşta Nazi ordularına esir düşen Kazak Alim Almat'ın esir kamplarında gördüğü zulmü anlatmasıyla başlayan belgeselde, Kırimlı yazar Cengiz Dağcı'nın "Korkunç Yıllar" ve "Yurdunu Kaybeden Adam" adlı eserlerinden sahnelerle zenginleştirilmiş öykü de yer alıyor. Öyküde roman karakteri Sadık Turan'ın yaşamı canlandırılıyor. Turan'ın ilkokuldan atılmasıyla başlayan süreçte ailesi ve Kırim halkının Stalin

Belgeselin künyesi

Yapım -Yönetim: Neşe Sarısoy Karatay
Genel Danışman: Zafer Karatay
Metin Yazarı: Neşe Sarısoy Karatay
Danışman: Prof. Nadir Devlet, Patrik von Zur Mühlen
Görüntü Yönetmeni: Tevfik Öber
Yapım Yönetim Yardımcıları: Gökhan Taygan, Zeliha Aydın, Ayşe Hilal Tuztaş
Sanat Yönetmeni: Uluhan Hasdal
Kurgu: Deniz Çankaya Salmanlı, Tufan Bilgen, Adem Yılmaz, Sıdıka Eralp, Nuray Belen
Seslendiren: Emin Baykırık, Kemal Kocatürk
Sadık Turan Karakterini Canlandıran Oyuncu: Engin Geldikaya

yönetiminin ekonomik ve sosyal baskısı altında kıvrınması, Kızılordu saflarında askere ve savaşa katılması, Nazi ordusuna esir düşmesi ve hayatının asla hatırlamak istemediği korkunç yıllarını geçirdiği esir kampları, Alman üniformasıyla 'Doğu Lejyonları'nda savaşa zorlanması, Roma'da süren kaçak hayatı ve Uruguay'da orman işçiliği sırasında biten ömrü dramatik belgesel biçimiyle seyirciye sunuluyor. Belgeselin o korkunç yılları anlatan sahneleri, Çatalca'nın İzzettin ve Sazlıbosna Köyleri'nde, Riva ve Belgrad ormanlarında çekildi. Sadık Turan'ı, Engin Geldikaya başarıyla canlandırdı...

Gamalı Haç ile Kızıl Yıldız Arasında Yankılanan Çıglıklar

Bay Mirza Hayit - Özbekistan:

"Ağabeyimin kafasını bayram hediyesi yaptılar"

"- Ağabeyimi öldürüp, kafasını kesip bayramda anneme verdiler. Çok azap çektik. Sovyet rejiminin kötülüklerini gördük. Sonra talebelik zamanında iki dostumu öldürdüler."

Saadet Kıpçaklı - Kırim Tatarı:

"Namazı tekmelemlerle sürdü"

"- Babaannem namaza uyumuş, namaz kılıyordu. Camlar kapalıydı. Tabii görünmesin diye kapatmış. Namaz kılarken birisi arkadan bir tekme attı, babaannem yüksek sesle tekbir getirdi. Öyle yaparlardı bir şey olursa, yüksek sesle "Allahuekber" derlerdi. Tekmeden sonra yere yüzüstü düştü, ağlamaya başladı..."

Musa Ramazan - Kafkasya:

"Onlara çikolata bile verdiler"

"- Stalin, "Benim esirlerim yok, onlar vatan hainidir!" demişti. Sonra da Kızılhaç'tan ayrıldı. Biz gördük ki İngilizler'in, Amerikalılar'ın pilotları esir kamplarında uluslararası kuruluşlardan her şeyi buluyordu; çikolatasına kadar... Onlara doktor da veriyorlardı. Bizde ne yemek ne de doktor vardı."

Süleyman Tekiner - Azerbaycan:

"Babam kurşuna dizilmiş!"

"- Babamı hapsedildikten ki 8 Ağustos 1937'de hapsedilmiş ve 1 Eylül'de kurşuna dizilmiş. Ama bunu söylemediler bize. Bir gün eve mahkeme icra memuru geldi.çünkü babam kurşuna dizilmişti ama emlakine el konmuştu."

Dr. Mehmet Kengerli - Azerbaycan:

"Nefes alan insanları gömdüler!"

"- Kırim'da esir düşen 435 bin Rus askerinden biriydim. Esir kamplarında kalmasam da orayı gördüm, yaşadım... Orada şart diye bir şey yoktur. Almanya gibi son derece bencil, ırkçı bir felsefeye dayalı bir toplumda şart aranmaz. Kış mevsiminde kar, kıyamet: Sıfırın altında 25-30 derece... Onlarca kamptan daha nefes alıp veren insanlar gömülmeye götürülürdü."

Alim Almat - Kazakistan:

"İnsan hayvanlaşıyor mu desem?"

"-Benim kaldığım kampta 80 bin kişiydik. 80 bin kişiden 6 ay zarfında 3 bin kişi kaldık açıklıktan. Elinle başını şöyle bir tuttuğun zaman elinde kalıyor bitler. Orada tifüs hastalığına yakalandım. Tifüs hastalığında 14 güne kadar yaşatabiliyorsun!..

Günde 50-100 kişiyi arabalarla taşıyıp, çukura atıp gömüyorduk. Acayip bir şey oluyor insan; yanındaki ölmüş, onun üzerindeki alıp kendi üzerine örtüyorsun, oralı bile değilsin. İnsan hayvanlaşıyor mu ne deyim?.."

Hüseyin İkrımhan - Özbekistan:

Otlar bile ölüm sundu

"- Bahar zamanı yeşillikler yetişiyor. Esirler, aç oldukları için o yeşilliklerden yiyor ve yürüyüp barakaya geldikten sonra acıyla bağırıyorlardı. Çünkü o otlar, mideyi ezerek tamamen parçalıyordu. Böyle bağıra bağıra ölenler oldu."

Sefer Aymergen - Kuzey Kafkasya:

"Esir sayısı yürüdükçe azalıyordu"

"- Sabahleyin baktık öbek öbek kar kaplamış. Yürüyen harekete geçiyor, nöbetçiler arkadan geliyor. O karın üzerinde kafasına vuruyor tekmeyle, dipçikle birer kurşun sıkıyor. Neymiş o numara yapıyormuş da oradan kalkıp partizanlara kaçacakmış. Halbuki adam.... Böyle iki gece, üç gün dağlarda kaldık. Oraya biz giderken tahmini 15-16 bin Rus esiri vardık. Çekoslovakya'ya gittiğimizde 2 bin 500 kişi vardık."

Neşe Sarısoy Karatay ile Söyleşi:

II. Dünya Savaşı'nın sırları belgeselle gün ışığına çıkıyor

Emre KULCANAY

Belgeselin metin yazarı ve yönetmeni Neşe Sarısoy Karatay, bizleri kırmayarak sorularımızı cevapladı. Belgesel hakkında merak edilenleri açıklayan Karatay, savaş döneminde acı çeken insanların ibret dolu öykülerini göstermekten gururlu...

Son belgeselinizde bize, izleyicilerinize neler anlatacaksınız?

- Sovyetler Birliği'nde yaşayan ve savaşan yüz binlerce Türk ve Müslüman'ı anlatıyoruz belgeselde. Bu insanların yüz binlercesi savaş meydanında, esir kamplarında ve sürgünlerde öldü. Çok acı çektiler. Onların hikayeleri ibretle izlenecek.

Dikkatle izleyeceğimiz "Gamalı Haç İle Kızıl Yıldız Arasında", tarihi gerçeklerin yanı sıra gözü yaşlı öyküler de anlatıyor. Belgeselde, izleyicinin bam teline dokunacak olaylar neler?

- Belgesel, tarihe ışık tutacak ve genç kuşaklara çok önemli mesajlar verecek. Savaş öncesi Türk ve Müslümanlara kimliğini ve dinini kaybettirmek için yapılan zulümlerin ardından, II. Dünya Savaşı'nda Stalin, bu insanları Kızılordu'ya askere alıyor ama ellerine kurşun bile vermiyor. Almanlar bu savaşta 5 milyon 700 bin askeri esir alıyor. İnsanlar esir kamplarında toprağı açıp içinde yatmaya çalışıyorlar; yiyecek yok, bakım yok, kaderleriyle baş başa kalıyorlar. Bir yılın sonunda 3 milyon 2 yüz bin kişi ölüyor zaten. Savaşın sonunda sağ kalmayı başaranların çektikleri ise bitmek bilmiyor. Tüm bunlar izleyiciyi derinden etkileyecektir.

Belgesel fikri nasıl doğdu? Yönetmen eşiniz Zafer Karatay'ın da belgeselin fikir babası olduğunu okuduk basında...

- "Gamalı Haç İle Kızıl Yıldız Arasında"nın fikir olarak doğuşu 1994 yılına kadar uzanıyor. Zafer Bey, bir arkadaşıyla Mavi Yayınları'nı kurmuş ve ilk kitap olarak da Alman yazar Von Zur Mühlen'in kitabını yayımlamışlardı. Belgesel fikri o yıldan beri Zafer Bey'in hayalimdi ama bu hayal SSCB'nin dağıldığı 1990 yılına kadar belgesel olma şansını bulamadı."

1990'da SSCB dağıldıktan sonra neler oldu?

- Belgeselin hazırlıklarına ancak o zamandan sonra başlayabildik. Olayları yaşayanlar, üzerlerindeki korkuyu yeni yeni atıyorlardı. Bugün bile röportajlarımızda o korkularını hissettik. Bizim için beş dakika gibi görünen şey onlar için hayatlarının en büyük trajedisidir.

Kuzey Kafkasya'dan ABD'ye, Almanya'ya kadar belgesel için gittiğimiz her yerde aynı trajedinin izlerini gördük...

O izlerden bahseder misiniz?

- Biri Karaçay'da (Nalçık özel bölgesinin başkenti) diğeri ABD'de yaşayan ve birbirlerini 60 yıldır görmeyen akrabaların bir araya geldiği an... Tarihçi İlber Ortaylı'nın doğduğu kampın yanındaki otel... ABD Başkanı Bill Clinton'a danışmanlık da yapan Orhan Sadıkhan'ın anlattıkları hepsi de o trajedinin parçaları. Bugün New York'un sayılı zenginlerinden olan Sadıkhan'ın sırları...

Sakıncası yoksa bu sırları -belgesel TV'de yayınlanmadan önce- bizimle paylaşır mısınız?

Sadıkhan, patatesten yaptığı mühürle Alman kamplarından Türkleri nasıl çıkarttığını anlattı bize... Sırlardan biri de o yıllarda Fatih'te oturan bir Kırım Tatarı, kahvehaneden Alman kamplarında kalan esir Türkler'e 'bunlar akrabamız' diyerek sahte mektuplar gönderiyordu. Bunların heyecanımızı daha da katladı.

Karatay ismi belgeseller ve ödüllerle anılıyor!..

Neşe Sarısoy Karatay, İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Radyo ve Televizyon Bölümü'nden mezun olduğu 1989 yılında staja başladığı TRT'de yönetmenliğe devam ediyor. 2004 yılında 'İsmail Bey Gaspıralı' belgeselinde yapımcı görevi üstlenen Karatay, 2003'deki 'Fatih ve Fetih' belgeselinde yapımcı ve yönetimde yer aldı. 2000 yılında yapımcı ve yönetmenliği Zafer Karatay ile birlikte gerçekleştirdikleri, 'Osmanlı Devleti'nin Doğuşu' adlı belgeselle Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) Sedat Simavi Televizyon Ödülü'nü aldı. Aynı yıl, Radyo TV Gazetecileri Derneği'nin 'Yılın Belgeseli' ödülü de Karatay'ın oldu.

Ayrıca Neşe Sarısoy Karatay 1994'te çekilen KIRIM belgeselinin de ikinci yönetmenidir.

KIRIM TATAR TÜRKLERİNİN MEDENİYETİ HAKKINDA MUHTEŞEM BİR ESER

Kırım'dan Kalan Miras HANSARAY

Nicole KANÇAL-FERRARI

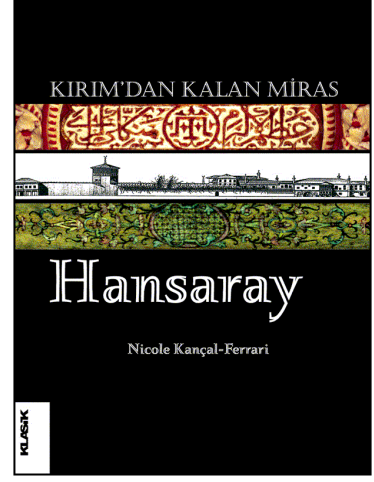
Osmanlı Devleti'nin kuzeydeki en uç noktası olan Kırım, kültürler arası etkileşim açısından önemli bir bölgedir. Bir yandan Türk- Mogol geleneği ve bu geleneğin mirasçısı Altın Orda'dan gelen etki, diğer yandan İslâm Osmanlı etkisi ve üçüncü bir dalga olarak Rus ve Batı etkisi arasında yaşanan karşılıklı etkileşimin canlı örneği Hansaray'dır.

Yangınlara, savaşlara, yıkımlara rağmen günümüze kadar ayakta kalmayı başaran ve Kırım Tatarlarının kültürel uyanışının merkezi ve sembolü olan

Hansaray; tarihi, teşkilâtı ve teşrifâtı açısından da dikkat çekicidir.

Kırım hanlarının tarihini, saray teşkilâtını ve yaşadıkları diğer sarayları da inceleyen bu çalışma, İslâm sanatının farklı sentezler oluşturarak gelişimine bir örnek teşkil eden Hansaray'ı sanat tarihi açısından ele alıyor. Hansaray üzerine yapılmış en ayrıntılı ve en güncel çalışma olan bu eser Türk-Moğol geleneği ile İslâm medeniyetinin şekil verdiği sanat anlayışının yansımalarını ortaya çıkarıyor.

Her evde, her kutüphanede bulunması gereken bir başyapıt...

Klasik Yayınları, İstanbul.
320 sayfa, 123 resim, 32 şekil.
ISBN 975-8740-30-X

HAYAL ÖMÜR

Abdulla Latif-zade

Bu kitapta Kırım Tatar şairi Abdulla Lâtif-zade'nin değişik kaynaklarda basılmış şiirleri, makaleleri ve hatıraları bir araya getirilmiştir. Çoğu ilk defa yayımlanan fotoğraf ve vesikalara da yer verilmiştir. Derleme Arab ve latin harflerinden (ne yazık ki) kiril alfabesine Şevket Yunusov tarafından aktarılarak yapılmış.

Tavriya Neşriyatı, Akmescit, 2005. 120 sf. ISBN 966-572-807-5

QIRIM'NIÑ ÇÖL YIRLARI

Dilâver Osman - Cemil Karik

Kırım'ın kuzeyinde kalan düzlüklere Kırım Tatarcasında "çöl" (bozkır) deniyor. Kırım Tatarcasının üç şivesinden biri olarak kabul edilen çöl şivesi de bu bölgede yaşamış Kırım Tatarları tarafından kullanılıyordu. Günümüzde Türkiye ve Dobruca'da da ağırlıklı olarak kullanılan bu şivenin yırları (türkölü) Dilâver Osman ve Cemil Karik tarafından kitap haline getirilmiştir. 50 yırın bir araya getirildiği kitapta şarkıların sözleri ve notaları yer alıyor. Metinlerde Kırım Tatar çöl şivesinin hususiyetlerine sadık kalınmış ve en önemlisi kitap tamamen Kırım Tatar latin alfabesi ile hazırlanmıştır.

Akmescit, 2005. 124 sf.

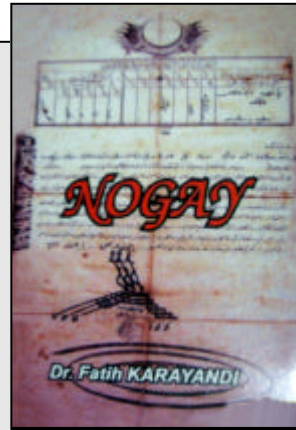
QIRIMTATAR TİLİNİ ÖĞRENİŒİZ

Bu kitap Kırım Tatar Millî Meclisi'nin "Ana til oğrunda küreş" programı çerçevesinde hazırlandı ve TİKA'nın maddî yardımıyla 5000 nüsha basıldı.

S.M. Usein, V.A. Mireyev ve V.Y. Sahaciyev tarafından Rusça bilenler için hazırlanan

kitapta 40 Kırım Tatarca dersi yer alıyor. Kırım Tatarca metinler latin alfabesi ile yazılmış.

Akmescit, 2005. 200 sf. ISBN 966-8535-15-4

NOĞAY

Dr. Fatih Karayandı

Kırım'dan Türkiye'ye göç eden dedesi Derviş Karayandı'nın hayat hikâyesinden yola çıkarak Nogay Türklerinin yaşamını romanlaştıran Karayandı kitabında tarihi belge ve bilgilere yer veriyor.

Adana, 2005. 280 sf. ISBN 975-270-930-3

Kırım Tatar Göç Hikâyeleri I: Patme (Fatma) Atlı

Filiz Tutku AYDIN

*Aslımı bilmeyen haramzade!
Kırım Tatar atasözü*

Geçtiğimiz sayıda Kırım Tatarlarının neden acilen bir sözlü tarih projesine başlaması gerektiğinden ve bunun nasıl yapılabileceğinden bahseden birinci bölümü sunmuştuk. Şimdi Kırım Tatar Göç hikâyeleri dizimize başlıyoruz.

Kırım Tatar göç hikâyeleri dizimize bu sayıda başlıyoruz. Bir önceki sayıda belirttiğimiz gibi bir aile tarih yazmanın en iyi yolu ailenizden bir kişiyi merkeze almaktır. Bu yazıda Dobruca doğumlu ama hayatının çoğunu Anadolu'da geçirmiş rahmetli anneannem Fatma Atlı'nın hayat hikâyesini merkeze almakla beraber, onunla ilişkili pek çok insandan da bahsederek yine Kırım muhacirlerinin sosyal tarihine küçük bir ışık tutmaya çalışacağım. Anneannemi 2000 yılında kaybettik. Kendisine olan sevgimi anısını yaşatarak göstermek istedim. Bilindiği gibi, söz uçar yazı kalır!

Fatma Atlı

Rahmetli anneannem anılarını ben küçükken bana hep anlatırdı, daha sonra üniversitede okurken bu anıların bir kısmını teybe kaydettim. Ayrıca anneannemin kardeşleri Hacer Diril, Münevver Vargil, Ulviye Akalın da bana hatırladıklarını anlattılar. Hacer Diril'in eşi rahmetli Ömer Diril'in özenle sakladığı fotoğraflar da benim için çok önemli oldu. En büyük yardımcım bana pek çok konuyu açıklayan annem Selma Aydın'dı. Sözlü tarih çalışmalarında kadınların ve erkeklerin anlatımlarında genel bir farklılık gözlenmektedir. Erkekler dışarıdaki hayatı daha iyi anlatırken, kadınlar adetlerin ayrıntılarına, sosyal ilişkilerin özelliklerine, ev hayatının inceliklerine daha hâkimdir. Bu arada Romanya'ya gitmem ailemin Romanya'daki kısmını da inceleyerek ailemizin göçünün daha tam bir resmini çıkarmama yardımcı oldu. Anneannemin beş dayısı, bir teyzesi, iki halası Romanya'da kalmıştı, sadece amcası ve kendileri Türkiye'ye göç etmişlerdi. Anneannemin teyzesinin torunları beni Kubadin'de misafir ettiler. Değil beni, anneannemi ya da annemi bile görmemiş bu insanların bana gösterdikleri yakınlık beni çok etkiledi. Bu arada anneannemin gelin olduğu Türkiye'deki Yeniköy köyüne hocam Hakan Kırımlı ile bir gezi düzenleyip akrabalarımızdan Necip Atlı'dan bilgiler aldık. Dayım Esat Atlı, akrabamız Mukaddes Camcı ve anneannemin görüncesi Hediye Atam da anneannemin eşinin ailesi hakkında bilgilerimi tamamladı. Eklemem gereken son nokta Tatarca olarak bu bilgileri topladığımdır.

Patme (Fatma) Atlı, 1923 senesinde Dobruca'da Bayramdede'ye yakın Çalmarcı köyünde doğmuştur. (Bugün

bu topraklar Romanya'dadır, ama Çalmarcı köyü yok olmuştur.) Babasının adı Ablalim, annesinin adı Makpire'dir. Patme'nin baba tarafından dedesi Kırım'dan gelip Dobruca'ya yerleşen, Şönger olduğu söylenen Hacı Hasan'dır. Dobruca'ya yerleşip Bayramdede'ye çok yakın Şalmarcı (Çalmarcı) Köyü'nü kendisi gibi diğer bir kaç Tatarla birlikte kurduğu biliniyor. Hasan'ın daha sonra deveyle altı ayda hacıya gittiği, hacıdan dönerken devenin orada aldığı Kuran'ı yediği anlatılıyor. Hasan erken ölmüş, fakat karısı Şalmarcı'da sonradan evlenen ama aynı bahçede yaşayan oğulları Ablalim ve Alim Seyit'le yaşamaya devam etmiş. Geleneksel Kırım Tatar ailelerinde anne, baba ve evlenen

çocuklar bir azbar içinde, yan yana ya da çepeçevre evlerde oturmaya devam ederler. Baba ölse bile annenin oğulları ve gelinleri üzerinde büyük otoritesi vardır. Babanın otoritesi ise zaten mutlaklıdır.

Patme'nin ağzından:

“Üç amcam vardı: Reşit, Abdülhakim, Halim Seyit. En büyükleri Reşit Çanakkale Harbi'nde ölmüş. Bir oğlu bir kızı kalmış. İkinci amcam Abdülhakim çocuksuz ölmüş. Halim Seyit'in 4 oğlu var: Hamdi, Fevzi, Remzi, Şevki. Kızı yok. Pazarcık'tan evlenmiş.

Hepimiz amcamlarla bir azbardaydık. Remzi, Fevzi, Şevki, Hamdi diye amcam oğulları bizden büyüktü. Kartiyim (babaanne) aynı azbarda ayrı bir evde otururdu. Ben hava puslu olursa korkardım, kartiyimin evine yatmaya giderdim, hava açık olsa gitmezdim. Kartiyimin adı Selma idi. Bülbül'den gelin gelmiş, Şalmarcı'ya. Harpte gelmiş. (?) Namaz kılardı. Halam vardı yanımızda bir de.

Feride halam Aydınbey köyüne gelin olmuş. Bir oğlu olmuş Osman adında, bir de ikizleri olmuş onlar ölmüş. Eli “mayasıl”mış. Babaannem, babam, amcam Halim Seyit Şalmarcı'da bir kaç gün kal demişler. Elini suya sokunca elinin mayasılları azarmış. Ondan sonra kocası almaya geldiğinde yollamamış, Halim Seyit amcam. Kaynanası ile kaynatası da Osman'ı alıp yollamamışlar. Kaç seneler evde durdu, sonra ölen ablasının kocası (Cemile Hala) Bayramdedeli “Şalbaş” Yunus Enişteye vermişler. Ablasının

kızları, Üryane, Sabriye ve Sitkiye de teyzelerinin elini suya sokturmamışlar. Kışın günü iş olmadığı zaman halamın evine kalmaya giderdim. Feride halam yaşlıydı, sadece kocasını bakardı.

Şalmarcı on beş-yirmi hane. Sadece iki-üç hane fakirdi. Köyden çok büyük bir çiftliği andırırdı. Merası bol, tarlası boldu. Bir tane yavur yoktu hiç, hepsi Tatarlı.

500 koyunumuz, 10 tane sığırımız vardı. Büyük yuvarlak yuvarlak kaşkavallar yapardık. Onlarca peynir fiçisi olurdu, aralarında saklambaç oynardık. Mandıracı Salih Akay gelir, peynirlerimizi alıp gider, Karaömer'de satardı. Kışın günü dana ya da "bizey" soyardık, tuzlayıp tuzlayıp fiçiyi koyar, sonrada çıkarıp çıkarıp kemiklerini yemeğe koyardık, yumuşak yerlerini tatarası yapardık. Dana etini "meti"ye (fiçi) basar, külbastı yapardık Pastırma yapan adam pastırma yaptırırız, pastırmaları kuruttuktan sonra tezek ateşinde cızbiz ederdik, küllerini silkip yerdik, buna külbastı denir. Pastırmayı fasulyeye de koyardık. Yağ olarak tereyağı, donyağı, içyağı yerdik. Tereyağını çinko kaplarda eritiriz, "sarımay" olur, babam bunu eritip içerdi. Kuyrukyacağı yemezdim. İstanbul'da koyunlar kuyruklarını kaldıramaz imiş diye duyardık ama bizimkiler ince kuyruklu koyundu.

Kendimize ekmek yapardık, çobanlarımıza "mamaliga." Buğday unu yerseler çobanların karnı ağrıyordu. Bir çuval mısır unu yapardık çobanlara makina ile. Çobanların ayrı evi vardı, tepesinde bacası olan. Sabahları mamaliga yerlerdi. Koca bir "şöğün" kazanı zincirle bacadan sarkıturlar, altına da odun atarlardı. Peyniri çatalla ezerler, kazana hem peyniri, hem de mısır ununu koyarlar, karıştırarak kaynatırlardı. Sonrada kazanı kaldırıp devirirler, mamaliga yusuvarlak ekmek gibi "kona"nın üstüne düşer, ipe dilim dilim keserler. Kimi peynirle, kimi fasulye ile kimi tereyağına batırıp yer. Bir ikinci gün de mesela ekmek tarhanası yerlerdi. Çobanlara "mukan" derlerdi. (Makedonlara da, bölgedeki diğer Hıristiyan etnik gruplara da mukan dendiği anlaşılıyor.) Beyaz dokuma uzun dapdar don giyerler, bellerine bir karış kadar kuşak bağlarlar, beyaz üzeri işli geniş gömlek, tas gibi kenarı iki parmak kara şapka giyerler. Bunlar Romenin "mukan" soyu.

Üç Romen de bize peynir yapardı. İki kişi sağardı, birisi de hemen sabah peynir yapardı. "Aruv" peynir yaparlardı. 60 kilo alan tahta fiçilere yapıyor peynir. Kenarlarında "kırşal" denilen demirler vardı. Tepesindeki kapağını açarlardı, peynirleri dizer, su doldururlardı. Su iki parmak üste çıkar, peynirler bozulmasın diye. Kapak aşağıda oluyor. Haftada, on beş günde bir kapağı siliyorlar, tuzlu su ekliyorlardı. 60 fiçi "pener" yapıyorlardı. Diziyorlar "sayar"ın altına, yere koymuyorlardı. İki fiçi kendimize bırakıyorduk yemeye, gerisini satıyorlardı. Koyun son zamanı süt koyu oluyor, kaynayan suyun üstünde o sütü pişirip fiçiyi yoğurt yapıyorlardı, kat kat kaymak oluyordu. Ertesi gün biraz daha süt ekliyorlar,

Komünistler tarafından hapse atılan Muttalip Sacit

aşağıdaki maydan yine yoğurt tutuyordu. Bu yoğurdu amcamın karısı yapardı. Koyunları üç mezal sağıyorduk. Sabah namazı, öğleden sonra, ikindide. Üç ay sonra bir mezele düşüyordu. Annem rahmetli inekleri sağıyordu erkenden.

"Biğday", "mısır", "zeyrek" (keten) ekerdik. Mısır koçanını tanesinden ayıran makinamız vardı. Koyunların oluklarına sabahları önce saman sonra mısır tanesi, öğleden sonra mısır koçanı koyardık."

Kardeşi Hacer de şunu hatırlıyordu: "O zamanlar Gagauzlar mısır toplamaya ırgat olup gelip bizde çalışırlardı. Bu Gagauzların yanlarında gelen çocuklarını tezeklerin arasına oturtur, çocuk olduğumuzdan onlara türlü oyunlar ederdik."

Yine Patme Atlı'nın ağzından: "Moldova diye vardı, Mukan, Makedon vardı. Bizim köyün kişisi yalnız Tatarlı. Biz Türkçe de bilmiyorduk.

Bir de Kadri diye Tatar çobanımız vardı. Kart anası vardı. Çok bakardı koyunları. İlle çok içkiciydi. Bazen karların üstünde yatıp uyurdu. Haber ederlerdi, babam rahmetli gidip alırdı. İlle bir şey olmazdı.

Biz kızlar hizmet yapardık, mesela evi süpürürüz, çocuklara, kendimize çorap öreriz, kendimize fanila, yelek öreriz. Kışları çorap örüp yetiştiremezdim. İlkbaharda tezek keserler, onların arasında evcilik oynardık, kişkene kardeşlerimizi kaldırıp alırdık, hem kardeşlerimize bakardık, hem oynardık. Öğlen, ikindi olsa Kadir Çoban bize bağırdı, "koy aydamaya" birimiz ikimiz mecbur gideriz. Kışın karda yalınayak koşarız, gelip ayaklarımızı "peş"e dayar ısıtırız, böyle eğleniriz.

Anneannemin dayısının kızı Kaniye şunları hatırlıyor: "Biz Kobadin'de otururduk, ama Şalmarcı'ya gitmeyi çocuklar olarak çok severdik, saman arasında yumurta toplardık, Kobadin'deki kartiyimize getirirdik. En çok Çalmarcı'daki derin kuyuya merak ederdik."

Patme'nin Kubadin'de 5 dayısı yaşıyordu. Koş Ali, Murat, Asan, Söyün, İbrahim. En büyük dayısı, Koş Ali'yi muharebede göçüp keldiklerinde doğurmuş onu annesi. Berberdi. Çocukları büyüdükten sonra çiftçilik de yapardı. Apakayının adı Naime. 7 çocuğu vardı: Sacit, Müspire, Zekiye (1920), Kaniye (1923), Ayşe, Sait, Fevzi. Sacit Durası'da öğretmendi.

Hacer anlatıyor: "O zaman ben de bir sene eski Türkçe öğrenmek için Sacit dayımın yanına Durası'ya Şalmarcı'dan gidip geldim. Sonra onun tayini başka yere çıktı, ben de okulu bıraktım, Kurana bile geçemedim. İkiğim İsmail kaçtı, gitmedi. Sonradan Sacit'i Bolşevikler 1953'de mapusa atmışlar, 12 sene kalmış, orada ölmüş."

Türkiye'de Ömer Diril ve Hacer Diril'in albümlerinde Sacit'in resmi çıktı. Bu resim

herhalde Romanya'daki akrabalar tarafından onlara ulaştırılmıştı. Sacit'in oğlu Ünçer olayı şöyle anlattı:

"Ağustos 1952'de babamı tutukladılar. 12 Mayıs 1963'de vefat etti. 1994'e kadar nerede olduğunu bilemedik. Babamın mezarının Gerla'da olduğunu 1994'de duyduk. Arabayla Ayhan abim, Rubiye ve Ayten ablamla oraya gittik. Yolda bir yerde mola vermiştik, o sırada yolun solunda yokuşta bazı mezarlar varmış, 1963'de vefat edenler oraya gömülü imiş. İhtilalden sonra başlarına birer de haç koymuşlar. Bizde bir ay sonra gidip mezarını yaptırдық. Bir sene sonrada yattığı hapis haneye gittik, videoya aldık. Onu neyle suçladıklarını tam olarak bilmiyoruz, Kırım meselesi ve Türkiye için casusluk olduğunu tahmin ediyoruz. Tutuklanmadan önce Kubadin'de müfettişlik yapıyordu, tutuklanınca evimize el koydular ve biz çocuklarına karşı ayrımcılık yaptılar. Abim bu yüzden soyadını değiştirdi, Muttalip değil, Ali adını aldı."

Koş Ali'nin çocuklarından Zekiye ve Kaniye hala sağ, ömrü boyunca kolhozda çalışmışlar. 1960lı ve 70li yıllarda Türkiye'yi ziyaret ettiklerinde anneanneme de uğramışlar. Eylül 2005'te onları buldum, anneannemi muhabbetle hatırladılar.

Yine Koş Ali'in çocuklarından Sait Çifteler'e oradan da Eskişehir'e yerleşmiştir.

Anneannem Patme'nin ikinci dayısının adı Murat, apakayının adı Patme, ikinci apakayı idi. Münire en büyük kızı, sonra Habîb, Nazmiye, Remziye, bir de Memnune, bir de Aziz, Patme'nin "taygeldi"si.

Memnune ile Eylül 2005'de görüştüm. Türkiye'yi ziyaret etmiş, Derince'de kocasının akrabalarının yanında kalmış, bu ara Yeniköy'de Patme'yi de ziyaret etmiş.

Anneannem Patme'nin bir de teyzesi varmış, annesinin ablası, Emine. Emine'nin torunları Rakim ve Namiser ile Eylül 2005'te Dobruca'da tanıştım. Anlattıklarına göre Emine Moş Ali adlı kişiye annesinin isteklerine karşı çıkararak kaçmış. Moş Ali de sonradan çalışarak çok zenginleşmiş, 17 çocukları olmuş, ama sadece dördü yaşamış. Babaları Edip 1944'de savaşa gidip gelmemiş. Geride Namiser ve Rakim adlı

Kobadin. Alman Mahallesi

Anneannemin dayısının kızları Kaniye, Zekiye

çocukları kalmış, Eylül 2005'de Kubadin'de onların yanında üç gün kaldım. Yine Emine'nin torunlarından Aydar bugün Kobadin'de oturmakta ve iki çocuğu var.

Patme Atlı şöyle devam ediyor:

"Biz Kubadin'e dayımlara gittiğimizde gaz ocak vardı. Sarı cezdi (havan), yanda kapağı vardı, oradan gaz dolduruyorlardı tenekeye, kenarında iğnesi vardı, bazen tikanırdı açardın. (Pompaşı vardı.) Bir de ispirotluk olurdu, o yere ispiroto koyarsın, o yerden başı kızardı, kez verirdi, yanardı. Dayımlar koyarlar ortaya, çay kaynatırlardı. Limon, portakal, zeytin uzaktan gelirdi, Romanya'da yoktu. Dayımların koyunları, sığırları sanırım yoktu."

Atı arabaya çekerdi babam, annem, kardeşlerim kartiyime (anneannesi) gezmeye gideriz. Kartiyim bir azbarın içinde otururdu, çocuklarının evleri de aynı azbarda onun evinin etrafındaydı. Kartiyim "nogay"dı, adı Zemine."

Patme Atlı'nın dayısının kızı Kaniye'ye anlattıklarına göre Zemine Kartiy Kırım'da Yukarı İrmak'tan Aşağı İrmak'a gelin düşmüş. (Bu yerlerle nereyi kastettiğini bilemiyoruz. Kırım'da en ufak dereye bile ırmak adı verildiği oluyordu.) Buzlu bir hava varmış, gelini dört ciğit kızaklar üzerinde kapçık (çuvala) sarıp gelin edip getirmişler. Muharebe olduğunda (93 harbi olabilir), Kırım'dan çıkmak zorunda kalmışlar, çıkarken hep bir daha geri döneriz diye, küle "od bastırıp" gelmişler, ateşleri tam sönmesin istemişler. Bu "od"un dumanı onlar giderken görünüyormuş, Zemine Kartiy'in anlattığına göre dumanına bakıp bakıp ağlayarak yurtlarını terk etmişler. Kırım'dan kara yoluyla at arabasıyla çıkmışlar. 30-40 km. de bir durup dinleniyorlarmış. Koktebel'de durmuşlar. Acıgöl, Karagöl'e gelmişler, daha da ilerlemişler, bakmışlar artık etrafta hep Müslüman var. Galiba Türkiye'ye yetiştik diye düşünmüşler ve oraya yerleşmişler. (O zamanlar devletlerin sınırları şimdiki kadar belirgin değildir, üstelik bu sınırlar sık sık olan savaşlarda sürekli değişmektedir. Sınırlar değişmese bile halkın bu sınırlardan tam olarak haberdar olması zordur.) Sonradan anlamışlar daha Türkiye'ye gelemediklerini, buranın artık Romanya'ya ait olduğunu. Zemine Kartiy en büyük oğlunu göçerken bir köyün kenarında doğurmuş, ona o yüzden Koş Ali demişler. Buzu ısıtıp öyle bebeği yıkamışlar. Zemine Kartiy'in kocasına "Matiy" bir de "Abdır" derlermiş. Asıl adı Muttalip olsa

gerek. Geldiğinde bir koyunla gelmiş, ama o bir koyunundan bir sürü türetmiş, belki de o yüzden böyle diyorlar. Çünkü Matiy kuzu demek. İşte böyle zenginleşmişler. Zemine uzun boylu, iri bir apakaymış, ama yaşlandıkça kamburu çıkmış. Sobanın ardında yatarmış. Şifalıymış, otlardan ilaç yaparmış. Abay kartiy derlermiş ona. Ölene kadar kendine has dilini (Nogayca şivesini) korumuş. Mısırı kavurup talkan yaparmış. Torunlar da çalıp yerlermiş onu. O da kızar “eey dönmeler!” diye onlara bağırırmış. Gözleri iyi görmezmiş, haylaz Remziye torunu ise o hastalandığında doktor kılığına girip, Romence konuşarak onu kandırırmış, öyle eğlenirlermiş.

Patme'nin dayısının kızı Remziye şunları hatırlıyor. “Tana köyünden (Dobruca'nın kuzeyinde Nogay Köyü) akrabalarımız gelirdiler, onlar tam Nogayca konuşurdular. (cesene, kesene- kelsene degil) Kartiy akıllı apakaydı: “Men bu kelinlerin alaysını katkenini, kayda barganını bılırmen” derdi.”

Zemine Kartiy büyük olasılıkla 1850'lerde doğmuştur, 1953'de öldüğünde 100 yaşını aşkın olduğu söyleniyor. Zemine Kartiy ve kocasının Kırım'dan göçme sebebi 93 Harbi dediğimiz 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşları gibi görülüyor. Bu savaştan sonra binlerce Tatar daha önceki Osmanlı-Rus savaşlarının ardından olduğu gibi baskılara dayanamayıp Kırım'dan kaçmıştır.

Patme Atlı şöyle devam ediyor:

“Dedem Matiy Akayı ben görmedim. Annem nişanlıyken ölmüş. Babamı yamanlamışlar, “haydi kaytarayım söznü” demiş kartbabam. Kubadin'den Şalmarcı'ga gidene kadar Bayramdede'yi, Karabak denen yavur köyünü geçersin. Kartiyim demiş: “Geç oldu, yarın gidersin.” Yatmışlar, sabah kalkmış kartiyim, bir baksın ki “kartbabam” ölmüş kalmış. Ölmemiş olsaydı sözü geri çevirecekmış. Allah tarafından. Babam 35, anam 16 yaşında imiş evlendiklerinde. Sertti, fenaydı babam, anneme çekirmiş gerçektede, unelediğinde unu döküyorsun demiş, sığır sağarken “şıbirtasın” demiş dövmüş annemi. Dayımlar gelip alıyorlarmış, bir hafta onlarda duruyormuş, babam varıp tekrar alıyormuş. Yoksa babam kendi abisine kızıp annemi dövüyor muydu, bilemiyorum.”

Kaniye ise şöyle diyor: “Makpire Hala (Patme'nin annesi)

Ablalim Akay, ikinci hanımı Cevahir, gelini, torunları

konusmayı sevmezdi. Ablalim enişte çok çalışkandı, hep çalışırdı.”

Patme Atlı şöyle devam ediyor:

“Babam bize de kızardı. 8-9 balayız. Evde koşuyoruz, “zuiuşu” oluyor, toz toprak ediyoruz, dağıtıyoruz evi. Babam gelip görse kızıyor: “catımız bakalım cerge” diyor, belinden kayışı çıkarıp herkese birer ikişer kayış vuruyor, kimisi ağlıyor kardeşlerimin, amcamın oğulları zor kurtarıyorlar bizi. Amcam da kızar, bağırırdı ama dövmezdi. O çok sigara içirdi.

Zemine Kartiyimin gözleri “avuma” (şaşı) idi, gözleri ağırdu herhalde, kıpkırmızı olurdu. Yün işlerdi insanlara parasıyla, eğirip eğirip yumak yapıp verirdi. Dayımlar kartiyime para vermezlerdi, ama bazen süt getirirlerdi. Onu da kartiyim varıp alırdı, “bana biraz kaymak verin, kahve içeceğim diye”. İbrahim dayımda kalırdı o çoğunlukla, onlar aşını suyunu getirirlerdi, ya da o varıp onlarda yerdı. Kıştan kış biz gidip alıp gelirdik kartiyimi, bizde de dururdu. Çorap örerdi, bana patiska işlerdik, işleme işlemeyi öğrenirdim ondan, Kobadin'de olan dayımın kızlarından ip alır, dantel örerdik.

Remziye, dayımın kızı benim arkadaşımıdı. (Remziye'yi Dobruca'da Kastel'de buldum, hala sağ, bir evlatlık kızı ve onun ailesiyle yaşıyor. Anneannemle beraber “kızlık” yaptıklarını anlattı.) Kobadin'de kartiyimde kalırken bazen biraz da dayıma gider, onlarda kalırdım. Remziye'nin ablası, Münire ablamdan iş işlemeyi öğrenirdik. Cuma günü evin başına çıkardık, caddede delikanlılar dolaşırlar, kızlara laf atarlardı. Ben bu arada eski yazı okumayı öğrendim camide.

Camide gençler değil, yaşlılar giderdi. Bazen imam olmazdı bizim köyde, babam ata binip Bayramdede'ye Cuma namazına giderdi.

Kubadin'de Tatarlardan başka Türkler vardı. Kubadin büyüktü. Alaman bir mahallede, Türk bir mahallede, Tatar bir mahallede, Romen bir mahallede. Almanlar sarı olur, Romenler bize benzer. Alamanlara “nemse”derlerdi. Kışın günü iki atı kızağa çekerdik, dayımın oğulları, Patme yengem, kuzenlerle bir iki saat Kubadin'in içini dolaşırdık. Kızağın üstüne arabanın sandığını oturturduk. Atların kuyruklarını örerdik, yere değmesin diye, bağlardık. Kadife şallarımızı örtünürdük. Renk renk soyu vardı, benimki güvezdi.

SİZ DE AİLE TARİHİNİZİ YAZIN !

Bahçesaray dergisinde okurlarımızla paylaşalım.

Kırım Tatar sözlü tarihine katkınız olsun.

bahcesaray@vatankirim.net

Nogay Mahallesi. Anneannemin dayısının evleri

Kızlar olarak başımızı örtmezdik. İki yandan örüp topuz yapardık. Kadınlar başlarını çemberle, başlıkla bağlardı. Çarşaf, fes yoktu. Erkekler pantolon, "kolekse", kasket giyerlerdi. Kasketi köylüler, yaşlılar poter şapka giyerlerdi.

Hidirellez'de Karaömer (Negru Voda)'e varırdık. "Pilates" denilen akasyaları dikketleri yere varırdık. Tepreşe varırdı herkes. Tepreşte gezerdik, yerdik, içerdik. Çalıp oynardık. Sait Dayımın oğlu vardı, o çalgıcıydı, "Konyalı"yı çalardı.

Toylarda "koraz telleme" olurdu. Korazı ayağa kaldırıyorlar. Kanatlarının altına destek koyuyorlar. Süslüyorlar, onunla oynarlar. Sonra delikanlılara veriyorlar, onlar yerler, içki içerler. Halamın kızı Üryane'nin düğününde bunu yaptılar.

Bizim orada dağ yoktu, hep düzdü. Bulgaristan tarafta ormanlar vardı. Deliorman Türkleri derlerdi onlara. Onları toylara çağırırdık. Düğün yapsalar onlara da Tatarlar giderlerdi. Onlara kuskus uvdururduk. Kadınları başlarını hiç açmazlardı. Başları bir kat çemberli, sonra kara örtmeliydi, şalvar giyerdiler."

1939'da Fatma Atlı'nın hatırladığına göre Kobadin'deki Almanların hepsi oradan ayrılır. Hitler geri çekti derler. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Almanya'nın Romanya'yı işgal etme tehlikesinin belirmesi üzerine büyük kardeş Alim Seyit mallarının satabildiği kadarını satarak, altınları bir yastığa doldurup dört oğlunu ve Aydınbey köyünden olan eşini de alarak Türkiye'ye göç eder. Eskişehir'e yerleşir. Varoğluğil soyadını alır. Ablalim ağabeyine Dobruca'dan iki at ve bir araba yollar, ağabeyi oğullarıyla arabacılık yapmaya başlar. Ardından da küçük kardeş Ablalim dokuz çocuğu ve eşi Makpire'yi alarak Türkiye'ye, onun yanına gitmeye karar verir. Bunun için evler, tarlalar Müslüman olmayan birisine satılır. Onun domuzlarını getirip ahıra koyduğunu hatırlıyorlar. Bu arada onlar da eşyalarını önceden Köstence'ye yollarlar, "port"a koydururlar. Anlatılana göre mallarını satıp altın yaparlar, bunları da eski görünüşlü bir yastığın içine doldururlar. Yola çıktıktan bir süre sonra bu yastığı unuttuklarını anlarlar ve İsmail'i yastığı almaya geri yollarlar, o da bu yastık yerine başka bir yastığı alıp gelir, bu yüzden kendini affetmez ve hayatı boyunca define arar. Define bulup kardeşlerine borcunu ödemek ister.

Kaniye Patme'nin ailesinin gidişini hayal meyal hatırlıyor. Bütün kuzenler ağlayarak arkalarından koşmuşlar, Makpire halay arabanın arkasından mendil sallıyormuş.

1940 yılında Köstence limanında büyük miktarda eşyaları ile bir ay beklerler. Bu sırada limana uzak bir otelde kalırlar. Hacer şöyle naklediyor: "Her gün gidiyoruz vapur geldi mi diye bakıyor, yok diye geri dönüyoruz."

Türkler gitmesin dendiğini duymuşlar. Yanlarında 25-30 tane koyun da var, vapuru beklerken bu koyunları kesip yemişler. Sokaklarda Alman Nazi subayları gövde gösterisi yapmakta imişler. Derken son vapur dedikleri Transilvanya vapuruna binmişler, bir günde önce İstanbul'a varmışlar akrabalarının yanına. Eşyalar muayene edilmiş. İndiklerinde İstanbul'da bayram varmış.

İstanbul'da hatırladıkları evde mangal yakıldığı. Onunla ısınıyorlar, yemeği, kahveyi de mangalda pişiriyorlar, bu Dobruca'da hiç görülmemiş bir şey, o yüzden başları dönmüş. Kestane de görmemişler hiç, Hacer'in ikizi İsmail kestaneleri o yüzden yarmadan koyuyor mangala, kestaneler paat paat patlamış. Daha sonra da Eskişehir'e amcaları Alim Seyit'in yanına gitmişler. Amcaları çok kalabalık bir aile oldukları için onların şehirde geçinemeyeceğine karar vermiş ve onları Eskişehir'in Lütfiye köyüne yerleştirmiş.

Kısaca Vargil soyadını alan bu aile Lütfiye'de Rumlardan ya da Ermenilerden kalan bir evi alarak yerleşmiş, tarla da satın alarak çiftçilik yapmaya başlamış. Lütfiye köyünde de Tatarlar yaşamaktadırlar, ama yeni geldikleri için Vargillere macirler derler, özenli kıyafetlerine, kızlarının güzelliklerine köylüler hayran kalır, "bu macirin kızlarını bir alamayız ya" derlermiş. O zamanlar en büyük kızı Fatma 17 yaşındaymış. İkinci kızı Hacer 15 yaşındaymış, Dobruca'dan getirdikleri Singer dikiş makinasıyla, arkadaşlarıyla beraber güzel giysiler diker giyerler. Hacer gelince bir sene Latin alfabesinde okuma yazma öğrenmiş köye gelen Yahya adlı eğitmenen. (1942-3)

Ablalim Akay Lütfiye'ye yerleştikten sonra karısı Makpire kısa zaman içinde ölmüş. O da Cevahir adlı ikinci karısıyla evlenmiş, Cevahir de üç çocuğunu alıp gelmiş. Ama on iki çocukları olduğu için çok fakirlik çekmişler.

İki sene sonra anneannem dedem Yeniköy köyünden, ailesi Yukarı Bülbül'den Türkiye'ye 1917'de göç etmiş Namık Atlı ile evlenmiş.

Çalmarcı'da 1947'de 30 hane kaldığını söylüyorlar, ama bu insanlar yavaş yavaş şehirlere taşınmışlar. En son hane çok sayıda koyunuyla koyunculuk yapan, kurbanlık da koyun satan İlyas oğlu Rıfat Akay da üç sene evvel öldüğü için onun da evi yıkılmış. Ben Eylül 2005'te gittiğimde köyün yerinde yeller esiyordu.

Bir sonraki yazıda Patme'nin Yeniköy köyündeki yaşamından ve dedem Namık Atlı'nın ailesinden bahsedeceğim.

Devam edecek...

Derneklerimizin istişare toplantısı

Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği şubelerinin başkanları 24 Aralık 2005 günü Ankara'daki genel merkez binasında gerçekleştirilen istişare toplantısında buluştular.

Genel Başkan Ahmet İhsan Kırmımlı, Genel Merkez yönetim kurulu üyeleri, Celal İċten (İstanbul), İhsan Tatlısert (Ceyhan), Y.Ziya Çelikcan (Antalya), Aydın Atay (Balıkesir), İsmet Sezgin (Gebze), Osman Can (Gönen), Sadettin Kılıç (Kaman), Sait Akkaya (Karaman), Saim Oktay (Kocaeli), Fahri Özbayođlu (Niğde), Mustafa Sarıkamış (Seydişehir), Murat Çevik (Sungurlu), Hasan Erge (Tekirdağ) toplantıda hazır bulundular.

Toplantıda şu kararlar alındı:

1- Kırım Tatar Millî Meclisi'nin amaç ve idealleri doğrultusunda faaliyet gösteren Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkez ve Şubeleri birlik ve beraberliğin, amaç ve adresinin teyiden tekrarını kamuoyuna deklare etmektedir. Amacımız ve idealimiz Vatan Kırım'da mevcut Kırım Tatar Millî Meclisi ve lideri Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu'nun amaç ve ideallerinin destekçisi ve yanındayız.

2- Kırım Tatar Milli Meclisi'nin 9-11 /12/2005 tarihinde Akmescit'te gerçekleştirdiği kurultayda alınan kararlardan biri olan 18 Mayıs 1944 sürgününün "soykırım" olarak duyurulması kararı doğrultusunda "18 Mayıs 1944 Kırım Türkleri Soykırımı" olarak kamuoyuna duyurulması gerektiği,

3- Şubelerin ziyaret edilmesi ve kültürümüzün tanıtım amacıyla konferanlar düzenlenmesi,

4- Binası (mülkü) olmayan şubelerimize şube binası temini yönünde maddi destek sağlanması,

5- Yeni Dernekler Yasası'nın "Kamu Yararına faaliyet gösteren dernek ve şubelerine Aralık ayı sonuna kadar e-posta adresi almak" kararına uygun olarak e-posta adresi alınması

6- Derneğimizin Milli Eğitim Bakanlığı'na yapılacak girişimleri ve tarihçilerimizin desteği ile tarih kitaplarında yer alan II.Viyana Kuşatması'ndaki gibi gerçeği yansıtmayan bilgilerin düzeltilmesi,

7- 26 Haziran tarihlerinin "Şükran Günü" olarak anılması,

8- Bütün şubelerimizde Kadın ve Gençlik Kollarının teşkili,

9- Derneğimizin genel başkanlığında Azerbaycan, Bulgaristan ve Batı Trakya Kültür Derneklerinin katılımıyla BAK TÜRK Batı Trakya Dernekleri federasyonumuzun dışında bir yapılmaya gerek olmadığı

kanaat ve sonucuna varılmıştır.

Uluslararası Göç Sempozyumu

Uluslararası Göç Sempozyumu 8-11 Aralık tarihleri arasında İstanbul'da Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda düzenlendi. Her yönüyle göç olgusunun incelendiği sempozyuma pek çok bilim adamı katıldı ve tebliğler sundu.

Zeytinburnu Belediyesi'nin tertip ettiği sempozyumun Türkiye'ye göçler oturumunda Bilkent Üniversitesi'nden Doç. Dr. Hakan Kırmımlı "Türkiye'ye Kırım Tatar Göçleri" ve Başbakanlık Devlet Arşivi'nden Dr. Raşit Gündođdu "Arşiv Belgelerine Göre Kırım ve Çerkez Göçü" başlıklı konuşmalarını yaptılar.

Türkiye - Kırım Kültürel İşbirliği Programı Yürürlüđe Girdi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç ile Kırım Ö.C. Bakanlar Kurulu Başkanı Sayın Anatoliy Matvienko arasında 18 Eylül'de imzalanan işbirliği antlaşması 14.12.2005 tarihli resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Anlaşmaya göre taraflar aşağıdaki hususlarda mutabakata varmışlardır:

- Kırım'da Kırım Tatarların yoğun olarak yaşadıkları yerlerde geleneksel Kırım köyleri planlamak.
- Kırım'daki sağlık turizmi tesisi potansiyelini kullanarak sağlık turizmini geliştirmek.
- Kırım'daki Kırım Tatarlarının kültürel ve tarihi mirasının korunması için ortak çalışmalar düzenlemek.
- Türk yatırımlarının Kırım Özerk Cumhuriyetine çekilmesi.
- Yat turizminin geliştirilmesi için ortak çalışmalar düzenlemek.

Günay Kırım'da konser verdi

Boztorgay türküsü ile özellikle Kırım'da ün ve sevgi kazanan genç sanatçı Günay 18-25 Aralık tarihleri arasında konser vermek üzere Kırım'a davet edildi. Günay geliri milli tiyatro ve camilere kalmak üzere 23 Aralık akşamı bir konser verdi."Aluştıdan Esken Yeller Yuzume vurdu" türküsünü de yorumlayan Günay çok daha fazla seven hayranlarıyla özlem giderdi. Yanında götürdüğü yüze yakın kasetini konsere gelenlerden bazılarına hediye etti.

Yeşil Ada KIRIM Gezileri

Bahçesaray, Hansaray, Kökgöz Köyü, Aluşta, Yalta, Alupka, Karasubazar, Sudak, Gözleve, Akyar ve Akmescit

Gezi Tarihleri

17-21 Mayıs 2006 (4 Gece - 5 Gün)	550 Dolar *
1-8 Temmuz 2006 (7 Gece - 8 Gün)	675 Dolar *
30 Tem. - 5 Ağs. 2006 (6 Gece - 7 Gün)	625 Dolar *

* İstanbul-Simferopol-İstanbul uçak bileti (THY ile), havaalanı-otel-havaalanı transferleri, Akmescit'te otelde konaklama (Çift kişilik odalarda), sabah kahvaltıları ve Kırım Tatar restoranlarında akşam yemekleri, Kırım içi ulaşım, Kırım Tatar millî mekânlarına ziyaretler, müze-özen yeri giriş ücretleri, rehberlik hizmetleri, Ukrayna Vizesi ile ilgili resmi işlemlerinin takibi ve Hava Limanı Alan Vergisi dahil;

Ukrayna Vizesi ve Sağlık Sigortası (75 Dolar) ve Yurt Dışı Çıkış Harcı bedeli (70 YTL) ile diğer ekstralar hariçtir. (Yeşil Pasaportu olanlar, Ukrayna Vizesi ve Sağlık Sigortası'ndan muafır).

Ayrıntılı Bilgi İçin :
Tel : 0 212 - 504 10 19 - Faks : 0 212 - 505 97 80

M. Akif ALBAYRAK
Cep : 0 542 - 236 68 61
Mail : akifalbayrak@yahoo.com
Web : www.gezmece.com

Alper KILIÇ
Cep : 0 532 - 431 06 21
Cep : 0 544 - 601 20 03
Mail : kuzeylicem@hotmail.com

EMEL KARAHAN

Üyelerimiz Dilek ve Özgür Karahan çiftinin Emel adını verdikleri kızları 15 Aralık 2005 tarihinde dünyaya geldi. Emel'e sağlıklı, mutlu ve adına yakışır bir hayat sürmesini dileriz.

Mesajlarınız için :
bahcesaray@vatankirim.net
www.bahcesaray.org

faks: (212) 635 26 11

İPEK KLİŞE

Cevat Mandacı

*Tabela & Şilt & İsimlik & Şablon
Eloksallı Düz ve İndirme Madeni Etiket
Hediyelik Eşya İmalat ve Baskıları
Çelik Klîşe & Rozet & Bilimum Kalıp İşleri
Hotel Tanıtım ve Tasarım İmalatı
Lisans üstü teknik çalışma*

**Yüksek Kaldırım Cad.
Anadolu Han No:13-15
Karaköy - İstanbul**

ipekklise@superonline.com
(212) 249 63 09
(212) 244 20 55

Türk Dünyası Gençlik Kurultayı İstanbul'da yapıldı

Dünya Türk Gençler Birliği'nin (DTGB) her yıl düzenlediği "Türk Dünyası Gençlik Kurultayı"nın 12'si bu yıl İstanbul'da yapıldı. 13 - 20 Kasım tarihleri arasında Kumburgaz'da gerçekleşen kurultaya Türk Dünyası'nın çeşitli bölgelerinden gelen 41 gençlik teşkilatının 200'ü aşkın temsilcisi katıldı.

DTGB, Şubat 1992'de Tatar Gençleri Birliği Azatlık'ın öncülüğünde Rusya Federasyonu içindeki Türk Devlet ve Toplulukları ile Kırım ve Azerbaycan'dan gençlik teşkilatlarının katıldığı Türk Dünyası Gençlik Kurultayı'nda doğdu. DTGB'nin 12. toplantısına Başbakanlık Türk Tanıtma Fonu ve TİKA'nın desteğinde Türk Ocakları ev sahipliği yaptı. Kurultay açılışına katılan dışişleri bakanları Abdullah Gül ve Serdar Denktaş gençlere destek sözü verdiler ve kurultay çalışmalarında başarı dilediler.

Her gece farklı teşkilatların düzenlediği eğlence gecesinde, Kırım'dan, Romanya'dan ve Türkiye'den katılan Kırım Tatar gençlik temsilcileri Kırım kültürünü tanıttılar. Ant Etkenmen ve Ey Güzel Kırım ile başlayan programda ünlü sanatçı Cemile Osman ile Kırım Tatar delegeler Elmaz Asan ve Uriya Kadir büyük alkış toplayan gösteri sundular. Son olarak dernekten gelen gençlerin katılımı ile serbest kaytarma oynandı.

Türk Dünyası Gençlik Kurultayı'nın 13.sü Makedonya'da yapılacak.

İsmail Bey Gaspıralı
www.ismailgaspırali.org